

TIIVISTELMÄ

Tekijä:	Jutta Peltonen
Tutkielman nimi:	Nuorten ylivelkaantumisen tarkastelu; riskitekijät ja seuraukset
Tiedekunta:	School of Business and Management
Pääaine:	Laskentatoimi
Valmistumisvuosi:	2020
Pro gradu -tutkielma:	Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto LUT 72 sivua, 13 taulukkoa, 9 kuviota ja 9 liitettä
Tarkastajat:	Professori Kaisu Puumalainen Tutkijaopettaja Heli Arminen
Hakusanat:	Ylivelkaantuminen, velkaantuminen, velkaongelmat, luotot

Työssä käsitellään nuorten ylivelkaantumista ja tarkoituksena on saada laajempi ymmärrys ylivelkaantumiseen johtavista syistä, riskitekijöistä sekä seurauksista. Tutkimuksessa hyödynnetään monimenetelmätutkimusta, eli yhdistetään laadullinen ja määrällinen tutkimus. Määrällisen tutkimuksen aineistona toimii Suomi 2009 ja 2014 kulutus ja elämäntapa -kyselyt, joiden pohjalta selvitetään tekijöitä, jotka lisäävät ylivelkaantumisriskiä. Analyysimenetelminä käytetään logistista regressioanalyysia sekä varianssianalyysia. Laadullisella tutkimuksella selvitetään ylivelkaantumisen syitä ja seurauksia teemahaastatteluiden avulla. Tutkimuksessa hyödynnetään subjektiivista sekä objektiivista mallia ylivelkaantumisen määrittämiseen.

Nuorten ylivelkaantumisen keskeisimpinä syinä tutkimuksessa nousivat hallitsematon rahankäyttö, odottamattomat muutokset taloudessa sekä elämänvaiheeseen liittyvät tekijät. Lisäksi heikko taloudenhallinta sekä helposti saatavilla olevat luotot edesauttoivat velkaongelmien syntyä. Demografisista tekijöistä sukupuoli oli suurin selitysvoima ylivelkaantumisen kokemiseen; naiset kokevat miehiä herkemmin itsensä ylivelkaantuneiksi. Luottotietojen menetys sekä jatkuva huoli ja stressi raha-asioista koettiin merkittävimiksi ylivelkaantumisen seurauksiksi.

ABSTRACT

Author:	Jutta Peltonen
Title:	Review of youth over-indebtedness; risk factors and consequences
Faculty:	School of Business and Management
Master's program:	Accounting
Year:	2020
Master's thesis:	Lappeenranta-Lahti University of Technology LUT 72 pages, 13 tables, 9 figures and 9 appendices
Examiners:	Professor Kaisu Puumalainen Associate Professor Heli Arminen
Keywords:	Over-indebtedness, indebtedness, debt problems, credit

The work deals with the over-indebtedness of young people and the aim is to gain a broader understanding of the causes, risk factors, and consequences leading to over-indebtedness. The research utilizes mixed-method research, it combines qualitative and quantitative research. Quantitative research is based on the Finland 2009 and 2014 consumption and lifestyle surveys, which are used to identify factors that increase the risk of over-indebtedness. Logistic regression analysis and analysis of variance are used as analysis methods. Qualitative research examines the causes and consequences of over-indebtedness through theme interviews. The study utilizes a subjective as well as an objective model to determine over-indebtedness.

The main reasons for youth over-indebtedness in the study were uncontrolled spending, unexpected changes in the economy, and life-stage factors. Also, weak financial management and readily available credit contributed to the emergence of debt problems. Of the demographic factors, gender had the greatest explanatory power for experiencing over-indebtedness; women are more sensitive than men to being over-indebted. The loss of credit information as well as the constant worry and stress about monetary matters were perceived as the most significant consequences of over-indebtedness.

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimuksen aihe ja tausta.....	2
1.2 Tutkimuksen rajaukset	3
1.3 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymykset ja rakenne	3
2 YLIVELKAANTUMINEN	5
2.1 Ylivelkaantumisen käsite.....	5
2.2 Velkaantumisen ja ylivelkaantumisen kehitys.....	8
2.3 Velkaantumiseen altistavat tekijät	15
2.4 Nuorten ylivelkaantuminen.....	19
2.5 Ylivelkaantumisen seuraukset.....	22
2.5.1 Seuraukset yksityishenkilölle.....	22
2.5.2 Seuraukset yhteiskunnalle	26
3 TUTKIMUSMENETELMÄT JA –AINEISTO	27
3.1 Tutkimusotteen valinta	27
3.2 Kvantitatiivinen tutkimus.....	28
3.2.1 Tutkimuksen aineisto	28
3.2.2 Keskeiset lomakkeen kysymykset.....	31
3.2.3 Analyysimenetelmät.....	33
3.3 Kvalitatiivinen tutkimus.....	34
3.3.1 Tutkimuksen aineisto	35
3.3.2 Tiedonkeruu- ja analyysimenetelmä.....	36
4 TUTKIMUSTULOKSET	38
4.1 Ylivelkaantumisen riskitekijät.....	38
4.1.1 Regressioanalyysin tulokset.....	40
4.1.2 Varianssianalyysin tulokset	47
4.2 Haastattelutulokset	52
4.2.1 Ylivelkaantumisen syyt.....	53
4.2.2 Ylivelkaantumisen seuraukset.....	57
5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	61
5.1 Tutkimustulosten luotettavuuden arviointi.....	64
5.2 Jatkotutkimusehdotukset.....	65
LÄHTEET	66
LIITTEET	73

LIITTEET

LIITE 1. Haastattelurunko	73
LIITE 2. Korrelaatiomatriisi.....	75
LIITE 3. Logistinen regressioanalyysi, selittävänä muuttujana talouden koko	76
LIITE 4. Logistinen regressioanalyysi, selittävänä muuttujana koulutus	77
LIITE 5. Hosmer-Lemeshow testin tulokset.....	78
LIITE 6. Logistinen regressioanalyysi rajatulla aineistolla.....	79
LIITE 7. Cook-Weisberg heteroskedastisuustesti.....	80
LIITE 8. ANCOVA.....	81
LIITE 9. Korrelaatiomatriisi tulot ja luotot.....	82

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Tutkimuksen rakenne.....	4
Kuvio 2. Kotitalouksien lainavelat suhteessa bruttokansantuotteeseen.....	10
Kuvio 3. Kotitalouksien lainavelat suhteessa vuosituloihin	11
Kuvio 4. Kotitalouksien velan rakenne	12
Kuvio 5. Kulutusluotot Suomessa toimivilta luottolaitoksille.....	14
Kuvio 6. Maksuhäiriöiset henkilöt ikäluokittain	21
Kuvio 7. Ylivelkaantuneet suhteessa ei ylivelkaantuneisiin	38
Kuvio 8. Koulutuksen frekvenssijakauma.....	50
Kuvio 9. Estimoidut ryhmäkeskiarvot	51

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Aineiston ikä- ja sukupuolijakauma väestöön verrattuna.....	29
Taulukko 2. Tutkimuksessa käytetyt kysymykset	31
Taulukko 3. Haastatteluiden taustatiedot	36
Taulukko 4. Ylivelkaantuneiden vastaukset elämäntilanteestaan tällä hetkellä (%).....	39
Taulukko 5. Ylivelkaantuneiden vastaukset tulevaisuudestaan (%).....	39
Taulukko 6. Yhteenveto käytettävistä muuttujista.....	41
Taulukko 7. Ylivelkaantuneiden velkasuhde.....	41
Taulukko 8. Logistinen regressioanalyysi.....	43
Taulukko 9. Luokittelumatriisi.....	46
Taulukko 10. Multiway ANOVA.....	47
Taulukko 11. Etan neliö	48
Taulukko 12. Estimoidut kertoimet	49
Taulukko 13. Tulot ja lainat keskimäärin eri työsuhteistatuksilla.....	50

JOHDANTO

Suomalaisten kotitalouksien velkaantuneisuus on noussut viime vuosina historiallisen korkeaksi (Valtiovarainministeriö, 2019). Velkaantumisaste on lähes kaksinkertaistunut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana (Suomen Pankki, 2019) ja ongelmavelkaantuminen on lisääntynyt merkittävästi. Vuoden 2019 aikana kuluttajille rekisteröitiin 1,8 miljoonaa uutta maksuhäiriömerkintää, mikä on 20 prosenttia enemmän kuin vuotta aikaisemmin. (Urpelainen, 2020).

Tilastojen valossa 25–34 -vuotiaiden asuntokunnat ovat tuloihinsa nähden velkaisimpia (Tilastokeskus, 2019) ja joka kymmenennellä nuorella on maksuhäiriömerkintä (Asiakastieto, 2019). Velkaantuminen linkittyy paitsi elämänvaiheisiin, myös asenteisiin ja tapoihin. Nuorten luotoista johtuvat ongelmat liittyvät pääosin hallitsemattomaan rahankäyttöön ja liialliseen kulutukseen. (Koljonen, 2002; Lehtinen & Leskinen, 2005). Nuorilla taloudellinen liikkumisvara on yleensä kapeampi, johtuen keskimäärin pienemmistä tuloista, keskeneräisistä opinnoista tai taloudellisen puskurin puutteesta ja ovat näin ollen myös alttiimpia velkaantumaan talouden pienemmistäkin muutoksista. (Raijas, Lehtinen & Leskinen, 2010, 215). Useimmissa tapauksissa velkaongelmat ovat toimeentuloa vaarantavien odottamattomien muutosten seurauksia (Mutttilainen, 2002).

Historiallisesti katsoen ylivelkaantuminen on ollut yksilön hyvinvoinnin heikentäjä sekä rahoitus- ja talouskriisien keskeinen taustatekijä. Velkaantumisen kokonaistaloudellisten haittavaikutusten lisäksi ylivelkaantuminen voi aiheuttaa kotitalouksille pitkäkestoisia taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia lisäten eriarvoisuutta. (Valtiovarainministeriö, 2019). Euroopan Komission yksi keskeisistä haasteista onkin liiallisen velkaantumisen torjunta. (Angel & Heitzmann, 2015).

Haasteellisuutta ylivelkaantumisen tutkimiseen tuo se, ettei ylivelkaantumiselle ole selvää, yksiselitteistä määritelmää eikä erilaisille mittareille ole asetettu kriittistä pistettä, jonka ylittäessä kuluttaja tai kotitalous voidaan määrittää olevan ylivelkaantunut. Vaikka kriittinen taso määriteltäisiin, se todennäköisimmin vaihtelee yksittäisen kuluttajan elinkaaren aikana. Useissa tutkimuksissa onkin noussut ylivelkaantumisen määrittämisen haasteellisuus. Ylivelkaantumista voidaan tutkia objektiivisten, subjektiivisten sekä hallinnollisten mittarien avulla. Objektiivinen malli

määrittelee ylivelkaantumisen erilaisten laskennallisten mittareiden avulla, joissa velkojen määrää tarkastellaan esimerkiksi suhteessa kulutukseen, tuloihin ja varallisuuteen. Subjekttiivinen malli määrittää ylivelkaantumisen yksilön tai kotitalouden subjektiivisena kokemuksena tai näkemyksenä, eli henkilöt itse määrittävät olevansa ylivelkaantuneita tai kyvyttömiä suoriutumaan velanhoidomenoistaan tai muista sitoumuksistaan. Hallinnollinen malli luokittelee ylivelkaantuneiksi henkilöt, joilla velan maksamatta jättäminen on virallisesti rekisteröity tai ilmoitettu tuomioistuimessa. (Betti, Dourmashkin, Rossi ja Yin, 2007, 139, 142–144; Raijas ym. 2010, 218). Tässä tutkimuksessa käytetään objektiivista sekä subjektiivista mallia määrittämään ylivelkaantumista.

Ylivelkaantumisesta tutkiessa, on myös tärkeää huomioida velkojen laatu. Velat voidaan karkeasti jakaa kahteen luokkaan; tuottavaan ja kuluttavaan velkaan. Ylivelkaantumisen kuvaamisessa numeerisilla mittareilla on usein haasteena se, että mittarit luokittelevat kaikki velat yhteen. Tuottava velka kartuttaa varallisuutta, kun taas kuluttava velka pienentää kulutusmahdollisuuksia tulevaisuudessa, (Calder, 1999; Mikkonen, 2018) eivätkä velat näin ollen ole vertailukelpoisia.

1.1 Tutkimuksen aihe ja tausta

Ylivelkaantuminen on ollut viime aikoina paljon esillä mediassa, ja viimeaikaiset tilastot velkaantumisesta ja velkaongelmista sekä niissä havaittavissa ollut kasvutrendi ei ennusta kääntymistä positiivisempaan suuntaan. Velkaantuminen ja siitä seuraavat velkaongelmat kasvavat huolestuttavalla vauhdilla ja kasvun hallitsemiseksi onkin tärkeää laajentaa ymmärrystä ylivelkaantumisesta ja sen riskitekijöistä. Ylivelkaantumisesta on tutkittu eri näkökulmista, keskittyen esimerkiksi kuluttajien subjektiiviseen näkemykseen ylivelkaantumisesta, maksujen viivästymiseen, kulutuskäyttäytymiseen, rekisteröityihin luottomerkitöihin ja taloudenlukutaitoon. Nuorten ikäryhmä on noussut useissa aiemmissä tutkimuksissa selkeästi riskiryhmäksi, joten syvempi ymmärrys nuorten ikäluokkien ylivelkaantumiseen on äärimmäisen tärkeää.

Ylivelkaantumisesta voi seurata talousongelmien lisäksi sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia, joilla voi olla nuoren elämään kauaskantoiset seuraukset, jos niihin ei pystytä puuttumaan ajoissa tai ennaltaehkäistä ylivelkaantumisen syntymistä.

1.2 Tutkimuksen rajaukset

Tutkimus rajataan nuoriin, joiden ikähaarukka on 18–35 vuotta. Rajausta nuoriin ikäluokkiin tukee Tilastokeskuksen velkaantumistilasto, jonka mukaan tuloihin nähden velkaisimpia olivat 25–34-vuotiaiden asuntokunnat (Matala, 2013; Tilastokeskus, 2019) sekä maksuhäiriötilastot, joiden mukaan noin joka kymmenennellä nuorella on maksuhäiriömerkintä (Asiakastieto, 2019). Nuorten ylivelkaantumista on tutkittu suhteellisen vähän, vaikka tilastot osoittavat lisätutkimukselle tarvetta. Tutkimuksen pohjana toimivassa aineistossa vastaajat on luokiteltu ikäryhmiin, joista on valittu nuorimmat ikäluokat, eli 18–25 -vuotiaat sekä 26–34 -vuotiaat.

Lisäksi tutkimuksessa halutaan keskittyä suomalaisten ylivelkaantumiseen, joten tutkimus rajataan Suomeen. Tutkimus toteutetaan yksilö- ja kotitaloustasolla, eli tutkimuksesta rajataan pois valtion sekä yritysten velkaantuminen. Tutkimuksessa kotitaloudella tarkoitetaan henkilöitä, jotka asuvat yhdessä tai muuten käyttävät tulojaan yhteisen talouden hyväksi. Tällaiset henkilöt myös rinnastetaan kuluttajiin, eli luonnollisiin henkilöihin, jotka ottavat luottoa muuhun tarkoitukseen kuin elinkeinotoimintaa varten.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymykset ja rakenne

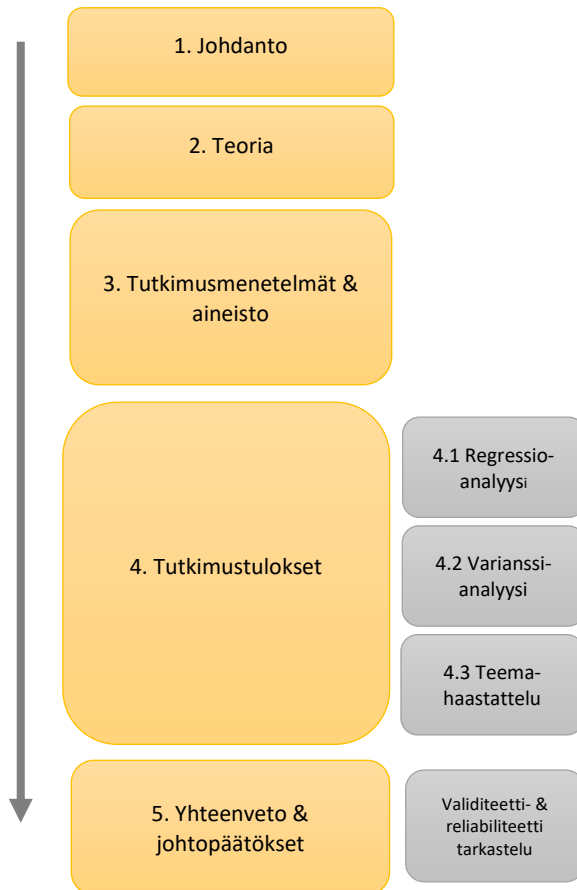
Tutkimuksen tavoitteena on saada syvempi ymmärrys nuorten ylivelkaantumiseen. Tutkimuksessa selvitetään nuorten ylivelkaantumiseen johtavia syitä, riskitekijöitä sekä seurauksia.

Tutkimuksessa selvitetään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. *"Miksi nuoret ylivelkaantuvat?"*
2. *"Mitkä demografiset tekijät lisäävät nuorten ylivelkaantumisriskiä?"*
3. *"Mitä seurauksia nuorten ylivelkaantumisella on?"*

Edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin etsitään vastauksia eri menetelmiä käyttäen ja lopuksi näistä muodostetaan yhtenäinen kokonaisuus ja johtopäätökset.

Tutkimus etenee teoriaosuudesta tutkimusmenetelmien ja aineiston esittelyyn, jonka jälkeen tutkimustulosten analysointi eri tutkimusmenetelmillä ja lopuksi näistä muodostetut johtopäätökset sekä jatkotutkimusehdotukset. Lisäksi tutkimustulosten luotettavuutta arvioidaan validiteetti- sekä reliabiliteettitarkastelulla. Tutkimuksen tarkempi rakenne ja eteneminen on esitetty kuviossa 1.

Kuvio 1. Tutkimuksen rakenne

Työn teoreettisessa osuudessa käsitellään ylivelkaantumista eri näkökulmista. Aluksi käydään läpi ylivelkaantumisen käsitettä, velkaantumisen kehitystä sekä ylivelkaantumiseen altistavia tekijöitä ja seurauksia kirjallisuuteen sekä tilastoihin perustuen. Yksityishenkilöiden velkaantumisella on seurauksia yksilöiden lisäksi yhteiskunnalle ja näitä molempia tarkastellaan luvussa 2.5.

2 YLIVELKAANTUMINEN

Tavallisin tapa velan muodostumiselle on sopimus, joka voi muodostua luottojen lisäksi esimerkiksi osamaksusopimuksista, asunnon vuokrasopimuksista, puhelin-, internet- ja sähköopimuksista. Sopimuksen lisäksi velka voi perustua vero-, vahingonkorvaus- tai elatusvelvollisuuteen. Kaikista sopimuksista, joissa on sitouduttu myöhemmin tapahtuviin maksuihin, voi syntyä velkaa. Eli velkaantua voi myös ilman lainanottoa, sillä velka voi syntyä pelkästään maksamattomista laskuista. Sopimuksen lisäksi velka voi syntyä vahingonkorvausvelvollisuuden perusteella, joko sopimusrikkomuksen tai tuottamuksen perusteella. Tuottamuksella tarkoitetaan tahallista tai huolimattonta tekoa tai laiminlyöntiä, joka aiheuttaa ulkopuoliselle vahinkoa. (Kuluttajaliitto, 2019).

Suomessa kotitalouksien velkaantumiseen on vaikuttanut merkittävimmin oman asunnon osto sekä usein pitkään jatkunut asunnonvaihtojen vaatima lisärahoitustarve. Velkaantumista on vauhdittanut alhainen korkotaso sekä halu parantaa asumistasoa. Suomen kaikista asutokunnista hieman yli puolella oli velkaa vuonna 2018. Yhteensä velkaa oli 123 miljardia euroa, mikä tarkoittaa vajaan prosentin kasvua edellisvuoteen verrattuna. Tuloihin nähden velkaisimpia olivat 25–34 -vuotiaiden asutokunnat. (Matala, 2013; Tilastokeskus, 2019).

Suomalaisten velkaantuminen verrattuna muihin maihin on hyvin pitkälti eurooppalaista keskitasoa. Kehittyneet asuntomarkkinat ja rahoitusjärjestelmä ovat tyypillisiä niille maille, joissa velkaantumistaso on korkea. Omistusasuminen on yleistä korkeiden velkaantumistasojen maissa. Asutokunnan ikä, rakenne ja lapsiluku vaikuttavat hyvin pitkälti siihen, minkälaisista ja kuinka paljon velkaa asutokunnilla on. (Matala, 2013).

2.1 Ylivelkaantumisen käsite

Ylivelkaantumiselle ei ole yksiselitteistä määritelmää, mutta yleensä ylivelkaantumisella viitataan tilanteeseen, jossa henkilölle ei jää välttämättömien menojen jälkeen riittävästi rahaa veloista suoriutumiseen, eikä hänellä myöskään ole omaisuutta velkojen kuittamiseen. Suomen Pankki pitää ylivelkaantumisen yhtenä merkinä sitä, jos kotitaloudella on velkaa yli viisi kertaa käytettävissä olevien vuositulojen verran. Toisena numeerisena mittarina on käytetty

lainanhoitokulujen suhdetta käteen jäävistä tuloista. Jos lainanhoitokulut ovat yli 40 prosenttia käteen jäävistä tuloista, ollaan vahvasti riskirajoilla. (Mikkonen, 2018). Noin joka toinen velallinen käyttää enintään 20 prosenttia nettovaroistaan lainanhoitokuluihin, mutta joka kymmenes kuluttaa enemmän kuin 40 prosenttia (Raijas ym. 2010, 211). Myös vakavana hälytysmerkkinä tulisi pitää tilannetta, jossa uudella korkeamman koron lainalla rahoitetaan vanhojen velkojen maksut tai elämisen perusmenoista joudutaan tinkimään, jotta pystytään maksamaan lainanhoitokulut. (Mikkonen, 2018).

Numeeristen mittareiden haasteena ylivelkaantumisen kuvaamisessa on se, että ne niputtavat yhteen erilaiset velat. Velkoja on kuitenkin erilaisia ja Calder (1999) onkin jakanut ne kahteen ryhmään: tuottavaan (productive) ja kuluttavaan (consumptive) velkaan. Tuottava velka on otettu varallisuuden kartuttamiseen, esimerkiksi asuntovelka tai kassavirtaa tuottamaan. Kuluttava velka sen sijaan on otettu kulutukseen, sillä seurauksella, että jatkossa kulutusmahdollisuudet ovat pienemmät. Tuottava velka tekee kotitalouden taloudellisen aseman pitkässä juoksussa paremmaksi ja kuluttava velka taas huonontaa kotitalouden kulutusmahdollisuuksia tulevaisuudessa. Kuluttavissa veloissa myös korot ovat tyypillisesti korkeammat. (Mikkonen, 2018).

Euroopan Komission yleisen määritelmän mukaan kuluttajien katsotaan olevan ylivelkaantuneita, jos heillä on vaikeuksia täyttää sitoumuksensa, jotka liittyvät vakuudellisten tai vakuudettomien luottojen hoitamiseen, vuokriin tai muiden kotitalouslaskujen maksamiseen. Ylivelkaantumisen määritelmä edellyttää, että velkaongelmat ovat jatkuneet melko pitkään. Ylivelkaantumista pidetään moniulotteisena ilmiönä; se ei ole vain taloudellinen, vaan myös sosiaalinen, juridinen ja poliittinen ongelma. (European Commission, 2007; Raijas ym. 2010, 213).

Usein ylivelkaantuminen ja velkakierre nivoutuvat vahvasti yhteen. Velkakierteellä viitataan pitkäkestoisiin ja vakaviin maksuvaikeuksiin, jossa otetaan lisävelkaa edellisten velkojen hoitamiseksi. (Koljonen, 2002, 18). Yhä useammin kulutusluottoja myönnetään henkilöille, joiden lainanhoitokyky sekä luottokelpoisuus ovat heikkoja. Luottoja myönnetään samalle henkilölle useita kappaleita, jolloin velkakierteessä olevat ihmiset voivat kuitata vanhat luottonsa uudella luotolla.

Taloudellinen ahdinko usein myös vaikuttaa negatiivisesti rationaaliseen päätöksentekoon ja ongelmien kierteestä ulospääsy voi olla erittäin haastavaa. (Valtiovarainministeriö, 2019).

Ylivelkaantumisista määriteltäessä on kuitenkin tärkeää erottaa velkaantuneet ja ylivelkaantuneet kotitaloudet toisistaan. Monet velallisista hoitavat vastuunsa asianmukaisesti, vaikka olisivat ylivelkaantuneita joidenkin mittareiden mukaan. Ylivelkaantumisista on tutkittu eri indikaattoreiden avulla, mutta monissa tutkimuksissa korostuu, ettei ole olemassa selvää määritelmää siitä, mihin voidaan vetää raja velkaantuneen ja ylivelkaantuneen välillä. Velanotto tietyissä olosuhteissa tai elinkaaren vaiheissa voidaan nähdä myös optimaalisena vaihtoehtona. (Betti ym. 2007, 138; CPEC, 2013). Velkaantuminen on osa kotitalouden normaalia taloudellista toimintaa, mikä ei välttämättä johda ongelmiin, kun taas ylivelkaantuminen tarkoittaa, ettei kotitalous kykene enää täyttämään taloudellisia velvoitteitaan. (Angel & Heitzmann, 2015, 331).

Betti ym. (2007) tarkastelevat ylivelkaantumisista kolmen erilaisen mallin kautta; objektiivisen, subjektiivisen sekä hallinnollisen mallin kautta. Objektiivinen malli määrittelee ylivelkaantumisista erilaisten laskennallisten mittareiden avulla, jossa velkojen määrää tarkastellaan suhteessa kulutukseen, tuloihin tai varallisuuteen. Objektiiviset indikaattorit perustuvat siis käsitykseen kulutuskäyttäytymisestä (kulutuksen suhde tuloihin), velkatasoon (velkojen ja varallisuuden suhde) tai kyvyttömyyteen maksaa velanhoitokulut (velanhoitokulut suhteessa tuloihin). Ei kuitenkaan ole olemassa vakiintunutta menetelmää näiden suhteiden kriittisen tason määrittämiseksi, jonka ylittäessä kuluttaja tai kotitalous voidaan määrittää olevan ylivelkaantunut. Vaikka tällainen kriittinen taso määriteltäisiin, se todennäköisimmin vaihtelee yksittäisen kuluttajan elinkaaren aikana. Subjektiivisessa mallissa ylivelkaantuminen määrittyy yksilön tai kotitalouden subjektiivisena kokemuksena, eli henkilöt itse määrittävät olevansa ylivelkaantuneita tai kyvyttömiä suoriutumaan velanhoidomenoistaan tai muista sitoumuksistaan. Subjektiivisen lähestymistavan mukaan kotitaloudet itse ovat parhaita määrittämään oman tilanteensa. Malli olettaa, että ihmiset ovat rehellisiä taloudellisesta tilanteestaan velkojensa ja tulojensa suhteen. Myös ei-taloudellisilla tekijöillä on usein vaikutusta subjektiiviseen mittariin, kuten henkilön perhesuhteilla, iällä ja sukupuolella. Subjektiiviset näkemykset voivat kuitenkin olla

epäjohdonmukaisia, riippua elämäntilanteesta tai esimerkiksi velkojen luonteesta ja näin ollen tulokset voivat olla ristiriitaisia. Henkilö voi nähdä itsensä ylivelkaantuneeksi satunnaisen, lyhytaikaisen laiminlyönnin vuoksi aivan kuin se olisi pitkäaikainen ja vakava velkaongelma. Kolmas, eli hallinnollinen malli katsoo ylivelkaantuneiksi tapaukset, joissa velan maksamatta jättäminen on virallisesti rekisteröity tai ilmoitettu tuomioistuimessa. Käytännössä tämä malli luokittelee ihmiset ylivelkaantuneiksi vasta sen jälkeen kun henkilölle rekisteröityy maksuhäiriömerkintä tai velat siirretään oikeudelliseen perintään. Henkilö voi siis olla jo pahasti velkaantunut ennen tätä, mutta pitkittänyt tilannetta esimerkiksi ottamalla lisää lainaa selviytyäkseen velanhoitokuluistaan. Ylivelkaantumista ei voi katsoa vain yhden indikaattorin kautta, vaan sitä pitäisi tarkastella kokonaisuutena. Jos esimerkiksi katsoo vain kokonaisvelkakantaa tai velkakantaa henkilöä kohden, sivuuttaa se velallisen kyvyn hoitaa ja maksaa velka takaisin. (Betti ym. 2007, 139, 142–144; Raijas ym. 2010, 218).

2.2 Velkaantumisen ja ylivelkaantumisen kehitys

Lainarahankäyttö ja velkaantuminen eivät ole uusia ilmiöitä, sillä jo varhaismodernin aikaan lainarahaa käytettiin keinona selviytyä taloudellisista kriisitilanteista. Velkasuhteet perustuivat silloin tyypillisimmin henkilökohtaisiin suhteisiin, kunnes markkinatalous laajentui ja pääoman tarve kasvoi. (Hemminki, 2014). Luottojen merkitys on kasvanut yhteiskunnassa toisen maailmansodan jälkeen Suomessa sekä muissa markkinatalousmaissa. Suomalaisen luottoyhteiskunnan syntyä edisti kulutustottumuksien muutokset, kun kulutuksen rooli muuttui merkityksellisemmäksi ja työntekijöiden reaaliensiot kehittyivät positiiviseen suuntaan. Muutosta edisti myös palkkatyön yleistyminen sekä luottoihin liittyvien asenteiden muutokset sallivammiksi. Omistusasuminen yleistyi ja rahalaitokset kiinnostuivat markkinoimaan luottoja kotitalouksille. Omistusasumisen yleistymisellä on ollut suuri merkitys kotitalouksien velkaantumisessa. Kaupungistuminen, vakaat työmarkkinat, naisten työssäkäynti sekä reaaliensioden kohoaminen ovat osiltaan edistäneet omistusasunnon hankinnan edellytyksiä ja sitä kautta asuntovelkaantumista. (Muttalainen, 2002, 48–51, 70–78).

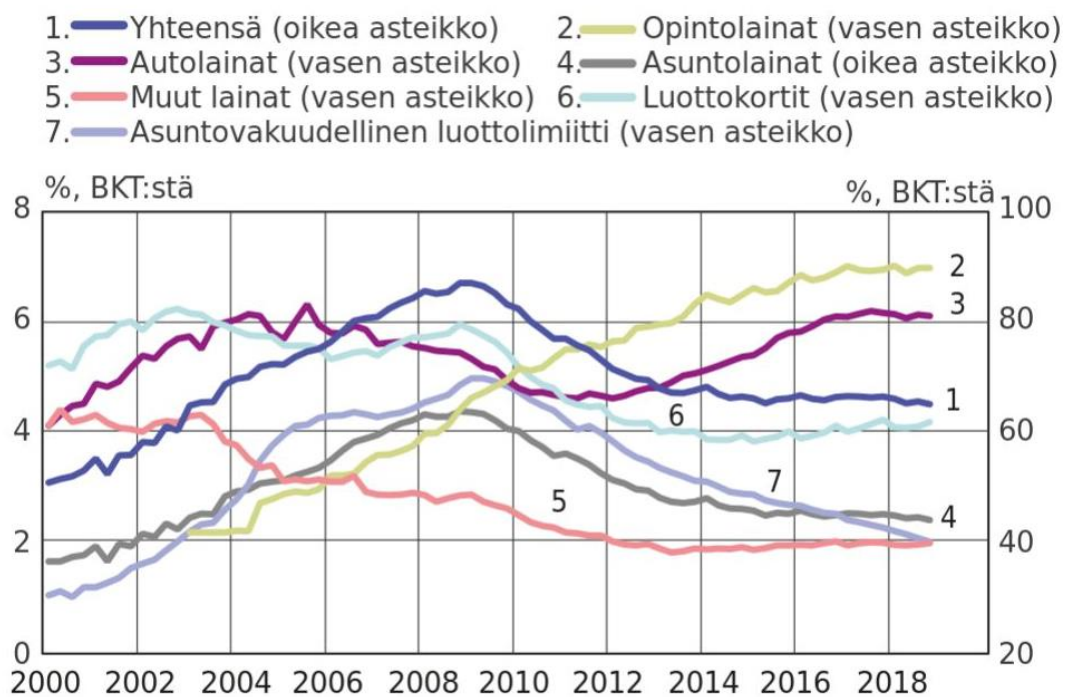
1950-luvulta alkaen kulutusluotot puolestaan alkoivat yleistyä Suomessa. Osamaksukauppa laajeni ja kuluttajien saataville tulivat luotolliset ostotilit 1950- ja 1960-luvuilla sekä ensimmäinen luottokorttiyhtiö perustettiin vuonna 1966. Pankkien rooli yleistyi vähitellen kulutuksen rahoittajana, mutta 60-70 -luvulla kulutusluottojen merkitys oli vielä vähäistä. Rahoitus- ja luottokorttiyhtiöiden korolliset yleisluottokortit tulivat käyttöön 1980-luvulla ja samalla vuosikymmenellä Suomen Pankki poisti luottojen keskikorkosäännöstelyn. (Muttalainen, 2002, 80–83).

Rahoitusmarkkinoiden vapautumisen yhteydessä kulutusluottomarkkinat uudistuivat nopeasti ja kulutusluottojen suhteellinen merkitys lisääntyi 1980- ja 1990-luvulla muihin luottomuotoihin verrattuna. Kulutusluottojen myymisestä tuli pankeille taloudellisesti kannattavaa liiketoimintaa ja tästä seurasi kulutusluottomarkkinoiden räjähdysmäinen kasvu. Kotitalouksien velkaantumisasasteet lähtivät nousuun osittain rahoitusmarkkinoiden vapautumisen myötä sekä suotuisan taloustilanteen ja lisääntyneen kilpailun myötä. Luottoja alettiin markkinoida uusilla keinoilla ja luottokanta paisui. Kotitalouksien luottokanta reaalisesti yli kaksinkertaistui 1980-luvun alusta 2000-luvun alkuun. Ylivelkaantuneiden kotitalouksien määrä kasvoi 1990-luvun alun talouslaman sekä massatyöttömyyden seurauksena sekä monille kotitalouksille aiheutui vakavia talousvaikeuksia. Laman aikaan velkojen rahamäärät sekä velallisten määrä väheni hetkellisesti, mutta samaan aikaan velkaongelmat lisääntyivät. Velkojen perintää tuomioistuimissa kuvaavien tilastojen mukaan velkaongelmat lähtivät jyrkkään kasvuun 1990-luvun alussa. (Muttalainen, 2004, 50–51).

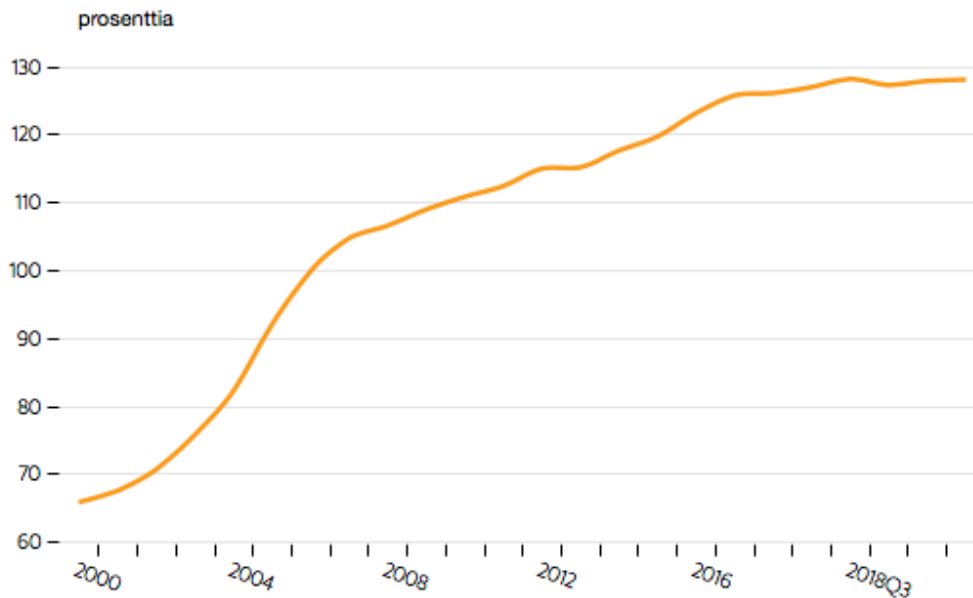
2000-luvulla kuluttajien asenteet luottoja kohtaan ovat muuttuneet entistä positiivisemmaksi eikä säästämistä pidetä kovin suuressa arvossa. Suomalaisten säästämisaste on painunut jopa negatiivisen puolelle viime vuosina. Säästämisaste kertoo, kuinka paljon käytettävissä olevista tuloista on jäänyt säästöön. Negatiivinen säästämisaste tarkoittaa käytännössä, että ihmiset ovat eläneet viime vuodet yli varojensa. Kotitaloudet ovat siis rahoittaneet kulutusmenojaan ottamalla velkaa sekä myymällä varallisuuttaan, jolloin heidän nettosäästönsä on ollut negatiivinen. Etenkin rahoitusvarallisuuteen säästö suhteessa tuloihin on pienentynyt viime vuosina. Kuitenkin säästö asuntoihin on ollut positiivista ja kasvanut, vaikka muu säästäminen onkin vähentynyt. Vaikka suomalaisten käytettävissä olevat tulot ovat kasvaneet, ei menojen kasvu ole pysynyt linjassa tuloihin nähden. Myös kulutuksen

rooli on kasvanut ihmisten arjessa ja lainan ottaminen nähdään usein uusien mahdollisuuksien mahdollistajana, kuten opiskelun rahoittaminen tai talon ostaminen. (Niskakangas, 2019; Putkuri, 2019; Raijas ym. 2010, 210–211). Suomalaisten kotitalouksien velkaantumisaste on lähes kaksinkertaistunut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Suomen Pankin (2019a) tilastojen mukaan velkaantumisaste oli vuoden 1999 lopussa 64,1 kun vuoden 2019 vastaava luku oli 127,2.

Suomen Pankin (2019b) mukaan kotitalouksien velkaantumisen kehitys on ollut tasaista viime vuosina, kun velkaantuneisuutta verrataan bruttokansantuotteeseen (kuvio 2). Kun taas tutkitaan kotitalouksien velkaantumisastetta, jossa verrataan kotitalouksien velkaa suhteessa tuloihin, on kehitys ollut hyvin nousujohdanteista vuodesta 2000 vuoteen 2018 (kuvio 3).

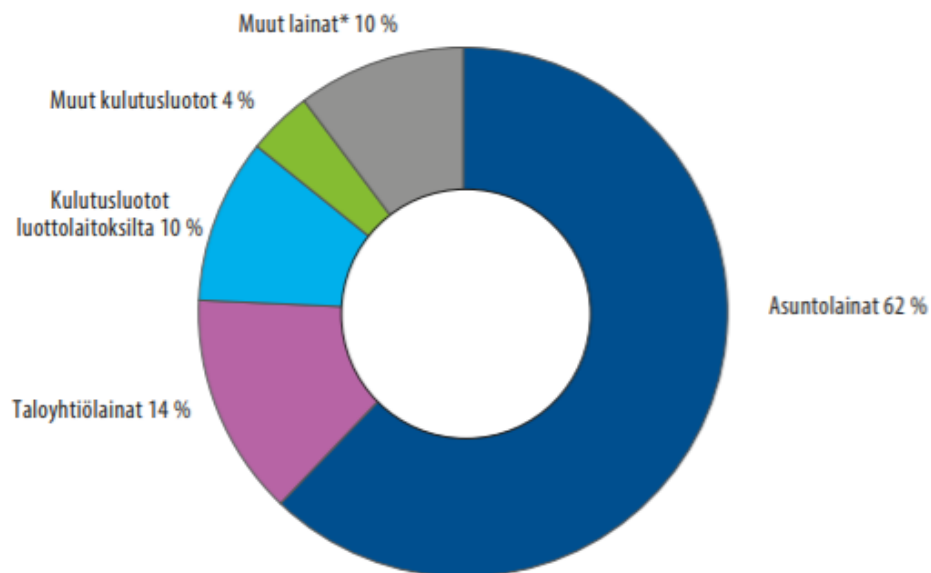
Kuvio 2. Kotitalouksien lainavelat suhteessa bruttokansantuotteeseen (Suomen Pankki, 2019b)

Kuvio 3. Kotitalouksien lainavelat suhteessa vuosituloihin (Niskakangas, 2019)

Tämän vuosisadan aikana velan määrät ovat kasvaneet nopeasti. Kotitalouksien lainojen kysyntä on kasvanut laina-ajan pidentämisen, historiallisesti alhaisten korkojen sekä yhtenäisestä Euroopan valuutasta johtuvan vähentyneen korkoriskin takia. Suomalaisten menot suhteessa tuloihin ovat myös kasvaneet huolestuttavalla tahdilla, sillä joka kymmenes kuluttaa enemmän kuin 40 prosenttia nettovaroistaan lainanhoitokuluihin. (Raijas ym. 2010, 211).

Suomalaisten velkaantumistaso on tällä hetkellä ennätystasolla, lähes 130 prosenttia. Kotitalouksilla on siis keskimäärin velkaa 16 kuukauden käytettävissä olevien tulojen verran. Viranomaiset kantavat huolta myös tilastojen ulkopuolelle jäävistä veloista, sillä muiden kuin perinteisten pankkien myöntämät luotot ovat viime aikoina lisääntyneet merkittävästi. (Niskakangas, 2019). Nykyisin luotot ovat tärkeä osa taloudenhallintaa monille ihmisille läpi koko elinkaaren. Erilaisia luottomuotoja on syntynyt 2000-luvulla erilaisiin tarpeisiin ja velkaa otetaankin asuntojen, opiskelun, kulutushankintojen ja jopa välttämättömyysmenojen rahoittamiseen. (Muttalainen, 2004, 50–51). Suurin osa kotitalouksien veloista on asuntovelkaa. Lisäksi kulutusluotot ja taloyhtiölainat ovat kasvattaneet kotitalouksien velkaantumista. Kuvio 4 kuvastaa, kuinka suomalaisten kotitalouksien velat ovat jakautuneet eri velkakategorioihin. (Valtiovarainministeriö, 2019).

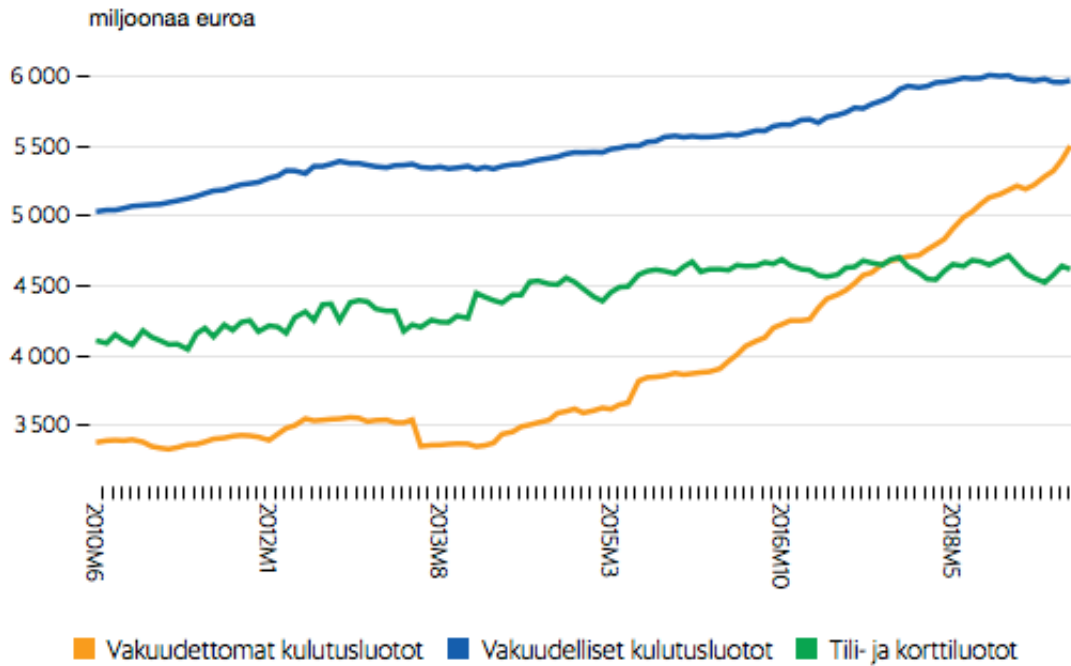
Lainat maaliskuun 2019 lopussa
 *Vapaa-ajanasunto-, opinto- ja elinkeinoharjoittajien lainat

Kuvio 4. Kotitalouksien velan rakenne (Valtiovarainministeriö, 2019)

Asuntolainojen määrä kasvaa tasaiseen tahtiin ja nykykasvuvauhdilla asuntolainojen määrä Suomessa saavuttaa 100 miljardin euron rajan vuonna 2020. Asuntolainat aiheuttavat nykyisellään vain vähän ongelmia, mutta niihin liittyy erilaisia huolia. Ensinnäkin suuressa osassa Suomea asuntojen arvot ovat laskeneet, mikä voi aiheuttaa näiden alueiden kotitalouksille ongelmia. Toisena huolena nähdään, että pitkään jatkunut vakaa työllisyyskehitys, alhaiset korot sekä asuntojen hintojen nousu kasvukeskuksissa saattavat hämärtää riskien tunnistamista kuluttajien keskuudessa. Asuntolainojen sääntelyä on jo kiristetty, mutta lisätoimille nähdään tarvetta. (Niskakangas, 2019). Joka kolmannella kotitaloudella on asuntovelkaa ja vuonna 2017 keskimäärin jokaista asuntovelkaista kotitaloutta kohti velkaa oli 99 000 euroa. Vielä 1990-luvun lopussa uudet asuntolainat olivat Suomessa tyypillisesti kestoaltaan noin 10–15 vuotta, kun taas 2010-luvulla uudet asuntolainat olivat noin 20 tai 25 vuoden pituisia. Joissakin tapauksissa myös 30 vuotta tai sitäkin pidempiä. Luottosopimusten mukaiset asuntolainojen takaisinmaksuajat tuplaantuivat samalla kun keskivertovelallisen asuntovelkaantuneisuuskin kaksinkertaistui. Korkotason madaltuminen sekä asuntolainojen takaisinmaksuaikojen pidentyminen ovat mahdollistaneet velkaantuneisuuden kasvun ilman, että asuntovelallisten kuukausittainen velanhoitorasitus olisi merkittävästi kasvanut. (Valtiovarainministeriö, 2019).

Velkaantumiskehityksen kannalta luottomarkkinoilla on noussut uudehkona ilmiönä taloyhtiölainojen määrän huomattava kasvu. Taloyhtiölainoilla rahoitetaan asuntojen uudistuotantoa sekä peruskorjaushankkeita. Taloyhtiö kerää takaisinmaksuun tarvittavat varat osakkeenomistajilta pääomavastikkeiden muodossa, jolloin osakkaat vastaavat välillisesti asunto-osakeyhtiön velasta. Toiseksi suurin osa kotitalouksien veloista koostuu taloyhtiölainoista (kuvio 4). Taloyhtiölainojen määrä on kasvanut nopeasti, sillä uudet asunnot myydään usein suurilla yhtiölainaosuuksilla. Tämä käytäntö pienentää asuntojen myyntihintaa, mutta tekee taloyhtiöistä velkaisia. Taloyhtiölainakannan kasvua on vauhdittanut vilkas uudisasuntotuotanto sekä korjausrakentamisen lisääntyminen asuntokannan ikääntyessä. Taloyhtiölainat ovat taloyhtiöiden osakkaiden vastuulla ja pahimmassa tapauksessa ongelmat taloyhtiölainojen lyhennyksissä voivat johtaa koskemaan myös niitä osakkaita, jotka ovat hoitaneet omat lyhennyksensä asianmukaisesti. Taloyhtiölainojen kasvu on myös saattanut hämärtää ihmisten käsityksen omasta velkatilanteestaan. (Niskakangas, 2019; Valtiovarainministeriö, 2019).

Vakuudettomien kulutusluottojen kasvu on ollut suurta viime vuosina (kuvio 5). Kulutusluottojen kanta on kasvanut noin viiden prosentin vuosivauhtia. Kulutusluottokanta oli vuonna 2019 arviolta 22 miljardia euroa. (Valtiovarainministeriö, 2019). Finanssialan keskusliiton (2019) tutkimuksen mukaan lähes joka neljänneksellä suomalaisella on jokin kulutusluotto käytössään. Yleisin kulutusluottomuoto on pankista otettu kulutusluotto. Finanssialan keskusliiton tutkimuksessa kävi myös ilmi, että kulutusluottoja otettaessa lainanhakija kilpailuttaa pankkeja huomattavasti harvemmin kuin asuntolainaa hakiessa. Suomalaisten luottolaitosten myöntämien vakuudettomien kulutuslainojen keskimääräinen korko oli 5,5 prosenttia vuonna 2019, kun vakuudellisissa kulutusluotoissa se oli 2,4 prosenttia ja asuntolainoissa 0,8 prosenttia. (Niskakangas, 2019).

Kuvio 5. Kulutusluotot Suomessa toimivilta luottolaitoksilta suomalaisille kotitalouksille (Niskakangas, 2019)

Helposti saatavat vakuudettomat luotot ovat houkuttelleet etenkin kuluttajia, joilla on vakuuksien suhteen rajalliset mahdollisuudet. (Raijas ym. 2010, 210). Kulutusluottoja markkinoidaan vaivattomuudella ja hakemusten nopealla käsittelyllä sekä kätevinä ratkaisuin esimerkiksi harrastuksiin, parempaan elämänlaatuun, lomamatkoihin ja yllättäviin kuluihin. Ulkomaisten digipankkien myöntämien kulutusluottojen lainakanta on Suomen Pankin arvion mukaan kolminkertaistunut runsaassa kahdessa vuodessa ja ylittänyt kahden miljardin euron rajan. Nämä ulkomaisten digipankkien myöntämät kulutusluotot ovat nousseet myös huolenaiheeksi, sillä niiden lainat ovat usein paljon kalliimpia kuin perinteisten pankkien myöntämät vakuudettomat luotot. (Niskakangas, 2019).

Vuodesta 2005 alkoi pienlainoja välittävien pikaluottoyritysten yritystoiminta, mikä tunnetaan paremmin nimellä pikavippiyritys. Toiminta kasvoi hyvin nopeasti ja vuonna 2007 markkinoilla toimi jo yli 50 pienlainoja myöntävää yritystä. Pikavippien myöntäjät eivät ole pankkeja, sillä ne eivät esimerkiksi saa ottaa vastaan talletuksia.

Pikavippien helppo saatavuus on houkutelut kuluttajia, sillä lainapäätöksen saa nopeasti ja rahat siirtyvät saman tien hakijan tilille. Pikavipit ajavat helposti velkakierteeseen, jossa edellisiä velkoja rahoitetaan uusilla lainoilla. (Järvelä, Raijas & Saastamoinen, 2019, Rantala, 2012). Hyvin nopeasti pikaluottoyritysten markkinoille tulon jälkeen huomattiin pikavippien aiheuttavan ongelmia kuluttajille ja niiden toimintaan onkin puututtu useita kertoja asteittain tiukentuvalla sääntelyllä. Pienlainojen myöntämistä merkittävästi tiukentanut muutos tuli voimaan vuonna 2013, kun alle 2 000 euron lainoille säädettiin korkokatto. Tämän seurauksena moni alan yrityksistä lopetti toimintansa ja pienlainojen määrä laski jyrkästi. Pikavippeihin liittyvä riski luoton takaisinmaksussa on erityisen suuri niillä, joilla taloudellinen liikkumisvara on niukka ja ymmärrys omasta taloudenpidosta puutteellinen. Korkeakorkoisia ja kokonaiskustannuksiltaan kalliita luottoja ottavat useimmiten ne henkilöt, joilla ei niihin olisi varaa ja jotka eivät hahmota omaa taloudellista tilannettaan ja sen näkymiä eivätkä välttämättä ymmärrä luotosta aiheutuvia todellisia kustannuksia. Pikavippejä myös markkinoidaan usein harhaanjohtavasti; tuodaan esiin vain positiiviset asiat ja lainan todelliset kustannukset sekä luottoehdot esitetään epäselvästi ja tulkinnanvaraisesti, jolloin kuluttaja ei ymmärrä mihin on sitoutunut lainaa ottaessa. Pikavippien markkinoinnin pääviestinä on luotonsaamisen helppous ja nopeus, pienet kuukausierät sekä kuluttomat ja korottomat kaudet, joilla kuluttaja houkutellessaan ottamaan lainaa. Erityisesti nuorille kohdistetussa suoramainonnassa pikavippifirmat ovat markkinoineet luottoja mahdollisuutena nauttia elämästä. Lisäksi pikavippifirmat kohdentavat mainontaa heikompiin väestöryhmiin ja hyödyntävät näin ollen ihmisten osaamisen puutteita ja altistavat markkinoinnille. (Järvelä ym. 2019).

2.3 Velkaantumiseen altistavat tekijät

Rahoitusmarkkinoiden vapautuminen 1980-luvun puolivälissä edisti luottojen käytön lisääntymistä sekä velkaongelmien yleisyyttä. Velkaongelmat johtuivat Muttilaisen (2004) mukaan useimmiten muutoksista velallisten olosuhteissa, esimerkiksi yritystoiminnan vaikeudet ja epävakaut työsuhteet ajoivat velallisia maksuvaikeuksiin. Viime vuosina alhainen korkotaso, pidemmät lainojen takaisinmaksuajat, suuret taloyhtiölainaosuudet, lyhennysvapaat, velkarahoitteisen asuntosijoittamisen lisääntyminen sekä kulutusluottojen tarjonnan monipuolistuminen ovat lisänneet velkaantuneisuutta ja hämärtäneet

kokonaiskuvaa riskeistä, jotka velkaantumiseen liittyvät. (Valtiovarainministeriö, 2019).

Luottojen käytön kasvuun ovat myötävaikuttaneet luottomarkkinoiden kehitys, aggressiivinen luottomarkkinointi, erilaisten luottotuotteiden helppo saatavuus sekä kuluttajien positiivinen asenne luottopohjaiseen kulutukseen. Lisäksi asuntojen hintojen nousu on edistänyt kotitalouksien velkaantumista. Vuosina 2000–2008 asuntojen hinnat nousivat jopa 50 prosenttia, mikä on johtanut suurempiin asuntolainoihin. Jos asuntojen hinnat laskevat dramaattisesti, voi se johtaa taloudellisiin vaikeuksiin kotitalouksissa, joissa on suuret asuntolainat, sillä varallisuus vähenee huomattavasti. (Raijas ym. 2010, 211–213).

Aiempien tutkimuksien mukaan ylivelkaantumiseen johtavia tekijöitä ovat muun muassa haitalliset taloudelliset häiriöt, työpaikan menetys, yrityksen konkurssi, avioero, alhaiset tulot, huono rahanhallinta ja kulutus yli varojen. Alhaisilla tuloilla on todettu olevan keskeisin merkitys ylivelkaantumisen ja maksuvaikeuksien selittämiseen. (Balmer, Pleasence, Buck & Walker, 2006; Disney, Bridges, Gathergood, 2008; Oksanen, Aaltonen & Rantala, 2015; Patel, Balmer & Nigel, 2012). Eri kuluttajaryhmien keskuudessa alhaiset tulot ovat pääosin opiskelijoilla, eläkeläisillä, työttömillä sekä yksinhuoltajavanhemmilla. Epäsäännöllinen, epävarma tai alhainen tulo vaikeuttaa henkilökohtaisen talouden ja pitkäaikaisen rahan käytön suunnittelua. Kun henkilön tulot ovat alhaiset tai epäsäännölliset, hänellä on kiusaus korvata niukat tulonsa ottamalla kulutusluottoja. Luotot nähdään yhä useammin entistä tärkeämpänä toimeentulon osatekijänä. (Muttalainen, 2002; Raijas ym. 2010, 214). Ylivelkaantuminen voi edetä vähitellen ja huomaamatta. Joskus ylivelkaantumisen taustalla voi myös olla itsestä riippumattomat tekijät, kuten työttömäksi jääminen, oman yrityksen konkurssi, sairastuminen tai esimerkiksi asunnon homevauriot. (Talous- ja velkaneuvonta, 2019b).

Aiemmat tutkimukset osoittavat, että kotitaloudet, joissa on lapsia, ovat riskialttiimpia ylivelkaantumiseen. Perheen koko, lasten ikä sekä huoltajien määrä vaikuttavat riskialttiuteen. Perheissä, joissa on huollettavia lapsia, riski laskujen viivästymiseen on tutkittu olevan kaksikertainen verrattuna perheisiin, joissa ei ole huollettavia lapsia. Lapsiperheillä on enemmän sellaisia menoja, joita ei voi tarpeen vaatiessa vähentää sekä lapsen syntymän jälkeen usein toinen vanhemmista

lyhentää työaikaansa tai jää kokonaan pois palkkatyöstä. Tällöin talouden tulot vähenevät, mutta menot kasvavat. Velkaantumisen riskin on todettu olevan suurin perheissä, joissa nuorin lapsi on alle viiden vuoden ikäinen. Myös perheissä, joissa nuorin lapsi on 5-10 -vuotias, on riski suhteellisen korkea, mutta tämän jälkeen taso laskee jyrkästi lapsen iän myötä. Ylivelkaantumisen ja kotitalouden aikuisten lukumäärän välillä on myös todettu olevan yhteys. Yksinelävillä sekä eronneilla riski ylivelkaantumiseen on suurempi kuin parisuhteessa elävillä tai leskillä. Vaikka perheolosuhteiden muutoksilla on vaikutus ylivelkautumisiin ja maksuvaikeuksien muodostumiseen, vahva tukiverkosto pienentää riskiä merkittävästi. Pienituloisuuden ollessa suurin selittävä tekijä aiemmissa tutkimuksissa, ei ole yllättävää, että työttömyys ja etenkin työttömäksi jääminen kasvattaa riskiä ylivelkaantumiseen. Työttömäksi jäämisellä on riski maksuvaikeuksien muodostumiseen tulojen tippuessa mutta kulujen pysyessä ennallaan, jos taloudessa ei ole varauduttu tarpeeksi muuttuviin olosuhteisiin taloudellisen puskurin avulla. Työpaikkojen menettämisen on havaittu olevan pitkäaikaisia vaikutuksia myös töihin paluun jälkeen. (European Commission, 2008; Oksanen ym. 2015).

Useat tutkimukset osoittavat, että on tärkeää huomioida myös ihmisten asenteet ja tavat, kun tutkii ylivelkaantumiseen altistavia tekijöitä. Rahanhallinta, oman talouden budjetointi, asenteet laskujen maksamista kohtaan, vakuudettomien luottojen käyttö sekä säästäminen ovat tärkeitä näkökohtia ylivelkaantumista arvioitaessa. (European Commission, 2008). Kempsonin, McKayn & Willittsin (2004) tutkimuksen mukaan kotitalouksien luottositoumuksien lukumäärä on huomattavasti vahvemmin yhteydessä riskiin joutua maksuvaikeuksiin kuin luottojen rahamäärä. Tämä selittyy sillä, että ihmisillä on tapana jakaa suuremmat lainasummat pidemmälle ajanjaksolle, jolloin kuukausittaiset lainalyhennykset ovat pienemmät. Muut tekijät pois lukien, jo pelkällä vakuudettomien luottojen käytöllä ja niiden lukumäärällä on todettu voivan ennustaa ylivelkaantuneisuutta. Yhden vakuudettoman luoton omaavilla henkilöillä riskikerroin maksujen viivästymiseen on tutkittu olevan 1,6, kun henkilöillä, joilla vakuudettomia luottotuotteita on kolme tai enemmän, riskikerroin on 5,8. (European Commission, 2008; Kempson ym. 2004). Webleyn ja Nyhusin (2001) tutkimuksessa havaittiin, että rahanhallinnalla sekä asenteilla kulutukseen ja säättämiseen oli huomattava vaikutus ylivelkautumisiin riippumatta muista tekijöistä. Ihmiset, jotka olivat yhtä mieltä väitteistä ”Olen impulsiivinen ja minulla on

tapana ostaa asioita, vaikka niihin ei olisi varaa.”, ”Ostan mieluummin asioita luotolla kuin odotan ja säästän.” tai olivat eri mieltä väitteestä ”Olen enemmän säästäjä kuin tuhlaailija.” olivat todennäköisemmin taloudellisissa vaikeuksissa ja kulutusluottositoumusten maksuerät viiveessä. (European Commission, 2008; Webley & Nyhus, 2001). Kuluttajilla, jotka eivät kykene hillitsemaan jatkuvaa kulutustaan ja hallitsemaan omaa talouttaan pitäen kulutuksen tulojen tai varallisuuden rajoissa, on todettu olevan suuri riski ylivelkaantua. Myös hedonistisen kuluttamisen ja epäjärjestelmällisyyden tai huolimattomuuden laskujen maksamisessa on tunnistettu lisäävän ylivelkaantumisriskiä. (Marron, 2012, 412).

Useimmissa tapauksissa velkaongelmat ovat toimeentuloa vaarantavien odottamattomien muutosten seurauksia eikä tahallisen toiminnan tuloksia. (Muttilainen, 2002). Keskeisimmät tekijät, jotka johtavat ylivelkaantumiseen, ovat muutokset ihmisten henkilökohtaisessa elämässä. Kyvyttömyyttä ennustaa ihmisten elämää on ehdotettu merkittävimäksi selitykseksi taloudellisiin ongelmiin. Merkittävät muutokset ihmisten henkilökohtaisessa elämässä, esimerkiksi työn menetys, avioero, sairaus, puolison kuolema tai useat samanaikaiset ongelmat voivat olla tuhoisia kotitalouden kannalta ja johtaa talouden kaatumiseen. Takuurahaston vuonna 2006 ja 2007 laatimien tilastojen mukaan yleisimmät syyt heidän asiakkaidensa velkaantumiselle olivat:

1. Kulujen ja velkavastuiden lisääntyminen
2. Kulutuksen hallinnan puute
3. Avioero
4. Työttömyys
5. Vähentyneet tulot
6. Muu odottamaton tapahtuma

Erityisesti rahanhallinnan puute ja pyrkimykset korjata tämä puute luottokorteilla tai muilla kalliilla vakuudettomilla luotoilla, etenkin pikavipeillä, johtavat helposti velkakierteeseen, joka useimmiten johtaa ylivelkaantumiseen. (Lehtinen & Leskinen, 2005; Raijas ym. 2010, 214–215).

Takuusäätiön asiakkaille suurin ongelma on ollut taitojen puute kotitalouden hoitamiseen. Myös velkojen maksamisen jälkeen tämä on koettu haasteeksi. Lähes 80 prosenttia Takuusäätiön asiakkaista kertoi yrittävänsä suunnitella talouttaan ja säättää rahaa tulevia ostoja varten. Varsinkin nuoret, joilla on usein niukat taloudelliset resurssit, ovat kokemattomia kotitalouksiensa ja talousasioidensa hoitamisessa. He voivat noudattaa vanhempiensa elintasoja, johon he ovat tottuneet ennen muuttoaan omilleen. On myös tunnistettu, että uhkapeleillä sekä mielenterveysongelmilla on keskeinen rooli velkaongelmissa. (Lehtinen & Leskinen, 2005; Raijas ym. 2010, 215). Yhteenvedon mukaan Raijas ym. (2010) mukaan ylivelkaantuminen syntyy eri syiden summana tai vuorovaikutuksena. Nuoret ovat haavoittuvimpia vähäisen kokemuksen sekä niukkojen resurssiensa vuoksi, kun taas vanhuksilla ja lapsiperheillä on usein eniten taloudellisia sitoumuksia, ja sitä vastoin heillä on myös suurempi riski ajautua taloudellisiin vaikeuksiin odottamattomissa muutoksissa. Kuten monimutkaisimmissakin yhteiskunnallisissa ilmiöissä, ei ylivelkaantumiselle ole yhtä yksinkertaista syytä, vaan se koostuu monista tekijöistä ja niiden yhteisvaikutuksista. (European Commission, 2008). Riskitekijöitä ylivelkaantumiseen on löydetty useista tutkimuksista ja niiden avulla voi jossain määrin ennustaa velkaongelmien syntyä, mutta koska ihmisten käyttäytymisellä on myös suuri vaikutus, on sitä mahdotonta täysin ennustaa.

2.4 Nuorten ylivelkaantuminen

Nuorten ylivelkaantuminen ja velkaongelmat ovat nousseet esille muita ikäryhmiä voimakkaammin. Nuorilla on tunnistettu olevan suurempi riski velkaongelmiin ja suuren velkataakan kokemiseen. Ylivelkaantumisen yhtenä merkittävimmistä tekijöistä on noussut esille aiemmissa tutkimuksissa velkaantuneen pienet tulot. (Balmer ym. 2006; Disney ym, 2008; Oksanen ym. 2015; Patel ym. 2012). Etenkin nuorissa, uransa alkuvaiheessa tai opiskelijoina, pienituloisia on paljon. He ovat näin ollen alttiimpia velkaantumaan talouden pienistäkin muutoksista, sillä heillä taloudellinen liikkumisvaransa on kapea. Myös kotona totuttu elämäntapa, taloudenhoidon osaamattomuus, halu nauttia elämästä, piittaamattomuus, heikko sosiaalinen verkosto sekä mielenterveysongelmat ovat nousseet aikaisempien tutkimusten selittäviksi tekijöiksi etenkin nuorten ylivelkaantumisessa (European Commission, 2008; Lehtinen & Leskinen, 2005; Raijas ym. 2010, 215). Kulutuskäyttäytymisen näkökulmasta nuoria pidetään yleensä huolettomina ja

vastuuttomina kuluttajina, mikä lisää riskiä velkaantumiseen. Nuorten kulutusmyönteisyyttä vahvistaa myös aiemmat tutkimukset. (Saarinen, 2001, 37).

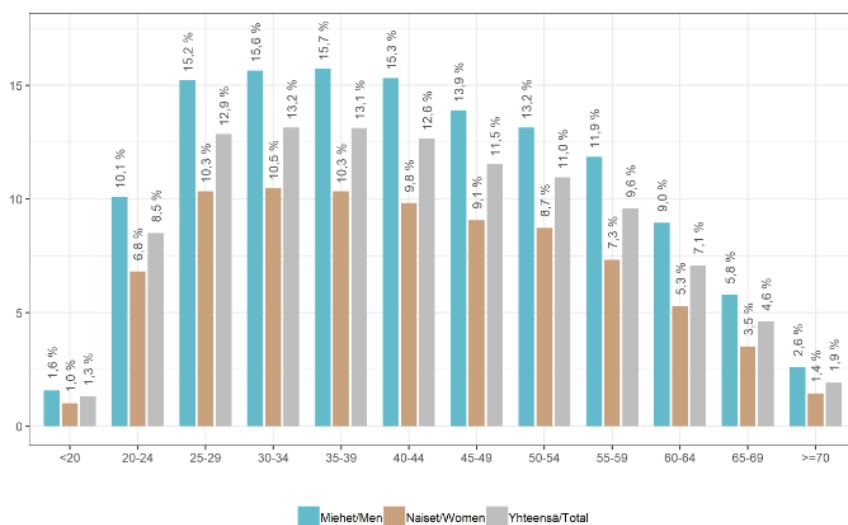
Nuorilla on tutkittu olevan suurempi riski velkaongelmiin ja aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että nuorten luotoista johtuvat ongelmat liittyivät pääosin hallitsemattomaan rahankäyttöön ja liialliseen kulutukseen. Myös elämänvaiheeseen liittyvillä tekijöillä on suuri merkitys, kuten perheen perustaminen ja omistusasunnon hankkiminen. Alle 30-vuotiaat nuoret ottavat velkaa kahdesta pääsyystä; oman kodin perustamiseen sekä sosiaalisen aseman parantamiseen kulutuksen kautta. Nämä pyrkimykset harvoin saavutetaan ilman luottoa, eikä ole epätavallista, että nuorilla aikuisilla on useita luottokortteja sekä erilaisia luottotuotteita. (Koljonen, 2002; Lehtinen & Leskinen, 2005; Saarinen, 2001). Nuorten velkaantumisen taustalla on usein myös tietämättömyys tai ymmärtämättömyys lainojen todellisista kustannuksista. Gatherwoodin (2012, 595) tutkimuksessa selvitettiin vastaajien taloudellista lukutaitoa erilaisten kysymysten avulla, jotka perustuivat talouslukutaidon kirjallisuuteen ja velkaantumiseen. Tutkimuksesta ilmeni, että huomattava osuus vastaajista, joilla oli maksamattomia tai erääntyneitä luottolaskuja, eivät osanneet vastata oikein luottojen kustannuksiin koskeviin kysymyksiin. Tutkimuksen mukaan ylivelkaantuminen on yleisintä nuorilla, vähemmän kouluttautuneilla, työttömillä, yksinhuoltajilla ja vuokra-asunnoissa asuvilla henkilöillä. (Gatherwood, 2012, 595).

Opintolaina on yksi yleisimmistä lainamuodoista nuorten keskuudessa. Lähes 156 300 opiskelijaa nosti lukuvuoden 2018–2019 aikana opintolainaa ja lainaa nostaneiden määrä kasvoi edellisvuodesta 3,4 prosenttia. Opintovelallisilla on keskimäärin opintolainaa 8 540 euroa ja opintovelallisia on yhteensä 434 900. Opintolainaa nostaneiden määrä on kaksinkertaistunut viimeisten kymmenen vuoden aikana ja keskimääräiset opintolainat ovat suurentuneet. Kelan maksamien opintoetuuksien määrät ovat vähentyneet opintorahan pienentymisen sekä asumislisän lakimuutoksen seurauksena. Opintolainan nostoa kannustaa lisäksi opintolainahyvitys. (Kela, 2019).

Toinen yleinen lainamuoto nuorten keskuudessa, joka opintolainaa todennäköisemmin aiheuttaa ongelmia, on pikavipit. Nuoret ovat taipuvaisia ottamaan pikavippejä ja kulutusluottoja tyypillisesti kahdesta syystä; selviytyäkseen

välttämättömistä kustannuksista sekä lisätäkseen kulutusmahdollisuuksia. Välttämättömiin kustannuksiin sisältyvät muun muassa ruoka, vuokra, puhelinlaskut, vaatteet ja terveydenhuolto. Ylimääräiseen kulutukseen sisältyy nuorilla pääosin matkustus, alkoholi, tupakka, vapaa-ajan aktiviteetit, rahapelit, elektroniikka ja kodin kalusteet. Lisäksi lainanoton syynä voi olla palkkaviivästykset tai takuuvuokra. (Autio, Wilska, Kaartinen & Lähteenmäki, 2009). Rahan muuttuminen yhä virtuaalisemmaksi sekä rahaliikenteen digitalisaatio hämärtää etenkin nuorten käsityksiä rahasta. Nuorten rahaongelmien taustalla on usein rahankäyttöön ja ylipäätään taloudellisten asioiden hoitamiseen liittyvää osaamattomuutta. Velkaa myös otetaan miettimättä sen enempää sen kustannuksia tai siitä selviytymistä, jonka takia etenkin pikavippejä otetaan niiden nopeuden ja helppouden vuoksi. Lisäksi pikaluottojen mainonnassa hyödynnetään vahvasti monia käyttäytymistaloustieteessä havaittuja ihmisille luontaisia ja yhteisiä käyttäytymisaipeita, joille etenkin nuoret ovat alttiimpia. Näitä ovat esimerkiksi yltiöoptimismi ja myönteisten asioiden painottaminen kielteisten sijaan sekä nykyhetken painottaminen tulevaisuuden sijaan. (Järvelä ym. 2019).

Vuonna 2019 noin joka kymmenennellä nuorella oli maksuhäiriömerkintä. Ikäluokissa 30–34 on eniten maksuhäiriöisiä henkilöitä (13,2 prosenttia) ja tätä nuoremmassa ikäluokissa hieman vähemmän. Kuvio 6 kuvastaa maksuhäiriöisten henkilöiden osuuksia koko väestöstä ikäluokittain, naiset ja miehet eriteltynä. Miesten osuus on selkeästi suurempi kaikissa ikäluokissa. (Asiakastieto, 2019).

Kuvio 6. Maksuhäiriöiset henkilöt ikäluokittain (Asiakastieto, 2019)

Miehet ottavat naisia enemmän riskejä heidän taloudellisissa päätöksissään, joka myös johtaa siihen, että miehillä on enemmän velkaongelmia kuin naisilla. (Oksanen ym. 2015, 231; Patel ym. 2012).

2.5 Ylivelkaantumisen seuraukset

Ylivelkaantumisella on merkittäviä seurauksia etenkin yksityishenkilölle, mutta liiallinen velkaantuminen on myös yhteiskunnallinen riski. (Angel & Heitzmann, 2015, 347). Rahoituksen tehokas kohdentuminen edesauttaa talouskasvua sekä hyvinvointia ja rahoitusjärjestelmän keskeisenä tehtävänä onkin kanavoida rahoitusta säästäjiltä, joiden tulot ovat suuremmat kuin menot, rahoituksen tarvisijoille, jotka haluavat kuluttaa tai investoida enemmän kuin saavat tuloja. Yksityistalouden ja koko yhteiskunnan toimivuuden kannalta velka on erittäin tarpeellinen väline, sillä se mahdollistaa esimerkiksi kotitalouksien asuntohankintoja sekä edistää vuokra- ja omistusasuntojen rakentamista sekä työvoiman liikkuvuutta. (Valtiovarainministeriö, 2019).

Historiallisesti katsoen ylivelkaantuminen on ollut yksilön hyvinvoinnin heikentäjä sekä yksi rahoitus- ja talouskriisien keskeisimpiä taustatekijöitä. Velkaantumisen kokonaistaloudellisten haittavaikutusten lisäksi ylivelkaantuminen ja mahdollinen velkakierteeseen joutuminen voivat aiheuttaa kotitalouksille kannustinloukkuja sekä pitkäkestoisia taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia lisäten eriarvoisuutta. Ylivelkaantumisen ongelmista aiheutuu myös kustannuksia yhteiskunnalle. (Valtiovarainministeriö, 2019).

2.5.1 Seuraukset yksityishenkilölle

Ylivelkaantumisella voi olla pitkäkantoisia seurauksia yksityishenkilön elämään monilla eri osa-alueilla. Pitkään jatkunut velkakierre voi aiheuttaa talousongelmien lisäksi myös sosiaalisia sekä psyykkisiä ongelmia. Suomen Mielenterveys Ry:n MIELI -tutkimuksessa selvitettiin velkaantumisen ja velkaongelmien yhteyttä mielenterveyteen. Tutkimus osoittaa, että velkavaikeudet linkittyvät mielenterveyden heikkenemiseen sekä mielenterveydenhäiriöihin. Toisaalta myös mielenterveyden heikkeneminen voi aiheuttaa velkaantumista sekä velkaongelmia. Heikentynyt mielenterveys voi vaikeuttaa elämänhallintaa tai aiheuttaa

työkyvyttömyyttä, jolloin ansiomenetykset paikataan lainoilla. (Suomen Mielenterveys Ry, 2019).

Velkaongelmat voivat aiheuttaa konflikteja perheen sisällä rahan käytöstä ja sen niukkuudesta. Dew (2011) tutkimuksen mukaan velkaantuminen ennustaa myös eroriskiä. Kun velan takaaja on lähipiiristä, velkavaikeudet vaikuttavat myös takaajan elämään ja heidän taloudelliseen tilanteeseensa ja siten myös suhtautumiseen velallista kohtaan. Sosiaalisten seurausten lisäksi ylivelkaantuminen voi aiheuttaa psyykkisiä seurauksia, kun tilanne tuntuu ylitsepääsemättömältä. Pelko maksuseuraamuksista voi aiheuttaa stressiä, joka pahimmillaan voi johtaa itsetuhoisuuteen ja toivottomuuteen. Moni voi kokea myös kyvyttömyyden tunnetta sekä suurta epäonnistumista, jos ei kykene hoitamaan sitoumuksiaan kuten on luvannut. (Suomen Mielenterveys Ry, 2019).

Velkaongelmat aiheuttavat vakavia taloudellisia seurauksia ja syventävät jo olemassa olevia talousongelmia. Ylivelkaantumisesta seuraa usein velkojen siirtyminen perintään ja velalliselle rekisteröidään maksuhäiriömerkintä. (Talous- ja velkaneuvonta, 2019b). Maksuhäiriömerkintää sekä ulosottoa halutaan vältellä viimeiseen saakka, mikä usein pahentaa ylivelkaantuneen taloudellista tilannetta, kun velallinen ottaa uutta velkaa hoitaakseen nykyisiä menojaan niin kauan kuin lainaa on jostakin saatavissa. Näin voidaan näennäisesti pyrkiä hallitsemaan maksuvaikeuksia, vaikka pidemmän päälle tällainen johtaa helposti velkaongelmien pitkittymiseen ja syvenemiseen sekä talouden hallinnan vaikeutumiseen. Yleinen ylivelkaantumisen ja maksuvaikeuksien seuraus on velkojen perintä, joka jaetaan vapaaehtoiseen sekä oikeudelliseen perintään. Vapaaehtoista perintää säätelee perintälaki. Perintälaki määrittää kuluttajasaatavien perintäkulujen enimmäismäärät sekä aikarajat. Yleensä laskun perintä etenee kahden viikon jaksoissa, ja mitä enemmän aikaa kuluu, sitä suuremmaksi kulut muodostuvat. Vapaaehtoisessa perinnässä velkoja peritään lähettämällä maksumuistutuksia sekä maksuvaatimuksia. Jos vapaaehtoinen perintä ei tuota tulosta eikä kuluttaja maksa velkoja, siirretään velka velkojan toimesta oikeudelliseen perintään eli ulosottoon. Ulosottoteitse velan periminen edellyttää käräjäoikeuden tuomiota, ellei velka ole suoraan ulosottokelpoinen. (Järvelä ym. 2019; Talous- ja velkaneuvonta, 2019a).

Maksuhäiriöisten määrä jatkaa kasvuaan ja vuonna 2019 jopa 386 700 ihmisellä oli maksuhäiriömerkintöjä Suomen Asiakastieto Oy:n henkilöluottorekisterissä. Vuodessa maksuhäiriöisten määrä on kasvanut 4 800 henkilöllä ja Asiakastiedon mukaan maksuhäiriömerkintöjä on nyt 8,1 prosentilla aikuisista. Vuoden 2019 aikana kuluttajat saivat 1,8 miljoonaa uutta maksuhäiriömerkintää, mikä on 20 prosenttia enemmän kuin vuonna 2018. Keskimäärin jokaisella rekisteröidyllä oli noin 15 maksuhäiriömerkintää vuonna 2018. Maksuhäiriömerkintöjä saaneiden henkilöiden lukumäärä on kasvanut tasaiseen tahtiin vuodesta 2010. Maksuhäiriömerkintöjä kertyy kaikissa ikäluokissa selkeästi enemmän miehille kuin naisille. Ikäluokkia tarkemmin tarkasteltaessa käy ilmi, että prosentuaalisesti eniten maksuhäiriöitä on 25–44-vuotiaiden ikähaarukassa. (Urpelainen, 2019, 2020).

Maksuhäiriömerkinnän voi saada, jos kuluttaja-, tili-, osamaksu- tai luottokorttiluoton maksu on myöhässä yli 60 päivää alkuperäisestä eräpäivästä, luottosopimuksessa on mainittu maksuhäiriömerkinnän mahdollisuus ja vähintään 21 päivää ennen maksuhäiriömerkinnän rekisteröintiä on lähetetty kirjallinen maksukehoitus. Tuomioistuimen antamista velkomustuomioista seuraa aina maksuhäiriömerkintä. Jos velallisen tulot ovat niin pienet, ettei niistä voida ulosmitata, seuraa siitä aina maksuhäiriömerkintä. Maksuhäiriömerkintä tulee myös, jos velkaa on ulosoton perinnässä ja perintä on jatkunut kahden vuoden aikana vähintään 18 kuukautta. Näiden lisäksi kunnan sosiaalisesta luotosta, yksityishenkilön velkajärjestelystä sekä Takuusäätiön takaamasta järjestelylainasta seuraa aina maksuhäiriömerkintä. Merkintää ei vielä tule velan siirryttyä perintätoimiston perittäväksi. (Talous- ja velkaneuvonta, 2018). Maksuhäiriömerkinnät pysyvät luottorekisterissä keskimäärin 2–4 vuotta riippuen saako velan maksettua tai tuleeko uusia merkintöjä edellisen merkinnän ollessa yhä voimassa. Merkintä poistuu kahden vuoden kuluttua, jos merkintöjä on vain yksi ja velka on maksettu pois kahden vuoden sisällä. Uusien maksuhäiriömerkintöjen saaminen voi pidentää edellisen merkinnän kestoja. Yli puolet Asiakastiedon rekisterissä olevista henkilöistä on saanut uusia merkintöjä vuoden sisään. Maksuhäiriömerkinnät vaikeuttavat elämää monella tapaa, sillä luottotiedot tarkastetaan yleensä erilaisten sopimusten tekemisen yhteydessä. Esimerkiksi vuokra-asunnon, vakuutuksien, luottojen ja mahdollisesti jopa työpaikan saaminen vaikeutuu. (Talous- ja velkaneuvonta, 2018; Yle, 2018).

Ennen maksuhäiriömerkinnän muodostumista apua on saatavilla, kun huomaa olevansa taloudellisissa vaikeuksissa. Luottosuhteen ulkopuolinen apu voi olla tarpeen, jos velallinen ei pysty maksamaan velkojaan sovitusti, eikä selviä ongelmistaan taloudenpitoaan sopeuttamalla eikä luotonantajan kanssa neuvottelemalla. Velallinen voi tällaisessa tilanteessa hakea apua velkaongelmiinsa velkaneuvonnasta, jossa etsitään ratkaisuvaihtoehtoja ja selvitetään velallisen taloudellinen tilanne. (Muttilainen, 2004). Maksujen myöhästyminen aiheuttaa kuluttajalle lisäkuluja ja pahimmillaan kulut voivat jopa ylittää laskun velkasumman. Kuluja voi kertyä viivästyskoroista, muistutusmaksuista, perintätoimiston perintäkuluista, tuomioistuimen käsittelymaksuista, velkojan oikeudenkäyntikuluista sekä ulosottomaksuista. (Kuluttajaliitto, 2019).

Velkaongelmiin neuvontaa ja ratkaisuja tarjoavan Takuusäätiön mukaan velkojen kanssa vaikeuksiin joutuneiden velkamäärät ovat kasvaneet viimeisen kahden vuoden aikana merkittävästi sekä yhteydenottojen määrät ovat kasvaneet uuteen ennätykseen. Keskimäärin vuonna 2018 yhteydenottajilla oli velkaa 33 800 euroa, mikä oli 5 000 euroa enemmän kuin vuonna 2017. Yli 100 000 euron vakuudettomat velkamäärätapaukset kasvoivat 50 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Yhteydenottoja tuli Takuusäätiöön yhteensä yli 43 000 kappaletta vuonna 2018. (Valtiovarainministeriö, 2019). Talous- ja velkaneuvontaan hakeutuvat ihmiset eivät usein enää hahmota velkojensa kokonaismäärää, sillä velkoihin voi liittyä paljon epäselvyyksiä esimerkiksi mitä velkaa ja kuinka paljon on lyhennetty tai missä vaiheessa velan perintä on. Neuvojan selvitettyä asiakkaan kaikki velat, voi yhteenlaskettu velkasumma tuplaantua siitä mitä asiakas itse ilmoitti. Tämä johtuu usein siitä, etteivät ihmiset velka-ahdingossaan enää jaksa tai halua selvittää velkaongelmiaan ja kokonaiskuva hämärtyy. Velkojen selvittäminen voi myös olla haastavaa jopa talous- ja velkaneuvojille, sillä velkasaatavan eteneminen velkojalta perintätoimistolle ja lopulta oikeudellisen perinnän kautta ulosottoon hankaloittaa velan jäljittämistä, sillä velkasaatavan tunniste voi muuttua prosessin eri vaiheissa. Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaita on ylivelkaantuneita, joiden velat ovat syntyneet pelaamisen rahoittamisesta ja heidän velkansa ovat usein suurempia kuin asiakkailta keskimäärin, koska heidän joukossaan on myös hyvätuloisia henkilöitä. (Järvelä ym. 2019).

2.5.2 Seuraukset yhteiskunnalle

Kotitalouksien kasvava velkaantuneisuus heikentää koko kansantalouden kykyä sopeutua negatiivisiin yllätyksiin. Tulomenetyksen uhatessa suomalaiset kotitaloudet tinkivät yleensä kulutusmenoistaan ja lisäävät säästämistä. Tästä seuraa kokonaiskysynnän pieneneminen, mikä taas heikentää yritysten kannattavuutta. Kotitalouksien voimakas velkaantuneisuus voi laskusuhdanteessa supistaa kulutusta ja heikentää yritysten toimintaympäristöä ja tätä kautta lisätä konkurssreja, jotka lopulta aiheuttavat pankeille yritysluottotappioita. Luottotappiot heikentävät pankkien vakavaraisuutta ja luotonantokykyä vaimentaen kokonaiskysyntää, mikä taas syventää taantumaa entisestään. (Suomen Pankki, 2018).

Suomen talouskasvun odotetaan hiipuvan Suomen Pankin ennusteen mukaan vuosina 2020-2021. Hiipuva talouskasvu sekä nouseva velkataso voivat yhdessä aiheuttaa kierteen, jossa molempien ongelmat korostuvat. Talouden heikkous voi pienentää ansioita sekä lisätä työttömyyttä, mitkä lisäävät ongelmia velkojen hoitamisessa. Korkeat velkatasot puolestaan voivat voimistaa talouskasvun hyytymistä ja pahimmillaan kotitalouksien kuluttaminen voi pysähtyä lähes kokonaan, jos talous on vedetty velkaantumisella jo valmiiksi erittäin tiukoille. (Niskakangas, 2019).

Talous- ja finanssikriisejä on usein edeltänyt ihmisten velkaantuminen, sillä liiallinen velkaantuminen voimistaa talouden suhdannevaihteluita sekä häiriöherkkyyttä. Suomessa yli puolet BKT:stä koostuu kotitalouksien kulutusmenoista. Velkaantuneet kotitaloudet ovat alttiimpia vähentämään kulutustaan talouden kasvun hidastuessa. Suomessa merkittävä osa kotitalouksien velasta on sellaisilla asuntovelallisilla, joilla velkaantuminen on runsasta tuloihin nähden. Kulutuksen ja luotonannon suuret suhdannevaihtelut ovat riski kansantaloudelle, joten velkaantumista suhteessa lainanottajien takaisinmaksukykyyn tulisi hillitä. Kriisitilanteissa luotonannon välilliset riskit sekä niiden kerrannaisvaikutukset ovat yleensä suurempia kuin suorat luottoriskit. Nämä kerrannaisvaikutukset voivat aiheuttaa suurta vahinkoa hyvin laajasti ja pitkäaikaisesti reaalityaloudelle sekä rahoitusjärjestelmälle, kuten globaali finanssikriisi osoitti. (Putkuri, 2019).

3 TUTKIMUSMENETELMÄT JA –AINEISTO

Tutkimuksessa käytetään kvantitatiivista sekä kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Kvantitatiivisessa osuudessa hyödynnetään Turun yliopiston sekä Jyväskylän yliopiston yhteistyönä teettämien kulutus ja elämäntapa -kyselyiden tuloksia vuosilta 2009 ja 2014, ja kvalitatiivinen osuus täydentää tutkimusta teemahaastatteluilla. Seuraavissa luvuissa esitellään tarkemmin tutkimuksen aineistoa ja tutkimukseen käytettäviä tutkimusmenetelmiä. Ensin perustellaan tutkimusotteen valinta, jonka jälkeen esitellään kvantitatiivinen tutkimus, sen aineisto sekä tutkimuksessa käytettävät analyysimenetelmät. Tämän jälkeen kvalitatiivinen tutkimus, siihen käytettävä aineisto sekä tiedonkeruu- ja analyysimenetelmä.

3.1 Tutkimusotteen valinta

Tutkimuksessa hyödynnetään monimenetelmätutkimusta (Mixed-Methods Research), joka tarkoittaa laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistämistä. Mixed-Methodin perusprinsiipin mukaan tutkimusongelmiin saadaan parempaa ymmärrystä laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistämisellä kuin toisella yksinään. Metodien mukaan se paikkaa niitä heikkouksia, joita laadullinen tai määrällinen tutkimus yksinään pitää sisällään. (Tuomi & Sarajarvi, 2018). Triangulaatiolla tutkimuksen luotettavuus paranee, kun ilmiötä tutkitaan useasta eri suunnasta ja käytetään useampaa tutkimusmenetelmää (Metsämuuronen, 2011, 115). Kvantitatiivisella tutkimuksella voidaan selvittää laajasta aineistosta tekijöitä, jotka lisäävät riskiä ylivelkaantumiseen verrattuna ei ylivelkaantuneisiin ihmisiin. Kvalitatiivisella tutkimuksella sen sijaan voidaan keskittyä syvällisemmin ilmiöön ja tutkia asioita, joita kvantitatiivisella tutkimuksella ei ole mahdollista.

3.2 Kvantitatiivinen tutkimus

Tutkimus aloitetaan kvantitatiivisella tutkimuksella, jonka avulla selvitetään vastausta tutkimuskysymykseen ”*Mitkä demografiset tekijät lisäävät nuorten ylivelkaantumisriskiä?*”.

3.2.1 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineistona toimii Suomi 2009 ja 2014 - kulutus ja elämäntapa -kyselyt. Kyselyissä kartoitettiin suomalaisten elämäntapoja ja kulutustottumuksia kysymyksiin nykyhetkestä sekä tulevaisuuden odotuksista. Vastaajien kulutusta ja elämäntapaa on tiedusteltu suhteessa keskivertokuluttajaan sekä selvitetty kulutukseen liittyviä asenteita. Vastaajilta tiedusteltiin muun muassa omia sekä kotitalouden tuloja, menoja, säästöjä, lainoja, koulutusta, ammattia, pääasiallisia arjenviettotapoja, kulutuksen painottumista eri kulutustuotteisiin sekä mitä he ovat tehneet, jos heillä on ollut taloudellisesti tiukkaa. Taustatietoina tutkimuksessa selvitettiin vastaajan sukupuoli, ikä, asuinalue, kotitalouden koko, perhetilanne sekä lasten lukumäärä. Vuoden 2009 kyselyn otoskoko oli 2500 ja sitä kasvatettiin 3000 tapaukseen vuonna 2014. Toimenpiteellä pyrittiin kasvattamaan havaintomääriä ja lisäämään erityisesti aliedustettujen ryhmien osalta havaintoja. Kyselyiden otokset poimittiin satunnaisotantana Suomessa asuville 18–74-vuotiaille suomenkielisille henkilöille. Vuonna 2009 vastauksia palautui yhteensä 1202 kappaletta (vastausprosentti 49) ja vuonna 2014 vastaavasti 1351 kappaletta (vastausprosentti 46). (Koivula, Räsänen & Sarpila, 2014).

Tutkimuksen ensimmäisenä vaiheena on muokata aineisto tutkimukseen soveltuvaksi. Vuoden 2009 ja 2014 Kulutus ja elämäntapa -kyselyihin on vastannut yhteensä 2 553 ihmistä, ja näistä 10,1 prosenttia (n= 259) on 18-25 -vuotiaita ja 14,5 prosenttia (n= 380) 26–35 -vuotiaita. Tutkimuksessa käytetään ainoastaan näiden ikäluokkien vastauksia ja loput vastaajista jätetään tutkimuksen ulkopuolelle. Aineistosta poistetaan 36–74 -vuotiaiden vastaukset, ja jatkossa kaikki vastanneet tarkoittavat alle 36-vuotiaiden vastauksia. Tutkimuksen aineistoon otettiin vastaukset kahdelta vuodelta, koska alle 36-vuotiaita ylivelkaantuneita on suhteellisen vähän. Vuosien 2009 ja 2014 vastauksia on yhtenäistetty aineistossa tutkimusta varten. Vuonna 2009 kotitalouden lainat pyydettiin erittelemään asuntolainaan, opintolainaan, autolainaan sekä muihin lainoihin tai luottoihin.

Vuonna 2014 kysyttiin vain asuntolainan ja muiden lainojen tai luottojen määrää. Aineistossa muihin luottoihin on yhdistetty vuonna 2009 ilmoitetut opinto- ja autolainat. Myöhempää tarkastelua varten on myös tehty uusi muuttuja, johon on laskettu vastaajan kaikki lainat yhteen.

Aineiston edustavuutta arvioidaan vertaamalla Suomen väestön ikä- ja sukupuolijakaumaa kyselyyn vastanneiden ikä- ja sukupuolijakaumaan. Vertailussa käytettiin vuoden 2019 väestötietoja (SVT 2019). Kyselyyn vastanneista 58,9 prosenttia on naisia ja 41,1 prosenttia on miehiä. Kaksi vastaajaa on jättänyt kohdan tyhjäksi. Naiset ovat olleet vastaamisessa miehiä aktiivisempia, joten jakauma ei täysin vastaa Suomen väestön sukupuolijakaumaa, jonka mukaan miehiä on 51,5 prosenttia ja naisia 48,5 prosenttia. Jakauma 18–25 -vuotiaisiin ja 26–35 -vuotiaisiin vastaa hyvin pitkälti väestön ikäjakaumaa. Havaintoja voidaan tarvittaessa painottaa painokertoimien avulla, jotta otoksen edustavuus parantuu. Taulukossa 1 on kuvattu aineiston ja väestön jakaumat erikseen sukupuolen sekä ikäluokan mukaan.

Taulukko 1. Aineiston ikä- ja sukupuolijakauma väestöön verrattuna

		18-25	26-35	Yht.
Aineisto	Miehet	96	166	262
	%	15,1 %	26,1 %	41,1 %
	Naiset	161	214	375
	%	25,3 %	33,6 %	58,9 %
	Yht.	257	380	637
	%	40,3 %	59,7 %	100,0 %
Väestö	Miehet	258 300	366 320	624 620
	%	21,3 %	30,2 %	51,5 %
	Naiset	243 610	343 778	587 388
	%	20,1 %	28,4 %	48,5 %
	Yht.	501 910	710 098	1 212 008
	%	41,4 %	58,6 %	100,0 %

Kulutus ja elämäntapa –aineistoa käytetään kvantitatiivisen tutkimuksen pohjana ja selvitetään Stata-ohjelmistoa käyttäen, mitkä tekijät lisäävät riskiä nuorten velkaantumiseen. Tutkimuksessa hyödynnetään vastaajien subjektiivista näkemystä ylivelkaantumisesta sekä tulojen ja velkojen välistä suhdetta. Aineistosta lähes puolet ylivelkaantuneiksi kokeneista henkilöistä on vastannut kyselyssä lainojen euromääräksi nolla tai jättänyt kohdan tyhjäksi. Ylivelkaantuneista 15 on jättänyt merkitsemättä muiden luottojen määrän, mutta on vastannut ”Minulla on kulutusluottoa tai pikavippejä” -kysymykseen kyllä. Näistä voidaan päätellä, ettei lähtödata kaikilta osin ole täysin luotettavaa. Vastaja on joko halunnut olla kertomatta lainojen määrän tai ei ole vastaushetkellä tiennyt määrää, jonka vuoksi jättänyt kohdan täyttämättä. On myös mahdollista, että henkilö kokee olevansa ylivelkaantunut, vaikka hänellä ei lainoja olisikaan. Velkaa voi myös olla esimerkiksi maksamattomista laskuista. Subjektiivinen näkemys ylivelkaantumisesta vaihtelee ihmisten välillä, jonka vuoksi tutkimuksessa hyödynnetään myös tulojen ja velkojen välistä suhdetta. Kuten aiemmin todettu, ylivelkaantumiselle ei ole yksiselitteistä määritelmää tai yleistä laskukaavaa, joten voidaan puhua riskiryhmään kuuluvista henkilöistä, jos velkaantumisaste on korkea. Valtiovarainministeriö on ehdottanut enimmäisvelkasuhteeksi 4,5, jonka mukaan luottojen kokonaismäärä suhteessa vuosituloihin saa olla enintään 450 prosenttia (Valtiovarainministeriö, 2019.) Kuitenkaan kaikki henkilöt, joilla velkaantumisaste on korkea, eivät koe itseään ylivelkaantuneiksi. Tässä tutkimuksessa puhutaan velkasuhteesta, jossa vastaajan ilmoittamat kotitalouden kaikki lainat on jaettu kotitalouden nettotuloilla. Bruttotuloja ei kyselyssä kysytty.

3.2.2 Keskeiset lomakkeen kysymykset

Kulutus- ja elämäntapa -kyselyiden keskeisinä kysymyksinä tähän tutkimukseen on valittu taulukossa 2 esitetyt kysymykset:

Taulukko 2. Tutkimuksessa käytetyt kysymykset

Lomakkeen kysymys	Vastausvaihtoehdot
Oletko:	1. Mies 2. Nainen
Oletko tällä hetkellä:	1. Naimaton 2. Avoliitossa 3. Avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa 4. Eronnut 5. Leski
Montako henkilöä kuuluu kotitalouteesi?	Yhteensä ____ kpl
0–6 -vuotiaiden lasten määrä	____ kpl
7–17 -vuotiaiden lasten määrä	____ kpl
Onko sinulla perus- tai kansakoulun jälkeistä tutkintoa joltakin seuraavilta koulutuksen tasoilta?	1. Ei muuta koulutusta 2. Ammattikoulu 3. Ylioppilas 4. Opistotasoinen tai muu toisen asteen koulutus 5. Ammattikorkeakoulututkinto 6. Yliopistotutkinto 7. Tohtorin tai lisensiaatin tutkinto 8. Muu
Mitä teet pääasiassa arkisin?	1. Töissä (tai lomautettu) 2. Työtön/työnhakija 3. Opiskelen 4. Eläkkeellä 5. Muu
Onko työsuhteesi (valitse vain yksi vaihtoehto)	1. Vakinainen 2. Määräaikainen 3. Yrittäjä 4. Muu

Miten kuvailisit elämäntilannettasi tällä hetkellä seuraavien asioiden kohdalla?	Asteikko 1–5 (erittäin hyvä, hyvä, kohtalainen, huono, erittäin huono)
a) Taloudellinen tilanne	1–5
b) Kulutusmahdollisuudet	1–5
c) Yleinen hyvinvointi	1–5
Minkälaisen odotat tilanteesi olevan vastaavissa asioissa viiden vuoden kuluttua?	Asteikko 1–5 (paljon parempi, hieman parempi, samanlainen, hieman huonompi, paljon huonompi)
a) Taloudellinen tilanne	1–5
b) Kulutusmahdollisuudet	1–5
c) Yleinen hyvinvointi	1–5
Minkä suuruiset suunnilleen ovat henkilökohtaiset nettotulosi kuukaudessa?	n. _____ €/kk
Entä kotitaloutesi kaikkien jäsenten yhteenlasketut nettotulot kuukaudessa?	n. _____ €/kk
Kotitalouteeni kuuluvilla on asuntolainaa yhteensä	n. _____ €/kk
Kotitalouteeni kuuluvilla on jotakin muuta lainaa tai luottoa yhteensä	n. _____ €/kk
Minulla on kulutusluottoa tai pikavippejä	1. Kyllä 2. Ei
Tulot ja lainanhoitokulut huomioon ottaen, koetko olevasi ylivelkaantunut?	1. Kyllä 2. Ei
Onko sinulla ollut maksuhäiriöitä?	1. Ei koskaan 2. On aiemmin, mutta ei juuri nyt 3. On tällä hetkellä

Tutkimuksen analyysia varten vastauksia on ryhmitelty ja niistä on muodostettu uusia muuttujia. Näistä tarkempi kuvaus tutkimustuloksissa.

3.2.3 Analyysimenetelmät

Tutkimuksen kvantitatiivisessa osiossa hyödynnetään monimuuttujamenetelmiä, joissa tarkastelun kohteena on useita muuttujia yhtä aikaa. Tutkimuksen menetelminä käytetään logistista regressioanalyysia sekä varianssianalyysia. Logistisen regressioanalyysin avulla voidaan etsiä selittäjiä ilmiöön ja siinä tapahtuvaan vaihteluun, kun selitettävä muuttuja on luokittelumuuttuja. Logistinen regressioanalyysi on joustavampi perinteiseen regressioanalyysiin verrattuna, sillä siinä ei tarvitse tehdä oletusta selittäjien normaalisuudesta. Myöskään tutkittavissa ryhmissä varianssien ei tarvitse olla yhtä suuria. Mallin perusoletuksena on, että residuaalit ovat normaalisti jakautuneita ja niiden hajonta on tasaista eli homoskedastista. Malli myös olettaa, että havainnot ovat toisistaan riippumattomia. Logistinen regressioanalyysi on herkkä multikollineaarisuudelle, jonka vuoksi selittävien muuttujien väliset suuret korrelaatiot voivat tuoda molemmat muuttujat mukaan malliin, vaikka tosiasiallisesti vain toinen muuttujista tuo malliin selitystä ja toinen muuttuja on tarpeeton eikä lisää mallin selitystasetta. (Metsämuuronen, 2011, 709, 743–746).

Kulutus ja elämäntapa -kyselyssä kartoitettiin vastaajien subjektiivista näkemystä omasta ylivelkaantumisesta kysymyksellä ”Tulot ja lainanhoitokulut huomioon ottaen, koetko olevasi ylivelkaantunut?” Logistisella regressioanalyysillä tutkitaan mitkä tekijät selittävät ylivelkaantumista, kun selitettäväksi muuttujaksi valitaan vastaajan subjektiivinen näkemys omasta velkaantumisesta. Selittäviksi muuttujiksi on valittu sukupuoli, tulot, koulutusaste, talouden koko, lasten lukumäärä, maksuhäiriöt, siviilisäätty, työsuhteen laatu sekä velkasuhde. Velkasuhde ja tulot ovat jatkuvia muuttujia, muut selittävät muuttujat ovat luokiteltuja. Aineistosta poistetaan nettotuloista outlier -havainnot. Nettotulot on pyydetty kyselyssä ilmoittamaan kuukausitasolla, mutta joukossa on muutama, jotka ovat ilmoittaneet tulot joko vuositasolla tai muuten virheellisesti. Aineistosta poistetaan havainnot, joissa kotitalouden nettotulot ylittävät 20 000€ ja henkilökohtaiset nettotulot ylittävät 8 000€. Tapauksia on neljä kappaletta.

Varianssianalyysin avulla tutkitaan ryhmien välisiä keskiarvoja ja selvitetään, onko keskiarvoissa tilastollisesti merkitseviä eroja. Mallissa verrataan ryhmien välisiä keskiarvoja toisiinsa huomioiden kuhunkin keskiarvoon liittyvä virhe. Keskiarvon

keskivirheen (Standard error of mean) suuruus on suoraan laskettavissa keskiarvoon liittyvän varianssin avulla. Varianssi kuvaa aineistossa ilmenevää vaihtelua ja se voidaan hajottaa erilaisiin komponentteihin. Varianssianalyysin monimuuttujamenetelmä on nimeltään useampisuuntainen varianssianalyysi (Multiway ANOVA), jossa mukana on useampia luokittelevia muuttujia. Monisuuntaisella ANOVA:lla voidaan selvittää kahden tai useamman yhtäaikaisen ryhmittelevän muuttujan vaikutusta yhteen selitettävään muuttujaan. Selitettävän muuttujan tulee olla jatkuva muuttuja, jotta selittävien muuttujien ryhmäkeskiarvoja voidaan vertailla. Varianssianalyysin perusoletuksena on, että havainnot ovat toisistaan riippumattomia, kunkin ryhmän populaatiot ovat normaalisti jakautuneet sekä kunkin ryhmän varianssit ovat yhtä suuret. Varianssin suuruutta voidaan testata yhtäsuuruustestillä (Homogeneity-of-Variance). (Metsämuuronen, 2011, 781–784).

Subjektiiivisen mittarin lisäksi ylivelkaantumista tutkitaan velkasuhteen avulla varianssianalyysillä. Analyysissä käytetään edellä esiteltyä monisuuntaista varianssianalyysiä (Multiway analysis of variance). ANOVA -mallissa selitettävänä muuttujana on velkasuhde, joka on jatkuva muuttuja ja selittävinä muuttujina on luokitellut muuttujat siviilisääty, koulutusaste, sukupuoli, työsuhde sekä maksuhäiriöt. Lisäksi tarkastellaan tulojen vaikutusta velkasuhteeseen ANCOVA:n avulla, jossa selittävä muuttuja muunnetaan kovariaatiksi. Tutkitaan vaikuttavatko selittävät muuttujat velkasuhteen vaihteluun.

3.3 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisella tutkimuksella täydennetään kvantitatiivisen tutkimuksen tuloksia syventyen tapauskohtaisesti haastateltavan tilanteeseen ja selvitetään vastauksia tutkimuskysymyksiin "*Miksi nuoret ylivelkaantuvat?*" sekä "*Mitä seurauksia nuorten ylivelkaantumisella on?*" Tutkimusstrategiana hyödynnetään tapaustudkimusta, joka on perusteellinen ja tarkkapiirteinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Tapaustudkimuksessa tarkastellaan monimutkaisia ja pitkään jatkuvia ilmiöitä, ja tarkoituksena on lisätä ja syventää saatua tietoa sekä ymmärtää tutkittavaa ilmiötä paremmin. (Laine, Bamberg & Jokinen, 2015).

3.3.1 Tutkimuksen aineisto

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistona toimii haastattelut, joissa haastatellaan viittä henkilöä, jotka kokevat itsensä ylivelkaantuneiksi. Ylivelkaantumisesta käytetään haastateltavan subjektiivista näkemystä, eli haastateltaviksi on valittu vapaaehtoisia, jotka kokevat olevansa omasta mielestään ylivelkaantuneita. Myös tässä nousi haastateltavilta esille kysymys, mitkä ovat kriteerit ylivelkaantumiseen, jotta on soveltuva haastatteluun. Moni mietti, pitääkö olla ”virallisesti” ylivelkaantunut. Tässä painotettiin, että riittää, jos on omasta mielestään ylivelkaantunut. Haastateltaviksi valittiin erilaisilla taustoilla olevia henkilöitä, jotta tutkimuksesta saataisiin mahdollisimman kattava. Kaikki haastateltavat ovat ylivelkaantuneet nuorena, eli haastateltavien tämänhetkiselällä iällä ei ollut merkitystä valinnan kannalta. Haastateltavien etsinnässä hyödynnettiin sosiaalista mediaa. Haastattelut tehdään täysin anonyymisti, joten tutkimukseen ei sisällytetä haastateltavien henkilötietoja. Myös tiedot, jotka liittyvät haastateltavan asuinkuntaan, poistetaan tutkimuksesta. Anonyymit haastattelut mahdollistavat luotettavimmat tulokset sekä pienensi kynnystä suostua haastatteluun, sillä aihepiiri on arka.

Haastattelut toteutettiin viikolla 20. Haastatteluja tehtiin yhteensä viisi kappaletta ja kaikki haastattelut tehtiin puhelinhaastatteluina. Haastatteluiden pituudet vaihtelivat 15 minuutista 24 minuuttiin. Kaikki haastattelut tallennettiin, jotta haastattelun aikana ei tarvinnut käyttää aikaa vastausten kirjaamiseen. Jokaisen haastattelun alussa kysyttiin lupa haastattelun tallentamiseen ja jokaisessa haastattelussa saatiin tähän lupa. Haastattelut aloitettiin kartoittamalla haastateltavan taustatiedot; vastaajan ikä, koulutusaste, siviilisääty, talouden koko, työsuhde, velkojen määrä sekä velanhoitokulut keskimäärin kuukaudessa. Taulukossa 3 on esitetty haastateltavien perustiedot, haastatteluiden ajankohta sekä haastatteluiden pituudet.

Taulukko 3. Haastatteluiden taustatiedot

	Ikä	Koulutus	Työsuhde	Siviilisäätö	Velkojen määrä tällä hetkellä	Haastattelun ajankohta	Haastattelun pituus
Haastattelu 1	28	Ammattikoulu	Äitiyslomalla	Avoliitossa	n. 20k€	Vk 20	16 min.
Haastattelu 2	24	Peruskoulu	Vakituinen työsuhde	Avoliitossa	n. 58k€	Vk 20	24 min.
Haastattelu 3	29	Ammattikoulu	Opiskelija	Naimisissa	n. 12k€	Vk 20	15 min.
Haastattelu 4	43	Ammattikoulu	Sairaslomalla / opiskelija	Eronnut	n. 20k€	Vk 20	22 min.
Haastattelu 5	28	Ammattikoulu	Vakituinen työsuhde	Naimisissa	n. 124k€	Vk 20	18 min.

Taustatietojen jälkeen siirryttiin itse haastatteluun. Valmiiksi mietityt haastattelukysymykset toimivat haastatteluiden pohjana, mutta haastattelut etenivät haastateltavan vastausten mukaan. Myös lisäkysymyksiä sekä tarkentavia kysymyksiä esitettiin tarvittaessa. Haastattelukysymyksiä ei lähetetty haastateltaville etukäteen, sillä haluttiin saada spontaaneja vastauksia. Haastatteluissa tarkoitus oli selvittää haastateltavien omia kokemuksia, joten uskottiin, että saadaan luotettavampia ja rehellisempiä vastauksia, kun haastattelukysymyksiä ei lähetetty etukäteen haastateltavien tietoon.

3.3.2 Tiedonkeruu- ja analyysimenetelmä

Kvalitatiivisen osion tiedonkeruumenetelmänä käytetään puolistrukturoituja haastatteluja, joita voidaan kutsua myös teemahaastatteluiksi. Teemahaastattelut sopivat tilanteisiin, joissa kohteena ovat arat tai intiimit aiheet tai joissa halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita. (Metsämuuronen, 2011, 247). Teemahaastattelut etenevät tiettyjen etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien kysymysten varassa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Teemahaastatteluissa korostetaan metodologisesti ihmisten tulkintoja asioista, heidän antamiaan merkityksiä asioille sekä miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme, 2007).

Haastatteluiden etuna on joustavuus, sillä haastattelijalla on mahdollisuus oikaista väärinkäsityksiä, toistaa kysymys, selventää ilmausten sanamuotoja sekä käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Teemahaastatteluissa voidaan syventää ja tarkentaa kysymyksiä haastateltavien vastausten mukaan. Joustavuutta tuo myös se, että kysymykset voidaan esittää tutkijan määrittämässä järjestyksessä.

Tärkeintä on, että saadaan mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Lisäksi haastattelun etuna on havainnointi, eli voidaan kirjoittaa muistiin myös se, miten asia ilmaistaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Haastatteluiden avulla selvitetään syitä, jotka ovat johtaneet ylivelkaantumiseen ja pohditaan seurauksia, joita ylivelkaantuminen on aiheuttanut henkilölle tai tulee tulevaisuudessa aiheuttamaan. Haastatteluiden teemana on ylivelkaantuminen ja haastatteluiden runkona toimii valmiiksi määritellyt haastattelukysymykset, kuitenkin mahdollistaen haastatteluiden etenemisen keskustelun ja vastausten pohjalta. Lisäkysymykset sekä tarkentavat kysymykset ovat mahdollisia haastatteluissa, jotta saadaan haastattelusta kaikki oleellinen ja merkittävä tieto esille. Haastatteluiden runko ja haastattelukysymykset löytyvät liitteestä 1.

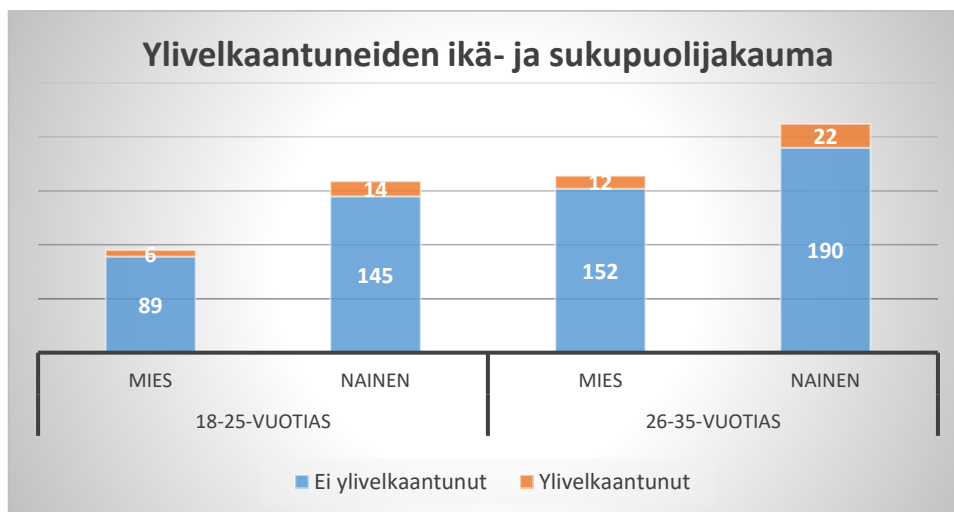
Analyysimenetelmänä käytetään sisällönanalyysia, jonka tarkoituksena on luoda selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä aineisto pyritään järjestämään selkeään ja tiiviiseen muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Analyysin avulla luodaan selkeyttä tutkimuksen aineistoon, jotta voidaan tuottaa tutkittavasta ilmiöstä eksplisiittisiä ja luotettavia johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Haastatteluiden jälkeen aineisto litteroitiin lähes sanatarkasti, pois lukien täytesanat. Litteroinnin avulla vastaukset olivat helpompi jäsenöidä ja vastauksista oli helpompi muodostaa analyysit.

4 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustuloksissa käydään läpi ensin kvantitatiivisen osuuden tulokset ja tämän jälkeen laadullisen tutkimuksen tulokset. Tutkimustuloksissa vastataan määriteltyihin tutkimuskysymyksiin ja peilataan tuloksia aiempiin tutkimuksiin, etsitään yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia ja näiden jälkeen muodostetaan johtopäätöksiä saaduista tuloksista.

4.1 Ylivelkaantumisen riskitekijät

Tutkimuksessa hyödynnettiin vastaajien subjektiivista näkemystä ylivelkaantumisesta. Aineiston kyselyyn vastanneista 18–35 -vuotiaista henkilöistä 54 koki olevansa ylivelkaantunut (”Tulot ja lainanhoitokulut huomioon ottaen, koetko olevasi ylivelkaantunut?”), kun 578 ei kokenut olevansa ylivelkaantunut. Seitsemän jätti kysymykseen vastaamatta. Itsensä ylivelkaantuneiksi kokeneista henkilöistä 36 oli naisia ja 18 miehiä. Kuvio 7 kuvastaa ylivelkaantuneiden ikä- ja sukupuolijakauman suhteessa ei ylivelkaantuneisiin.

Kuvio 7. Ylivelkaantuneet suhteessa ei ylivelkaantuneisiin

Itsensä ylivelkaantuneeksi määrittäneistä vastaajista 24 henkilöä koki oman taloudellisen tilanteensa tällä hetkellä hyväksi tai kohtalaiseksi, vaikka ovat mielestään ylivelkaantuneita. Ylivelkaantuneiksi kokeneet ihmiset luokittelivat oman taloudellisen tilanteensa negatiivisemmaksi kuin kulutusmahdollisuudet tai yleisen hyvinvoinnin. Yleisen hyvinvoinnin suurin osa ylivelkaantuneista kokivat hyväksi tai kohtalaiseksi, vain neljä koki yleisen hyvinvoinnin huonoksi tällä hetkellä. Ei

kuitenkaan ollut yllättävää, ettei kukaan ylivelkaantuneista kokenut taloudellista tilannettaan tai kulutusmahdollisuuksiaan erittäin hyväksi. Taulukossa 4 on ylivelkaantuneiden vastausten jakautuneisuus tarkemmalla tasolla eri kategorioihin. 12 prosenttia ei-ylivelkaantuneeksi kokeneista luokitteli oman taloudellisen tilanteensa tällä hetkellä huonoksi tai hyvin huonoksi.

Taulukko 4. Ylivelkaantuneiden vastaukset elämäntilanteestaan tällä hetkellä (%)

Miten kuvailisit elämäntilannettasi tällä hetkellä seuraavien asioiden kohdalla?						
	Erittäin hyvä	Hyvä	Kohtalainen	Huono	Hyvin huono	Yht
Taloudellinen tilanne	0	6	39	39	17	100
Kulutusmahdollisuudet	0	20	33	30	17	100
Yleinen hyvinvointi	6	43	44	7	0	100

Ylivelkaantuneiden odotukset omasta taloudellisesta tilanteesta, kulutusmahdollisuuksista sekä yleisestä hyvinvoinnista viiden vuoden kuluttua nähtiin yleisesti positiivisina. Vain yksi ylivelkaantunut vastaaja uskoo taloudellisen tilanteensa sekä kulutusmahdollisuutensa olevan hieman huonompia viiden vuoden kuluttua, mutta kukaan ylivelkaantuneista ei usko taloudellisen tilanteensa, kulutusmahdollisuutensa tai yleisen hyvinvointinsa olevan paljon huonompi. Noin neljäsosa ylivelkaantuneista näkee taloudellisen tilanteensa, kulutusmahdollisuutensa sekä yleisen hyvinvointinsa samanlaisena viiden vuoden kuluttua kuin nyt. Suurin osa uskoo tilanteen olevan paljon parempi tai hieman parempi kuin nyt. Vastaajista, jotka uskovat taloudellisen tilanteensa olevan paljon parempi viiden vuoden kuluttua, suurin osa on opiskelijoita, työttömiä tai määräaikaisessa työsuhteessa. Taulukossa 5 on ylivelkaantuneiden vastausten jakautuneisuus tarkemmalla tasolla kategorioittain.

Taulukko 5. Ylivelkaantuneiden vastaukset tulevaisuudestaan (%)

Minkälaisena odotat tilanteesi olevan vastaavissa asioissa viiden vuoden kuluttua?						
	Paljon parempi	Hieman parempi	Samanlainen	Hieman huonompi	Paljon huonompi	Yht
Taloudellinen tilanne	35	50	13	2	0	100
Kulutusmahdollisuudet	24	50	24	2	0	100
Yleinen hyvinvointi	22	54	24	0	0	100

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään ylivelkaantumisen riskitekijöitä logistisen regressioanalyysin sekä varianssianalyysin avulla.

4.1.1 Regressioanalyysin tulokset

Logistisella regressioanalyysillä tutkitaan, miten eri tekijät selittävät ihmisten ylivelkaantumista ja selvitetään vastaus tutkimuskysymykseen ”Mitkä demografiset tekijät lisäävät nuorten ylivelkaantumisriskiä?” Ylivelkaantumista selitettäväksi mittariksi on valittu vastaajien oma näkemys ylivelkaantumisesta. Tätä pyritään selittämään sukupuolen, tulojen, talouden koon, lasten lukumäärän, maksuhäiriömerkintöjen, koulutusasteen, siviilisäädyn, työsuhteen laadun sekä velkasuhteen avulla. Aineistosta on poistettu tyhjiä vastauksia, jotta analyysien luotettavuus paranee. Talouden koosta on poistettu tyhjät sekä nolla vastaukset. Lasten lukumäärässä on pyydetty erittelemään 0–6-vuotiaiden lasten lukumäärä, 7–17-vuotiaiden lasten lukumäärä sekä yli 18-vuotiaiden kotona asuvien lasten lukumäärä. Analyysiä varten lasten lukumäärään on yhdistetty kaikki 0–17-vuotiaat lapset. ”Onko sinulla ollut maksuhäiriöitä” -kysymykseen vastausvaihtoehdoiksi on kyselyssä annettu ”Ei koskaan”, ”On aiemmin, mutta ei juuri nyt” ja ”On tällä hetkellä”. Analyysia varten maksuhäiriötä tarkastellaan binäärisenä muuttujana, jossa ”On tällä hetkellä” ja ”On aiemmin” -vastaukset on yhdistetty. Arvo nolla kuvaa, ettei vastaajalla ole maksuhäiriömerkintää ja arvo 1 tarkoittaa, että vastaajalla on tai on ollut maksuhäiriömerkintä. Koulutusaste on jaettu analyysissa kahteen; korkeakoulutetut ja ei korkeakoulutetut. Ensimmäiseen ryhmään on yhdistetty vastaukset ammattikorkeakoulu, yliopisto sekä tohtori tai lisensiaatti. Toisessa ryhmässä on vastaukset ei ammatillista koulutusta, ammattikoulu, ylioppilas, opintotasoinen tai muu toisen asteen koulutus sekä muu. Siviilisäädystä avo- ja avioliitossa olevat on yhdistetty ja kukaan vastaajista ei ollut leski, joten tarkastelun kohteena on vaihtoehdot naimaton, avo-/avioliitossa ja eronnut. Työsuhdetta tarkastellaan ”Mitä teet pääasiassa arkisin” -kysymyksen avulla. Vastausvaihtoehtoina on töissä, työtön, opiskelen, eläkkeellä tai muu. Analyysia varten eläkkeellä ja muu -tapaukset on yhdistetty, sillä eläkkeellä tapauksia on vain 6. Työsuhteen vaikutusta tarkastellaan lisäksi työsuhteenlaadun avulla, jossa vaihtoehtoina ovat vakinainen, määräaikainen, yrittäjä ja muu. Taulukossa 6 on esitetty analyysissa käytettävien muuttujien tunnuslukuja, jotka kuvaavat muuttujien keskiarvoja, minimi- ja maksimiarvoja, keskihajontaa sekä havaintojen lukumäärää.

Siviilisääty, koulutusaste sekä työsuhde on jätetty tarkastelun ulkopuolelle, sillä ne ovat monikategorisia muuttujia, ja näin ollen edellä kuvatut tunnusluvut eivät tuota näiden muuttujien tarkasteluun lisäarvoa. Vastaajien henkilökohtaiset nettotulot vaihtelevat nolasta 6 000 euroon ja keskiarvoltaan ne ovat 1 380 euroa. Suhteellisen pieni nettotulojen keskiarvo selittyy sillä, että 40 prosenttia vastaajista ilmoitti kuukausittaisten nettotulojen olevan tuhat euroa tai alle. Näistä 86 prosenttia on opiskelijoita, työttömiä tai muu -kategoriaan kuuluvia. Velkasuhde kuvastaa vastaajan kotitalouden kaikkien lainojen suhdetta kotitalouden nettotuloihin. Keskiarvoltaan tämä on 22,3, mikä tarkoittaa, että vastaajilla on keskimäärin 22,3 kuukauden nettotulojen verran lainaa. Velkasuhteen vaihteluväli on 0–211,1.

Taulukko 6. Yhteenveto käytettävistä muuttujista

Muuttuja	Keskiarvo	Keskihajonta	Minimi	Maksimi	N
Henkilökohtaiset tulot	1379,603	860,9474	0	6000	610
Sukupuoli	1,588697	0,4924566	1	2	637
Talouden koko	2,35861	1,31904	1	9	633
Lasten lukumäärä	0,5360134	0,9987204	0	6	597
Maksuhäiriömerkinnät	0,0874404	0,2827041	0	1	629
Velkasuhde	22,28139	25,04423	0	211,11	480

Ylivelkaantuneiden velkasuhdetta tarkasteltaessa, voidaan huomata, että ylivelkaantuneilla on keskimäärin korkeampi velkasuhde (taulukko 7). Kuitenkaan ero ei-ylivelkaantuneisiin ei ole tilastollisesti merkitsevä, sillä testissä $\Pr(|T| > |t|) = 0,2027$. Havaintojen määrä on myös velkasuhde -muuttujassa huomattavasti muita muuttujien havaintoja pienempi, sillä tuloihin ja velkoihin jätti suhteellisen moni vastaamatta.

Taulukko 7. Ylivelkaantuneiden velkasuhde

Ryhmä	Havainnot	Keskiarvo	Keskivirhe	Keskihajonta	[95% luottamusväli]	
Kyllä	35	27.48631	3.832168	22.67141	19.69841	35.27422
Ei	443	21.87708	1.19811	25.21729	19.52238	24.23178
Yhdistelmä	478	22.2878	1.14624	25.06049	20.0355	24.54011
ero		5.60923	4.397261		-3.031212	14.242967

Logistisen regressioanalyysin taustaoletuksena on, että havainnot ovat toisistaan riippumattomia. Tätä tutkittiin korrelaatiomatriisin avulla ja katsottiin, korreloivatko selittävät muuttujat voimakkaasti keskenään. Liitteessä 2 on regressioanalyysissä

käytettyjen selittävien muuttujien väliset korrelaatiot. Muuttujista lasten lukumäärä ja talouden koko korreloivat voimakkaasti keskenään (korrelaatiokerroin 0,9). Lisäksi työsuhde ja tulot korreloivat keskenään (korrelaatiokerroin 0,4). Muilla muuttujilla ei ollut keskenään merkittävää korrelaatiota.

Logistisessa regressioanalyysissä havaintojen määrä tippui 344 havaintoon alkuperäisestä 639 havainnosta, eli vain noin puolet havainnoista on mukana tarkastelussa puutteellisten tietojen sekä poistettujen havaintojen vuoksi. Analyysi ennustaa ylivelkaantumisriskiä valittujen muuttujien avulla. Taulukossa 8 on esitetty logistisen regressioanalyysin tulokset.

Mallin selityskerrointa tarkastellaan Pseudon R^2 luvun avulla. Kokonaisuudessaan mallin selityskerroin 0,2704 ja malli on tilastollisesti merkitsevä (Prob > chi2 = 0.0000). Selittäjämuuttujien kertoimia tarkastellaan mallissa Odds Ration avulla, joka kuvastaa selittävän muuttujan vaikutuksen voimakkuutta, toisin sanoen vetosuhdetta. Jatkuvilla muuttujissa Odds Ration ollessa yli 1, tarkoittaa, että muuttujan arvon kasvaessa myös riski subjektiiviseen ylivelkaantuneisuuteen kasvaa kertoimen mukaan. Luvun ollessa alle 1, tarkoittaa, että riski subjektiiviseen ylivelkaantumiseen kasvaa muuttujan arvon pienentyessä. Luokitelluissa muuttujissa taas Odds Ratio luku kuvastaa riskin suuruutta verrokkiryhmään verrattuna, mikä mallissa on pienimmän arvon saanut muuttuja (esimerkiksi analyysissä miehet = 1, naiset = 2, naisia verrataan miehiin). Luokitelluissa muuttujissa Odds Ratio luvun ollessa yli 1, riski subjektiiviseen ylivelkaantumiseen kasvaa luvun kertoimen mukaan vertailuryhmään verrattuna ja vastaavasti arvon ollessa alle 1, riski ylivelkaantua on pienempi kuin vertailuryhmän.

Muuttujista maksuhäiriöillä on suurin Odds Ratio, 16,72, mikä tarkoittaa, että maksuhäiriömerkinnän saaneilla on 16,72 kertainen riski kokea ylivelkaantuneisuutta verrattuna ei maksuhäiriöisiin. Tulos ei ole yllättävä, sillä itsensä ylivelkaantuneiksi kokeneista vastanneista 41 prosentilla on maksuhäiriömerkintä tällä hetkellä tai ollut aikaisemmin. Lisäksi lähes kaikki vastaajat, joilla on maksuhäiriömerkintä tällä hetkellä, kokivat itsensä ylivelkaantuneiksi. Tulos on myös tilastollisesti merkitsevä.

Taulukko 8. Logistinen regressioanalyysi

Log likelihood = -69.034079						Havaintojen määrä = 344
						LR chi2 (15) = 51.17
						Prob > chi2 = 0.0000
						Pseudo R2 = 0.2704
Muuttuja	Odds Ratio	Keskivirhe	z	P > z	[95% luottamusväli]	
Sukupuoli						
Mies						
Nainen	10.22405	6.990409	3.40	0.001	2.676935	39.04885
Tulot	0.9999381	0.0004529	-0.14	0.891	0.9990507	1.000826
Talouden koko	2.413242	1.089219	1.95	0.051	0.9963462	5.845092
Lasten määrä	0.3842	0.2068901	-1.78	0.076	0.1337177	1.10389
Maksuhäiriöt						
Ei						
Kyllä	16.72027	11.13519	4.23	0.000	4.532822	61.67621
Koulutus						
Ei korkeakoulutetut						
Korkeakoulutetut	1.185197	0.7076303	0.28	0.776	0.3677687	3.8195
Siviilisääty						
Naimaton						
Avio-/avoliitossa	0.2923317	0.187773	-1.91	0.056	0.0830089	1.029501
Eronnut	0.4504743	0.6617686	-0.54	0.587	0.0253054	8.019116
Työsuhde						
Töissä						
Työtön	5.666968	5.824579	1.69	0.091	0.7559195	42.48406
Opiskelija	0.3974762	0.5079677	-0.72	0.470	0.0324706	4.86555
Muu	0.3215101	0.308781	-1.18	0.237	0.0489433	2.112009
Työsuhteen laatu						
Vakinainen						
Määräaikainen	0.2207841	0.1681179	-1.98	0.047	0.0496379	0.9820241
Yrittäjä	4.317783	3.431182	1.84	0.066	0.9095833	20.49647
Muu	2.075741	2.190053	0.69	0.489	0.2624795	16.41538
Velkasuhde	1.012369	0.0095557	1.30	0.193	0.9938122	1.031272
_vakio	0.0041752	0.005933	-3.86	0.000	0.0002577	0.067647

Mallissa sukupuolen vetosuhde on yllättävän suuri. Naisilla on 10,2ertainen riski kokea ylivelkaantuneisuutta suhteessa miehiin. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että miehet ovat keskimäärin ylivelkaantuneempia kuin naiset, etenkin nuorissa ikäluokissa. Tulosta kuitenkin voi selittää se, että ylivelkaantuneisuutta mitataan subjektiivisen näkemyksen mukaan ja naiset voivat kokea ylivelkaantuneisuutta miehiä voimakkaammin. Myös sukupuoli selittävänä tekijänä on tilastollisesti merkitsevä.

Henkilökohtaisten tulojen suuruus ei vaikuta ylivelkaantumiseen mallin mukaan, eikä tulos ole tilastollisesti merkitsevä. Tulos on hieman ristiriitainen aiempiin tutkimuksiin nähden, joissa pienituloisuus on ollut yksi merkittävimmistä tekijöistä ylivelkaantumiseen ja sen kokemiseen. Myöskään velkasuhteen kasvu ei lisää mallin mukaan merkittävästi riskiä ylivelkaantumisen kokemiseen eikä tulos ole tilastollisesti merkittävä. Tämäkin tulos on aiempiin tutkimuksiin nähden ristiriitainen, sillä aiempien tutkimusten mukaan suuret lainat suhteessa pieniin tuloihin kasvattaa riskiä ylivelkaantumiseen ja sen kokemiseen. Tulojen ja velkasuhteen tuloksia voi kuitenkin selittää vastaajien vastaamatta jättäminen juurikin näihin kohtiin, sillä kuten aiemmin todettu, ylivelkaantuneista lähes puolet on vastannut lainojen ja luottojen määrään nolla tai jättänyt kysymykseen vastaamatta ja siltikin ovat vastanneet "Minulla on kulutusluottoa tai pikavippejä" -kysymykseen kyllä.

Siviilisääty on kategorisoitu kolmeen ryhmään; naimaton, avio-/avoliitossa ja eronnut. Malli arvioi avio-/avoliitossa olevien sekä eronneiden henkilöiden riskiä ylivelkaantua verrattuna naimattomiin. Avio-/avoliitossa olevilla riskikerroin on 0,29 naimattomiin verrattuna ja vastaavasti eronneilla riskikerroin on 0,45. Eli naimattomilla riski ylivelkaantua on muita ryhmiä suurempi. Myös pienempi lasten lukumäärä lisää mallin mukaan riskiä ylivelkaantua. Aiemmissä tutkimuksissa lasten, etenkin pienten lasten lukumäärä lisää riskiä ylivelkaantua. Tulosta voi kuitenkin selittää se, että suurimmalla osalla ylivelkaantuneista ei datan mukaan ole lapsia ja koska tutkimuksen kohteena ovat nuoret, voi perheen perustaminen olla vasta edessä. Talouden koko sen sijaan mallin mukaan kasvattaa riskiä ylivelkaantua, eli mitä suurempi talouden koko, sitä suurempi riski ylivelkaantua. Tämä on hieman ristiriidassa tulokseen siviilisäädyn vaikutuksesta sekä lasten lukumäärästä, joissa naimattomilla riski ylivelkaantua on suurin ja mitä vähemmän lapsia, sitä suurempi riski ylivelkaantua. Dataa kuitenkin tarkemmin tutkittaessa, tässä voi olla selittävänä tekijänä se, että lasten lukumäärään ei laskettu analyysiin mukaan yli 18-vuotiaita kotona asuvia lapsia, ja muutama ylivelkaantuneista on ilmoittanut neljä yli 18-vuotiasta kotona asuvaa lasta, jolloin talouden koko myös kasvaa. Eli nämä muutama suuri talouden koko voi vaikuttaa merkittävästi tuloksiin, sillä ylivelkaantuneiden ryhmä suhteessa ei-ylivelkaantuneisiin on sen verran pieni. Myöhemmässä vaiheessa kuitenkin testataan tasapainottaa näitä ryhmiä ja tarkastellaan miten tulokset muuttuvat. Myös kun selittäväksi muuttujaksi valitaan

ainoastaan talouden koko, muuttuu tulos päinvastaiseksi, sillä otoskoko kasvaa lähes puolella. Odds Ratio on 0,84, eli talouden koon pienentyessä, riski ylivelkaantua kasvaa. Tulos ei kuitenkaan ole tässäkään mallissa tilastollisesti merkitsevä. Testin tulokset löytyvät liitteestä 3.

Koulutus jaettiin mallissa korkeakoulutettuihin sekä ei-korkeakoulutettuihin. Tulosten mukaan muuttuja ei ole tilastollisesti merkitsevä ja Odds Ratio on lähelle 1, jolloin ryhmien välillä ei ole suurta eroa riskissä. Kuitenkin korkeakoulutetuilla olisi tämän mallin mukaan hieman suurempi riski ylivelkaantua verrattuna ei-korkeakoulutettuihin. Aiempien tutkimusten mukaan korkeakoulutetuilla on pienempi riski ylivelkaantua. Kun tarkastellaan ainoastaan koulutuksen vaikutusta ylivelkaantumiseen ja poistetaan muut muuttujat, kasvaa havaintojen määrä lähes puolella ja mallista tulee tilastollisesti merkitsevä (Prob > chi2 = 0.0467). Uudessa mallissa riskikerroin korkeakoulutetuilla on 0,54 verrattuna ei korkeakoulutettuihin. Eli ei korkeakoulutetuilla on suurempi riski ylivelkaantua kuin korkeakoulutetuilla. Tulokset, jossa logistisen regressioanalyysin selittävänä tekijänä on ainoastaan koulutus, löytyy liitteestä 4.

Kysymyksen "Mitä teet pääasiassa arkisin?" vastausvaihtoehdoista työttömillä on suurin riski ylivelkaantua muihin ryhmiin verrattuna. Tulos ei ole yllättävä, työttömyyden on myös aiemmissa tutkimuksissa todettu lisäävän riskiä ylivelkaantua. Työttömillä on 5,7-kertainen riski ylivelkaantua työsuhteessa oleviin verrattuna. Opiskelijoilla sekä työsuhde muu -statuksella olevilla riski ylivelkaantua on pienempi verrattuna työsuhteessa oleviin. Työsuhteenlaatua kysyttiin vielä erillisellä kysymyksellä, jossa vastausvaihtoehdot olivat vakinainen, määräaikainen, yrittäjä ja muu. Näistä yrittäjillä on suurin riski, 4,3-kertainen riski ylivelkaantua verrattuna vakinaisessa työsuhteessa oleviin. Myös työsuhteen laadulla muu on 2,1-kertainen riski ylivelkaantua referenssiryhmään verrattuna. Määräaikaisessa työsuhteessa olevilla riski on vastaavasti pienempi.

Mallin sopivuutta testattiin Hosmer-Lemeshow -testin avulla, jossa Prob > chi2 arvon tulisi olla yli 0.05, jotta malli voidaan luokitella sopivaksi. Tulosten mukaan Prob > chi2 = 0.0039, jolloin voidaan todeta, että Hosmer ja Lemeshow testin mukaan malli ei ole kovin hyvin yhteensopiva aineiston kanssa. Testin tulokset löytyvät liitteestä 5. Mallin ennustetarkkuutta tarkastellaan luokittelumatriisin avulla.

Ennustetarkkuutta tulee verrata siihen tarkkuuteen, joka saataisiin sattumanvaraisesti. Luokittelumatriisin mukaan (taulukko 9) malli on luokitellut ylivelkaantuneiksi 11 henkilöä, joista 9 on luokiteltu oikein, 2 väärin, ja malli on luokitellut ei-ylivelkaantuneiksi 333, joista 315 on luokiteltu oikein ja 18 väärin, kun luokittelun todennäköisyyden rajana on 0,5. Todellisia ylivelkaantuneita mallissa on 27 ja ei-ylivelkaantuneita on 317. Kokonaisuudessaan malli on luokitellut oikein 94,19 prosenttia, mutta sensitiivisyys mallissa on 33,33 prosenttia, eli suhteellisen matala. Malli on luokitellut ylivelkaantuneiksi vain yhdeksän todellisista 27 ylivelkaantuneesta. Spesifisyys sen sijaan mallissa on hyvä, 99,37 prosenttia, sillä malli on luokitellut 315 ei-ylivelkaantuneeksi todellisista 317 ylivelkaantuneesta.

Taulukko 9. Luokittelumatriisi

Luokittelu	-----		Yhteensä
	D	~D	
+	9	2	11
-	18	315	333
Yhteensä	27	317	344
Luokiteltu + jos ennustettu $\Pr(D) \geq .5$			
Sensitiivisyys	$\Pr(+ D)$		33.33%
Spesifisyys	$\Pr(- \sim D)$		99.37%
Positiivinen ennustearvo	$\Pr(D +)$		81.82%
Negatiivinen ennustearvo	$\Pr(\sim D -)$		94.59%
False + rate for true ~D	$\Pr(+ \sim D)$		0.63%
False - rate for true D	$\Pr(- D)$		66.67%
False + rate for classified	$\Pr(\sim D +)$		18.18%
False - rate for classified	$\Pr(D -)$		5.41%
Oikein luokiteltu			94.19%

Tarkastellaan vielä, muuttuuko tulokset merkittävästi, jos ryhmäkokoja ylivelkaantuneiden ja ei-ylivelkaantuneiden välillä tasataan. Otetaan ei-ylivelkaantuneista 60 henkilön satunnaisotos ja jätetään kaikki ylivelkaantuneet aineistoon mukaan ja tehdään logistinen regressioanalyysi uudestaan samoilla aiemmin käytetyillä muuttujilla. Mallin selitysaste hieman kasvoi edellisestä, Pseudo $R^2 = 0.3527$, mutta koko mallin sekä yksittäisten muuttujien tilastollinen merkitsevyys sen sijaan huononi. Tulokset on esitetty liitteessä 6.

4.1.2 Varianssianalyysin tulokset

Varianssianalyysissa tutkitaan ylivelkaantuneisuutta velkasuhteen avulla. Analyysissa käytetään Multiway ANOVA -mallia, jossa selitettävänä muuttujana on velkasuhde. Velkasuhde on laskettu jakamalla talouden kaikki velat talouden nettotuloilla. Keskimääräinen velkasuhde vastaajilla on 22,3. Selittäviksi muuttujiksi otetaan malliin mukaan sukupuoli, koulutusaste, siviilisääty sekä työsuhde. Selittävät muuttujat ovat luokiteltuja eli kategorisia muuttujia. Mallissa tutkitaan, onko selitettävän muuttujan keskiarvoissa eroa selittävien muuttujien ryhmien välillä.

Tuloksissa ANOVA -mallin selityskerroin on 0.1466 (R-squared = 0.1466), eli sukupuoli, koulutusaste, siviilisääty sekä työsuhde selittävät 14,66 prosenttia velkasuhteen vaihtelusta. Havaintojen määrä mallissa on 464 kappaletta. Kokonaisuudessaan malli on F-testin mukaan tilastollisesti merkitsevä (Prob>F = 0.0000), mutta tarkasteltaessa yksittäisten selittäjien tilastollista merkitsevyyttä, voidaan huomata, että selittäjämuuttujista siviilisääty sekä työsuhde ovat tilastollisesti merkitseviä, kun taas sukupuoli ja koulutusaste eivät ole. Etan neliö kertoo selittäjämuuttujien selityskertoimet. Sukupuolella on näistä muuttujista suurin selityskerroin, mutta sekin selittää vain 6 prosenttia velkasuhteen vaihtelusta. Multiway ANOVA:n tulokset näkyvät taulukossa 10 ja Etan neliön arvot taulukossa 11.

Taulukko 10. Multiway ANOVA

Havaintojen määrä	=	464	R-squared	=	0.1466
Root MSE	=	23.5318	Adj R-squared	=	0.1239
Lähde	Partial SS	df	MS	F	Prob>F
Malli	42917.206	12	3576.4338	6.46	0.0000
Sukupuoli	3.4264923	1	3.4264923	0.01	0.9373
Koulutus	3954.9731	6	659.16219	1.19	0.3101
Siviilisääty	15759.086	2	7879.5432	14.23	0.0000
Työsuhde	9003.8973	3	3001.2991	5.42	0.0011
Jäännös	249739.65	451	553.74645		
Yhteensä	292656.85	463	632.08824		

Taulukko 11. Etan neliö

Muuttuja	Eta-Squared	df	[95% luottamusväli]	
Koko malli	0.1466469	12	0.0718963	0.1851309
Sukupuoli	0.0000137	1	0	0.004049
Koulutusaste	0.0155895	6	0	0.0313755
Siviilisääty	0.0593565	2	0.0223261	0.1035671
Työsuhde	0.0347985	3	0.0060903	0.068871

Taustaoletuksena mallissa on homoskedastisuus, joka testattiin Breusch-Pagan / Cook-Weisberg heteroskedastisuustestin avulla. Testin mukaan mallissa on hieman heteroskedastisuutta. Breusch-Pagan / Cook-Weisberg -testin tulokset löytyvät liitteestä 7.

Mallin estimoitujen kertoimien mukaan naisilla velkasuhde on 0,18 yksikköä matalampi kuin miehillä (taulukko 12). Ero on kuitenkin niin pieni, ettei se ole tilastollisesti merkitsevä. Logistisessa regressioanalyysissä naisilla oli suurempi riski ylivelkaantua, kun tutkittiin vastaajan subjektiivista näkemystä ylivelkaantumisesta. Miehillä velkasuhde on korkeampi, mutta he eivät tunne itseään ylivelkaantuneiksi yhtä herkästi kuin naiset.

Siviilisäädystä malliin on käytetty aiemmin luotua muuttujaa, jossa avio- ja avoliitossa olevat on yhdistetty. Eronneilla velkasuhteen keskiarvo on suurin verrattuna naimattomiin tai avio-/avoliitossa oleviin, jonka seurauksena ylivelkaantumisriski eronneilla voidaan katsoa olevan suurin. Eronneiden suurempaa velkasuhdetta voi selittää eron myötä lainojen siirtyminen kahden henkilön sijasta yhdelle, jolloin velkataakka kasvaa suuremmaksi kuin se on alun perin mitoitettu. Siviilisäädyn vaikutus malliin on myös tilastollisesti merkitsevä.

Taulukko 12. Estimoidut kertoimet

Muuttuja	Kerroin	Keskiarvo	t	P> t	[95% luottamusväli]	
Sukupuoli						
Mies						
Nainen	-0.1810673	2.301816	-0.08	0.937	-4.704683	4.342548
Koulutus						
Ei ammatillista koulutusta						
Ammattikoulu tai ammattikurssi	-2.121508	3.373047	-0.63	0.530	-8.750349	4.507332
Opistotasoinen tai muu toisen asteen koulutus	5.169915	4.495384	1.15	0.251	-3.664583	14.00441
Ammattikorkeakoulututkinto	-1.154192	3.761962	-0.31	0.759	-8.547342	6.238958
Yliopistotutkinto	-0.2804936	3.595779	-0.08	0.938	-7.347054	6.786067
Tohtorin tai lisensiaatin tutkinto	-7.500444	8.890826	-0.84	0.399	-24.97303	9.972144
Muu	-17.80388	9.907379	-1.80	0.073	-37.27424	1.666474
Siviilisäätö						
Naimaton						
Avio-/avoliitossa	8.706365	2.531962	3.44	0.001	3.730457	13.68227
Eronnut	44.24071	9.334969	4.74	0.000	25.89528	62.58615
Työsuhte						
Töissä						
Työtön	-9.324528	4.874488	-1.91	0.056	-18.90406	0.2550001
Opiskelija	-9.778646	3.20528	-3.05	0.002	-16.07778	-3.479509
Muu	6.252457	3.756393	1.66	0.097	-1.129749	13.63466
_vakio	19.19737	3.422782	5.61	0.000	12.47079	25.92395

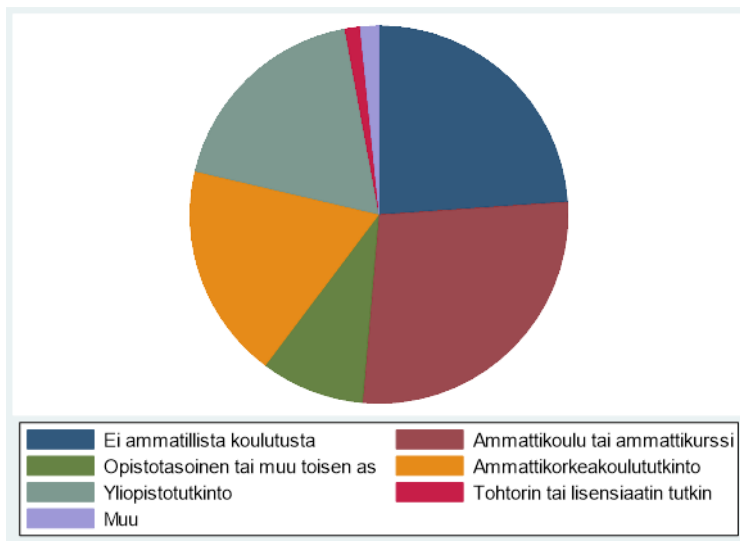
Myös työsuhteen tarkastelussa malliin on käytetty aiemmin luotua muuttujaa, jossa eläkkeellä -vastaukset on yhdistetty kategoriaan muu. Työsuhteessa vertailuryhmänä on työssäkäyvät, ja niihin verrattuna opiskelijoilla ja työttömällä on noin yhdeksän yksikköä pienempi velkasuhde. Työsuhte statuksella "Muu" on sen sijaan 6 yksikköä korkeampi velkasuhde keskimäärin kuin työssäkäyvillä. Aiempien tutkimusten mukaan työttömällä on todettu olevan suurempi riski ylivelkaantua, toisin kuin tämä malli ennustaa. Työttömien ja opiskelijoiden matalampaa velkasuhdetta voi kuitenkin selittää se, että velkasuhteessa katsotaan koko talouden tuloja ja lainoja, jolloin on mahdollista, ettei vastaaja tiedä puolison muiden luottojen määrää ja sen vuoksi jättänyt ne ilmoittamatta, mutta ilmoittanut kuitenkin molempien tulot. Opiskelijoiden ja työttömien talouksilla on keskimäärin lainoja 32 000 euroa, kun työssäkäyvillä ja muu-statuksella olevilla lainoja on lähes kolminkertaisesti. Talouden nettotulot eivät kuitenkaan ole merkittävästi työttömien ja opiskelijoiden

talouksilla pienemmät. Taulukossa 13 on eriteltynä eri työsuhdestatuksien keskimääräiset henkilökohtaiset nettotulot, talouden nettotulot sekä talouden lainat. Taulukkoon on huomioitu vain vastaukset, joille on voitu laskea velkasuhde, eli puutteelliset vastaukset on poistettu.

Taulukko 13. Tulot ja lainat keskimäärin eri työsuhdestatuksilla

Työsuhde	Vastaajan nettotulot	Talouden nettotulot	Talouden lainat
Töissä	1 926 €	3 293 €	86 044 €
Työtön	748 €	2 480 €	35 254 €
Opiskelija	673 €	2 081 €	30 760 €
Muu	1 230 €	3 299 €	95 634 €

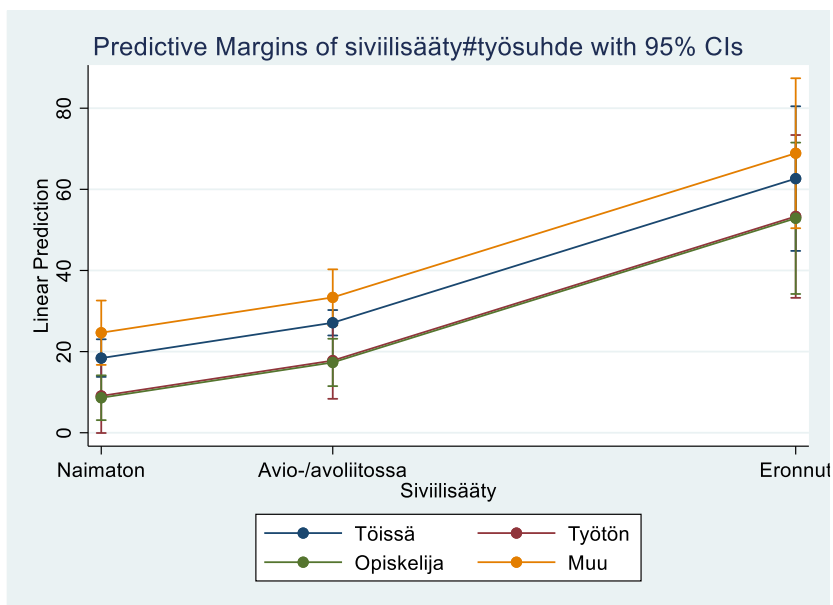
Koulutusastetta tarkastellaan ”Onko sinulla peruskoulun jälkeistä tutkintoa?” -kysymyksen avulla, jossa vastaukset jakautuvat seitsemään eri kategoriaan. Kuviossa 8 on esitetty vastaajien koulutuksen frekvenssijakauma.

Kuvio 8. Koulutuksen frekvenssijakauma

Koulutusasteissa ”Ei ammatillista koulutusta” -vaihtoehtoon verrattuna opistotasoinen tai muun toisen asteen koulutuksen omaavilla vastaajilla velkasuhde on viisi yksikköä suurempi. Muilla koulutusasteilla velkasuhde on pienempi kuin vastaajilla, joilla ei ole ammatillista koulutusta. Erot eivät kuitenkaan ryhmien välillä ole tilastollisesti merkitseviä, joten koulutusasteella ei ole tämän mallin mukaan merkittävää vaikutusta ylivelkaantumisriskiin.

Vakiotermi mallissa on 19,2, jonka avulla voidaan laskea mallin estimoidut ryhmäkeskiarvot. Tarkastellaan estimoituja ryhmäkeskiarvoja siviilisäädyn sekä työsuhteen avulla, sillä niiden osalta ryhmien välillä oli tilastollisesti merkittävää eroa. Kuvio 9 kuvastaa keskiarvojen eroavaisuuksia eri kategorioissa. Opiskelijoilla ja työttömillä velkasuhde on lähes sama, kun työssäkäyvillä hieman korkeampi ja statuksella Muu korkein. Kaikissa työsuhdeluokissa eronneilla velkasuhde on suurin ja naimattomilla pienin.

Kuvio 9. Estimoidut ryhmäkeskiarvot

Talouden tuloilla tai maksuhäiriömerkinnöillä ei velkasuhteen keskiarvon vaihtelussa ollut merkittävää eroa (liite 8). Talouden tulojen vaikutusta testattiin ANCOVA -mallilla, jossa talouden tulot on jatkuva muuttuja, jolloin käytetään muuttujasta kovariaattimuunnosta. Talouden tulot sekä maksuhäiriömerkinnät selittävät velkasuhteen vaihtelua vain 0,2 prosenttia ($R\text{-squared} = 0,0182$). Eli mallin mukaan henkilöllä, jolla on pienet tulot, ei ole suurempaa velkasuhdetta ja sitä kautta riskiä ylivelkaantua kuin henkilöllä, jolla on suuret tulot. Aineiston tulot ja lainat myös korreloivat positiivisesti keskenään (korrelaatiokerroin 0,5), eli lainojen määrä kasvaa tulojen kasvaessa. Tulojen ja lainojen korrelaatiomatriisi löytyy liitteestä 9. Myöskään maksuhäiriömerkinnällä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa velkaantumistasteen vaihteluun ja sitä kautta suurempaa riskiä ylivelkaantua, kuin henkilöllä, joilla ei ole merkintää. Kuitenkin henkilöt, joilla on maksuhäiriömerkintä, kokivat itsensä herkemmin ylivelkaantuneiksi aiemman regressioanalyysin mukaan.

4.2 Haastattelutulokset

Haastatteluiden tarkoituksena oli selvittää vastaus tutkimuskysymyksiin ”*Miksi nuoret ylivelkaantuvat?*” sekä ”*Mitä seurauksia nuorten ylivelkaantumisella on?*” Haastatteluja oli yhteensä viisi kappaletta ja haastattelut on numeroitu luvussa 3.3.1 esitellyn taulukon 3 mukaisesti. Haastateltavien ikäjakauma on 24-vuotiaasta 43-vuotiaaseen ja kaikki haastateltavat ovat ylivelkaantuneet 19–24 -vuotiaina. Haastateltavien talouden koot vaihtelivat kahdesta neljään henkilöä.

Haastatteluiden alussa selvitettiin nykyiset lainamäärät sekä lainanhoitokulut keskimäärin kuukaudessa. Haastateltava 1 on tällä hetkellä äitiyslomalla ja hänen velkansa ovat menneet ulosottoon. Hänen tulonsa koostuvat äitiyspäivärahasta, joka on pienempi kuin lainmäärittämä suojaosuus ulosmittauksessa, joten siitä ei ulosmitata mitään. Haastateltava 1 ei tiennyt tarkkaan mitä velkoja hänellä on, mutta vastasi että puhutaan kymppitonneista. Haastateltava 2 on vakituksessa työsuhteessa ja hänen lainamääränsä ovat noin 58 000 euroa, joista osa on ulosotossa. Ulosotto vie hänen palkastaan noin 1 500 euroa kuukaudessa ja hän maksaa lisäksi 600 euroa kuukaudessa muita velkoja, eli hänen lainanhoitokulunsa ovat yhteensä noin 2 100 euroa kuukaudessa. Haastateltava 3 on opiskelija ja hänellä on ulosotossa noin 12 000 euroa, mutta ulosotto ei voi hänenkään tuloistansa mitään ottaa, sillä hänen tulonsa ovat alle lainmäärittämän suojaosuuden. Haastateltavalla 4 ylivelkaantumisesta on jo yli 20 vuotta, mutta velkoja on edelleen jäljellä noin 20 000 euroa ja hän on pahimmillaan maksanut luottoja 400 euroa kuukaudessa. Haastateltava 4 on opiskelija ja sairauslomalla. Haastateltavalla 5 tilanne on vasta viime kuukausina konkretisoitunut ja hänellä velkoja on noin 25 000–30 000 euroa sekä asuntolaina 193 000 euroa. Haastateltava 5 on vakituksessa työsuhteessa ja maksaa velkoja noin 1 000 euroa kuukaudessa. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään ylivelkaantumiseen johtavia syitä sekä ylivelkaantumisen seurauksia.

4.2.1 Ylivelkaantumisen syyt

Haastatteluissa kysyttiin, milloin ylivelkaantuminen on alkanut ja mitkä tekijät ajoivat lainanottoon. Haastatteluiden keskeisimpinä syinä ylivelkaantumiseen nousivat hallitsematon rahankäyttö, odottamattomat muutokset taloudessa sekä elämänvaiheeseen liittyvät tekijät. Nämä tekijät ovat korostuneet myös aiemmissa tutkimuksissa ylivelkaantumisen syiksi. Muttilaisen (2002) mukaan velkaongelmat ovat useimmissa tapauksissa juurikin toimeentuloa vaarantavien odottamattomien muutosten seurauksia. Koljosen (2002), Lehtisen ja Leskisen (2005) sekä Saarisen (2001) tutkimusten mukaan nuorten luotoista johtuvat ongelmat linkittyvät nimenomaan hallitsemattomaan rahankäyttöön sekä elämänvaiheeseen liittyviin tekijöihin. Haastatteluissa myös nousi esille ymmärtämättömyys luottojen kustannuksista sekä nuoruuden ajattelemattomuus seurauksista. Nämä tekijät yhdistettynä helposti saatavilla oleviin sekä huonommilla lainaehdoilla oleviin luottoihin, ajoivat haastateltavat velkakierteeseen.

Haastateltavan 1 velkaantuminen alkoi 20-vuotiaana, kun hän otti ensimmäisiä pikavippejä juhlimiseen ajattelematta seurauksia. Kahden vuoden päästä ensimmäiset lainat olivat ulosotossa.

”Ensimmäisii mie taisin ottaa juhlimisee ja tämmösee. Sit mie rupesin niit ottamaa ja sit ku niit alko olla nii otti parista paikasta, ku yritti niit lyhentää ja sit ei taas ollu rahaa seuraavas kuus maksaa ja otti taas lisää. Se oli sillo nii äärettömän helppoo eikä tajunnu mitä siit voi seurata. Sit mie otin vaa lainaa lainan päälle, ku mie yritin niist selvitä ja sit se oli sellane loputon kierre. Pari vuotta mie yritin niit pyöritellä ja sit ne summat kasvo iha äärettömän isoiks.”
(Haastateltava 1)

Myös haastateltavan 3 ylivelkaantumisen taustalla olivat pikavipit. Hänellä velkaantuminen alkoi eri paikkakunnalle muutosta opiskelemaan. Pikavippikierre alkoi jo alaikäisenä ja luottotiedot menivät, kun hän oli 19-vuotias.

”Muutin eri paikkakunnalle opiskelemaan heti peruskoulun jälkeen, opiskelin opintotuella eikä sillä paljoo vuokria ja ruokia ostella ja tietysti kun olin alaikäinen, sossut vaan sano, että isältä pitäs pyytää rahaa, mut eihän isä

pysty hirveesti mun asumiskustannuksia maksamaan nii siihenhä se meni et joutu ottaa pikavippejä ja tämmösiä. Siitpä se lähti.” (Haastateltava 2)

Pikavippien helppous ja nopeus nousi molempien haastateltavien syiksi. Tekstiviestillä pystyi kellonajasta riippumatta nostaa vippejä ja rahat tulivat tilille heti. Myöhemmin pikaluottojen sääntelyyn on puututtu ja lainoille säädetty korkokatto, sillä pikaluottojen huomattiin aiheuttavan ongelmia kuluttajille (Järvelä ym. 2019).

Haastateltavien 2, 4 ja 5 ylivelkaantumisen taustalla on ollut odottamattomat muutokset, joihin ei ollut varauduttu. Kyvyttömyyttä ennustaa ihmisten elämää onkin ehdotettu taloudellisten ongelmien merkittävimmäksi selittäjäksi (Raijas ym. 2010, 214). Haastateltavan 2 ylivelkaantuminen alkoi 20-vuotiaana, kun hän sai potkut vakituisesta työpaikastaan ja hänen tulonsa tippuivat odottamattomasti. Hänellä oli rahoitusauto sekä pankkilaina, jonka hän oli ottanut omilleen muuton myötä, jotta sai hankittua kaiken tarpeellisen.

”Sillon oli nii hyvä taloudellinen tilanne ja rahatilanne ettei sitä sillon nuorena osannu niin ikään ajatella, mitä sitten, jos jossakin kohtaa kaikki tulot loppuukin keske et mitä sillon tekis. Ei ollu kasvattanu riittävän hyvää puskuria ennen ku oli ottanu velkaa. Tulot ku romahti sitte ku työpaikka lähti nii sit sen jälkee alko velkantuminen. Hyvi pärjäs siihe asti ja oli hyvä maksukyky, mut sitte ku tosiaa työpaikka lähti alta ja ei tullukkaa enää mitää millä maksas nii sit se ylivelkaantumine alko.” (Haastateltava 2)

Haastateltavan 4 velkaantuminen alkoi yli 20 vuotta sitten ja velkaantumisen taustalla oli useita syitä, jotka johtivat ylivelkaantumiseen. Hän oli kotihoidontuella ja yksinhuoltaja, jolloin taloudelliset resurssit olivat jo valmiiksi niukat. Hän maksoi veljensä huumevelkoja, jotta veljelle ei kävisi mitään. Näiden lisäksi haastateltavan omakotitalo paloi ja vakuutus ei korvannut alun perin lupaamaansa summaa. Hän ei saanut vakuutusrahoilla edes asuntolainaa maksettua pois ja sen lisäksi kaikki irtaimisto tuli hankkia uudestaan. Tätä varten haastateltava 4 joutui ottamaan lainaa, jotta saisi aloitettua elämän uudestaan.

”Se alkoi ku mä olin 20, mä jäin lapsen kanssa kahestaan ja mä olin kotihoidontuella ja sillonki on ollu koulu kesken ja pankki rupes vaatii

opintolainaa takasin ja samaan aikaan mun pikkuveli oli tosi pahasti päihteiden takia veloissa. Siirsin opintolainalyhennyksiä sen takia et mä maksoin mun veljen velkoja, maksoin kaiken maailman diileireille sen velkoja ettei sille käy mitään. Et siitä tää vyyhti lähti, se oli tosi ongelmassa päihteiden kanssa. Koko perhettä häirittiin. Mun vanhempia uhattiin, poliisi ei pystynyt selvittämään, kun ei ollut tarpeeksi näyttöä. Siihen aikaan kun ei ollut tietokoneita tai ei tapahtunut viestien välityksellä, vaan ne tuli ovelle.”

”Sit mul oli asuntolaina ja mun talo palo ja mä en saanu vakuutuksesta sitä mitä ne oli ite arvioineet. Mä sain kolmanneksen siitä talon arvosta. Irtaimistosta ja talosta yhteensä mitä sai, niin mä sain melkeen sen talon maksettua pois. Mut mä en saanu nii et mä olisin pystynyt remonttamaan sen et mä olisin voinut muuttaa sinne takas. Talon palamisen myötä meni loppukin pärjääminen”
(Haastateltava 4)

Haastateltavan 5 ylivelkaantuminen alkoi 24-vuotiaana ja myös hänellä ylivelkaantuminen on johtunut usean tekijän summasta. Tulojen vähentyminen ja yllättävät kulut ovat olleet merkittävimmissä roolissa. Perheenisäyksen myötä haastateltava 5 ja hänen miehensä ostivat isomman asunnon, jonka rakennuskulut yllättivät. Perheenisäyksen sekä pidemmän sairasloman myötä myös tulot vähenivät. Näiden lisäksi häiden kulut yllättivät. Haastateltavan 4 tilanne on konkretisoitunut vasta viime kuukausina, kun hänen miehensä on ollut lomautettuna.

”Alettiin odottaa esikoista ja meidän piti sitten isompaa asuntoa saada, päädyttiin siihen, että hommataan omakotitalo, ihan uudisrakennus. Vähän rakennuskulut yllätti, eikä oltu osattu varautua lainanhaussa siihen. Sitte piti ottaa velkaa ja sitte maksut on jäänyt ja sitten on ollu kaikki äitiyslomat ja tuli kaks raskautta peräkkäin nii mä olin melkee 2 vuotta poissa töistä. Sit tuli miehen isyysvapaat kummaltakin lapselta, että siinä oli sitten niin monta tekijää. Ja mentiin naimisiin ja siitäkin sitten kulut vähän yllätti, kun ei oltu budjetoitu mitään. Ja sitten oli pidempi sairasloma, tuli vietettyä useita kertoja keskussairaalalla osastolla niin sieltä tuli lisäkuluja. Mutta nyt se on vasta konkretisoitunut viimeisen puolen vuoden sisällä. Nyt mies lomautettuna eli ei oo ollut edes miehen tuloja.” (Haastateltava 5)

Gatherwoodin (2012, 595) tutkimuksessa selvitettiin talouslukutaidon yhteyttä velkaantumiseen. Gatherwoodin tutkimuksessa huomattava osuus vastaajista, joilla oli maksamattomia tai erääntyneitä luottolaskuja, eivät osanneet vastata luottojen kustannuksiin liittyviin kysymyksiin oikein. Myös nuoret nousivat Gatherwoodin tutkimuksessa riskiryhmäksi ylivelkaatumista tutkittaessa. Haastatteluissa selvitettiin, ymmärsivätkö haastateltavat luottojen todelliset kustannukset lainaa ottaessa. Vain yksi haastateltavista vastasi ymmärtävänsä kulut, mutta myös hänelle pikavippien kulut tulivat yllätyksenä. Samassa yhteydessä nousi myös esille luottojen joustamattomuus talouden muutoksissa. Haastateltavilta kysyttiin: ”Tiesitkö lainojen todelliset kustannukset?” tai ”Oliko helppo ymmärtää kulut?”

”En, en todellakaa. Niit vaa otti ja laski et kyl mie näist selviin.” (Haastateltava 1)

”Ei, esimerkkinä niinku rahoitusauton suhteen niin mulle ei kerrottu, että siinä ei oo mitään joustovaraa.” (Haastateltava 2)

”Enhän minä 18-vuotiaana ymmärtäny mistään mittää.” (Haastateltava 3)

”Ei täysin, sitä ei oo tarpeeks kerrottu, että ei oo niinku joustoa.” (Haastateltava 4)

”Kyllä oon onneks sen verran ymmärtäny, et tietää mitä siihen tulee. Ja jos on luottokortteja muutama niin tietää nostokulut ym. Pikavipeissä tuli kyllä silloin aikoinaan yllätyksenä miten kalliita on tilinhoitokulut ja tämmöset” (Haastateltava 5)

Haastateltavilta kysyttiin myös, mikä on ollut tärkein ominaisuus lainaa ottaessa. Päällimmäisenä ominaisuutena nousi se, että kunhan on jostain saanut. Nuorena vaihtoehtoja ei ole ollut niin paljoa, kun joissakin luotoissa on ikäraajat ja tulorajat, joten on jouduttu tyytymään vain siihen mitä on saatavilla. Seurauksia ei myöskään ole sen suuremmin mietitty. Järvelä ym. (2019) mukaan nuorten rahaongelmien taustalla on usein taloudellisten asioiden hoitamiseen sekä rahankäyttöön liittyvää osaamattomuutta, eikä kustannuksia tai niistä selviytymistä mietitä sen enempää.

4.2.2 Ylivelkaantumisen seuraukset

Haastateltavilta kysyttiin, mitä seurauksia ylivelkaantuminen on aiheuttanut. Neljällä haastateltavista on mennyt luottotiedot, ja kaikki he kokivat sen vaikeuttaneen huomattavasti elämää. Merkittävimpinä seurauksina nousivat vuokra-asunnon, puhelinliittymän, vakuutuksien ja sähkösopimuksen saamisen haasteellisuus, ei mahdollisuutta omistusasuntoon, kun ei pysty saamaan lainaa ja työpaikan saaminen vaikeutuu. Lisäksi kova stressi, psyykkiset oireet ja masennus nousivat haastatteluissa merkittäviksi seurauksiksi. Haastateltavat tiesivät maksuhäiriömerkinnän vaikeuttavan elämää ja siksi välttelivätkin sitä viimeiseen saakka ja päästivät tilanteen niin pahaksi ottamalla vain lisää velkaa, jotta välttyisivät merkinnältä. Usein tällainen toiminta vain pahentaa tilannetta, kun näennäisesti yritetään hallita maksuvaikeuksia ottamalla uutta velkaa niin kauan kuin sitä on saatavilla. Haastateltava 1 kertoikin sen tuovan tunteen hetkellisestä avusta, kun selvisi yhden kuukauden ilman perintäkirjeitä. Haastateltava 2 kertoi tehneensä nuoruuden tyhmiä ratkaisuja yrittäen pelastaa tilannetta ottamalla laitteita osamaksulla, myymällä niitä eteenpäin ja saaduilla rahoilla maksoi laskuja. Kuitenkin tästä syntyi vain pahempi kierre.

Haastateltavat 1 ja 2 kertoivat, etteivät pahimmassa tilanteessa enää edes aukaisseet maksumuistutuksia ja perintäkirjeitä, mitä heille postissa tuli. Molemmat kertoivat luottotietojen menettämisen olleen lopulta helpotus, kun eivät enää saaneet lisää lainaa.

”Se meni siihen et huomaa et niistä ei enää selviä nii mie vaa ain koton laitoin ne pahvilaatikko, en mie ees jaksanu avata loppujen lopuksi niitä kirjeitä ikin.”

(Haastateltava 1)

”Sillon aikaisemmin tilanne oli semmonen että postilaatikolla kun kävi ja näki sen kirjekuorinivaskan nii joutu psyykkaamaan itensä et jakso ees avata. Ja pahimmas vaiheessa tuli vaan tunne et ei niitä ees jaksaa avata, ku ei ollu rahaa maksaa niitä.” (Haastateltava 2)

Monella haastateltavista nousi esille myös huoli siitä, etteivät he saa ikinä maksettua velkojansa pois. Tilannetta myös pahensi stressi siitä, että velat kasvavat koko ajan korkoa, mutta velkoja ei pienten tulojen vuoksi pystytä lyhentämään. Vaikka neljä haastateltavaa sanoi tilanteensa olevan tällä hetkellä jollain lailla hallinnassa, kun on vain hyväksynyt tilanteen, kokivat he silti ylivelkaantumisen vaikuttavan vahvasti jokapäiväiseen elämään. Tulot ja menot täytyy laskea hyvin tarkkaan ja pienikin yllättävä meno saattaa sekoittaa talouden moneksi kuukaudeksi.

”Se väsymys mikä siitä tulee, kun tää ongelmavyöhyke alkaa, sitä ei osaa kuvitella. Siinä pitää olla kirjallinen suunnitelma, miten elää koko ajan ja jos pikkasenkin lipsuu siitä suunnitelmasta, niin sitten onkin kuukauden pari koko pakka sekaisin. Se vie ihan hirvittävästi voimia.” (Haastateltava 4)

”Stressi on aika kova, ku joutuu palkkapäivänä laskemaan mitä laskuja pystyy maksamaan, ku pitäis sit jollakin elääkin. Ensimmäisenä tulee hoidettua akuutit laskut, joissa justiin mennyt eräpäivä tai tullut jo maksuhuomautus. Välillä joutuu niiden kanssa pelaamaan, jos lapsille tarvii jotain tarpeellista mikä tarvii hommata. Kuitenkin pyrkii siihen, että ensin maksaa rästilaskut palkkapäivänä.” (Haastateltava 5)

Ylivelkaantuminen voi aiheuttaa psyykkisiä seurauksia, kun tilanne tuntuu ylitsepääsemättömältä (Suomen Mielenterveys Ry, 2019). Haastateltavat 1 ja 4 kertoivat masennuksesta, jonka tilanne on heille aiheuttanut. Molemmat ovat lisäksi joutuneet pidemmälle sairauslomalle, haastateltava 4 suoraan ylivelkaantumisen takia ja haastateltava 1 yleisen uupumisen takia, joka johtui usean tekijän summasta. Haastateltava 2 puolestaan kertoi aluksi romahtaneen, kun menetti luottotiedot ja kokeneen hetken aikaa, ettei millään ole enää mitään väliä. Myös työssäkäynnin hän sanoi välillä tuntuvan turhalta, kun lähes kaikki tulot menevät ulosottoon, lainalyhennyksiin sekä muihin laskuihin. Romahduttavana hetkenä hän myös kertoi kokeneensa sen, kun yritti rakentaa taloudellista puskuria ja ulosotto kävi suoraan tililtä ottamassa osan hänen säästöistään.

”Ite kuitenkin koen, että palkasta pitäis saada säästettyä joka kuukausi, mut silti se ei onnistu sen takia et menee kaikkii maksuihin nii paljo rahaa kuussa. Ei saa edes semmosta puskuria kerättyä itellensä. Ja sit yhdessä vaiheessa, kun

mä sain itelleni puskuria kerättyä, niin olikin aika epämiellyttävä yllätys et ulosotto on suoraa käynny mun tililtä viemässä oman osuuden, ku mä oon yrittäny itelleni puskuria säästää. Et kyllä se ainakin romautti sillon aika pahastikkin.” (Haastateltava 2)

Haastatteluissa nousi myös esille, kuinka tärkeä tukiverkosto on. Parisuhteessa elävät nostivat puolison tuen yhdeksi tärkeimmistä tekijöistä. Myös jokapäiväinen arki on helpompaa, kun taloudessa edes toisella on luottotiedot kunnossa. Kuitenkin moni päästi tilanteen liian pahaksi, ennen kuin uskalsi tai kehtasi kertoa asiasta kellekään. He uskottelivat itselleen, että selviävät tilanteesta ja asiat järjestyvät.

Haastateltavat 4 ja 5 olivat huolissaan tilanteen vaikutuksesta lapsiinsa. Haastateltava 4 koki tilanteen vaikuttaneen enemmän lapsiin kuin häneen itseensä, sillä lapset eivät ymmärrä, että taloudellinen tilanne on niin rankka, eikä hän ole sen vuoksi pystynyt tarjoamaan lapsille kaikkea mitä haluaisi. Haastateltavalla 5 on huoli tulevasta, sillä hän haluaisi tarjota lapsilleen mahdollisimman hyvän elämisen pohjan, että olisi varaa ostaa kaikki tarvittava. Hän myös sanoi tilanteen vaikuttavan parisuhteeseen kiristäen välejä, kun laskut pitäisi saada maksettua, mutta rahaa ei tule tarpeeksi.

Ylivelkaantumisen vaikutuksista kulutukseen haastatteluissa nousi eriäviä vastauksia. Haastateltava 2 kertoi harkitsevansa nykyään hyvin tarkkaan eikä hänellä tulisi mieleenkään enää ostaa mitään osamaksulla tai elää yli varojen, vaikka maksuhäiriömerkinnät poistuisivat. Haastateltava 4 kertoi vähentäneen kulutustaan ja elävänsä muutenkin hyvin niukasti ja laskevansa tarkkaan kulutuksen. Haastateltava 5 puolestaan ei ole vähentänyt kulutustaan, muuten kuin pakon edestä, kun ei ole rahaa kuluttaa. Haastateltavan 3 asenne omaan tilanteeseensa on huomattavasti rennompaa muihin haastateltaviin verrattuna. Hän ei stressaa tilannettaan toisin kuin kaikki muut haastateltavat, ja hän kertoi, ettei myöskään ole vähentänyt kulutustaan.

”Nuorena tekee kaikkee tyhmää nii ei sitä enää niiku jaksa päiviänsä tai kuukausiansa siihen kuluttaa. On sit aina ajatellu sen siltä kannalta, et osaapahan sit varottaa jotakin toista, et älä tee näin. Oon aatellu silleen, et

sitten ku mä valmistun ja lähen töihin nii sitten rupeen hoitamaan ne raha-asiat kuntoon.” (Haastateltava 3)

Haastatteluissa myös pohdittiin, miten ylivelkaantumisen olisi voinut välttää. Moni sanoi, että lainaa sai liian helposti, vaikka ei todellisuudessa olisi siihen ollut varaa. Myös työttömänä lainoja ja osamaksuja myönnettiin aivan liian helposti. Monen haastateltavan mielestä nuorena ei vielä osaa tehdä viisaita tai vastuullisia päätöksiä, joten myös lainojen ikärajoja pitäisi nostaa. Pankeille ja rahoituslaitoksille tulisi saada enemmän vastuuta luotonmyöntöön. Järvelä ym. (2019) mukaan luottoyhtiöiden nykyiseen maksukykyarviointiin ja sen vastuullisuuteen tulisikin kiinnittää enemmän huomiota. Monet, etenkin pikavippejä markkinoivat yritykset eivät arvioi asiakkaan maksukykyä tarpeeksi tai pahimmassa tapauksessa ollenkaan. Tarkistamisen laiminlyönnistä ei aiheudu yrityksille minkäänlaisia sanktioita, sillä ei ole selkeää yhteistä näkemystä, mikä katsotaan riittävän maksukykyyn selvittämiseksi. Lain mukaan vastuullisessa luotonannossa luotonantajan tulee arvioida asiakkaan maksukyky selvittämällä tulot, menot, varat sekä velat. Kuitenkin osa firmoista myöntää lainoja jopa henkilöille, joilla on jo maksuhäiriömerkintä. (Järvelä ym. 2019).

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa selvitettiin nuorten ylivelkaantumiseen johtavia syitä ja riskitekijöitä sekä ylivelkaantumisen seurauksia. Tutkimuksella etsittiin vastauksia tutkimuskysymyksiin ”*Miksi nuoret ylivelkaantuvat?*”, ”*Mitkä demografiset tekijät lisäävät nuorten ylivelkaantumisriskiä?*” sekä ”*Mitä seurauksia nuorten ylivelkaantumisella on?*” Tutkimuksessa hyödynnettiin Mixed-methodia, eli yhdistettiin määrällinen ja laadullinen tutkimus. Määrällisessä tutkimuksessa hyödynnettiin logistista regressioanalyysia sekä varianssianalyysia, joiden avulla selvitettiin tekijöitä, jotka lisäävät riskiä ylivelkaantumiseen. Lisäksi laadullisella tutkimuksella selvitettiin ylivelkaantumisen syitä sekä seurauksia teemahaastatteluiden avulla. Tutkimuksessa hyödynnettiin sekä subjektiivista että objektiivista mittaria ylivelkaantumisen määrittämisessä.

Kvantitatiivisen tutkimuksen aineistona käytettiin Turun yliopiston sekä Jyväskylän yliopiston yhteistyönä teettämien kulutus ja elämäntapa -kyselyiden tuloksia, joiden pohjalta tutkittiin vastaajien subjektiivisen näkemyksen mukaan tekijöitä, jotka lisäävät ylivelkaantumisriskiä. Lisäksi ylivelkaantumista tutkittiin objektiivisen mittarin avulla, jossa vastaajan ilmoittamat talouden velat jaettiin vastaajan ilmoittamilla tuloilla ja näistä muodostettiin velkasuhde. Velkasuhteen avulla tutkittiin, mitkä tekijät selittävät velkasuhteen vaihtelua, eli mitkä tekijät lisäävät riskiä korkeampaan velkasuhteeseen ja sitä kautta mahdolliseen ylivelkaantumiseen. On kuitenkin huomioitava, ettei korkeampi velkasuhde välttämättä tarkoita ylivelkaantumista, sillä moni voi hoitaa velkavastuunsa asianmukaisesti ja ongelmitta, vaikka velkasuhde olisikin korkea.

Logistiseen regressioanalyysiin ylivelkaantumisen mittariksi valittiin vastaajien oma näkemys ylivelkaantumisesta. Selittäviksi muuttujiksi valittiin sukupuoli, tulot, talouden koko, lasten määrä, maksuhäiriömerkinnät, koulutusaste, siviilisääty, työsuhde ja sen laatu sekä velkasuhde. Maksuhäiriömerkinnän saaneilla riski kokea ylivelkaantuneisuutta oli kaikista korkein. Lähes kaikki vastaajat, joilla oli maksuhäiriömerkintä tällä hetkellä, kokivat itsensä ylivelkaantuneiksi. Naisilla riski kokea ylivelkaantuneisuutta oli 10,2 kertainen suhteessa miehiin. Asiakastiedon (2019) tilastojen mukaan kuitenkin miehillä on enemmän velkaongelmia, sillä miesten osuus maksuhäiriömerkinnän saaneista on selkeästi suurempi kuin

naisten. Aiempien tutkimusten mukaan miehet ottavat enemmän riskejä taloudellisissa päätöksissään, mikä myös johtaa siihen, että miehillä on enemmän velkaongelmia kuin naisilla (Oksanen ym. 2015, 231; Patel ym. 2012). Tässä tutkimuksessa kuitenkin mitattiin ylivelkaantumista vastaajien subjektiivisen näkemyksen mukaan, joten naiset voivat kokea ylivelkaantuneisuutta miehiä herkemmin, mikä selittää analyysin tulosta. Vastaajien tulojen tai velkasuhteen suuruus eivät tulosten mukaan vaikuta riskiin kokea ylivelkaantuneisuutta. Aiemmissä tutkimuksissa kuitenkin pienet tulot ovat olleet yksi merkittävimmistä selittäjistä ylivelkaantumiseen (Balmer ym. 2006; Disney ym. 2008; Oksanen ym. 2015; Patel ym. 2012). Työttömillä riski ylivelkaantuneisuuden kokemiseen oli referenssiryhmiin verrattuna suurin. Työsuhde-status jakautui työttömiin, työsuhteessa oleviin, opiskelijoihin sekä kategoriaan muu. Opiskelijoilla ja muu kategoriaan kuuluvilla riski kokea ylivelkaantuneisuutta oli kaikista pienin. Työsuhteenlaadun vaikutusta tarkasteltiin vielä tarkemmin, ja yrittäjillä riski kokea ylivelkaantuneisuutta oli kaikista korkein verrattuna vakituksessa tai määräaikaisessa työsuhteessa oleviin tai kategoriaan muu verrattuna.

Varianssianalyysissa tutkittiin velkasuhteen vaihtelua, kun selittäviksi muuttujiksi valittiin sukupuoli, koulutusaste, siviilisääty, työsuhde, maksuhäiriömerkinnät sekä talouden tulot. Vastaajien keskimääräinen velkasuhde oli 22,3, mikä tarkoittaa, että vastaajilla on keskimäärin 22,3 kuukauden nettotulojen verran lainaa. Velkasuhteen vaihteluväli on 0–211. Sukupuolella ei ollut mallin mukaan tilastollista merkitsevyyttä velkasuhteen vaihtelussa, mutta miehillä velkasuhde oli hieman naisten velkasuhdetta suurempi. Siviilisäädystä eronneilla velkasuhde oli suurin verrattuna avio- ja avoliitossa oleviin sekä naimattomiin. Eronneiden suurempaa velkasuhdetta voi selittää eron myötä lainojen siirtyminen kahden henkilön sijasta yhdelle, jolloin velkataakka kasvaa suuremmaksi kuin se on alun perin mitoitettu. Maksuhäiriömerkinnän omaavilla henkilöillä ei mallin mukaan ollut suurempaa velkasuhdetta verrattuna henkilöihin, joilla ei merkintää ole, sillä muuttuja selitti vain 0,2 prosenttia velkasuhteen vaihtelua.

Haastatteluja tutkimukseen tehtiin viisi kappaletta ja niiden avulla selvitettiin ylivelkaantumiseen johtavia syitä ja ylivelkaantumisen seurauksia. Haastatteluissa käytettiin haastateltavien subjektiivista näkemystä ylivelkaantumisesta. Haastatteluiden keskeisimpinä syinä ylivelkaantumiselle nousivat hallitsematon

rahankäyttö, odottamattomat muutokset taloudessa sekä elämänvaiheeseen liittyvät tekijät. Myös nuoruuden hölmöys, ymmärtämättömyys luottojen kustannuksista sekä ajattelemattomuus seurauksista nousivat vahvasti esille syitä tutkittaessa. Velkakierteeseen ajautumista edesauttoivat helposti saatavilla olevat luotot, pienet tulot tai tulojen tippuminen ja sitä kautta lainarahalla eläminen sekä odottamattomat muutokset. Haastateltavat kertoivat, ettei odottamattomiin muutoksiin ollut varauduttu tarpeeksi eikä taloudellista puskuria oltu rakennettu. Taloudellisen puskurin rakentaminen nuorena voi olla haastavaa pienten tulojen sekä puutteellisen taloudenhallinnan vuoksi.

Merkittävimpinä ylivelkaantumisen seurauksina haastatteluissa nousivat luottotietojen menettäminen ja sitä kautta elämän vaikeutuminen, kun vuokra-asuntoja, työpaikkaa, vakuutuksia, sähkösopimusta tai puhelinliittymää ei yhtä helposti enää saakaan. Myös psyykkiset oireet, jatkuva stressi ja huoli nykyisestä tilanteesta ja tulevaisuudesta nousivat vahvasti pinnalle. Haastateltavat kokivat ylivelkaantumisen vaikuttavan vahvasti jokapäiväiseen elämään ja näkivät ylivelkaantumisella kauaskantoisia seurauksia. Ylivelkaantuminen ja velkaongelmat ovat monille arka puheenaihe ja omaa tilannetta halutaan peitellä ja näennäisesti hallita ottamalla lisää velkaa selvittääkseen sitoumuksista ja muista laskuista. Moni myös uskottelee itselleen selviävänsä eikä myönnä ongelman laajuutta. Kuitenkin tällainen toiminta ja liian pitkään yrittämällä selvittää yksinään, johtaa usein velkakierteeseen ja sitä kautta ongelmien pitkittymiseen ja syvenemiseen. Taloudenhallinta vaikeutuu vain entisestään.

Ylivelkaantumisella on merkittäviä seurauksia ja etenkin nuorena tehdyillä valinnoilla voi olla hyvinkin kauaskantoiset vaikutukset. Monella haastateltavistakin ylivelkaantumisesta oli jo lähemmäs kymmenen vuotta, yhdellä jopa yli 20 vuotta, ja edelleen ylivelkaantuminen vaikuttaa päivittäiseen arkeen. Nuorten ylivelkaantumisen hillitsemiseksi tulisi nuorten talouslukutaitoja sekä taloudenhallintaa parantaa sekä luottolaitosten tulisi tehdä vastuullisempia luottopäätöksiä nuorille myöntämässä luotoissa. Positiivinen luottorekisteri voi olla yksi keino parantaa luottopäätösten vastuullisuutta mahdollistaen luotonantajayhtiöt näkemään lainanhakijan tulot ja lainamäärät reaaliaikaisesti ja sitä kautta arvioimaan todellista maksukykyä nykyistä paremmin. Rekisterin tarkoituksena on antaa luotonantajille enemmän tietoa lainanhakijan luottokelpoisuudesta verrattuna

nykyjärjestelmään, josta saa tiedot vain mahdollisista maksuhäiriöistä. (Strömberg, 2019; Suomen Pankki, 2018).

5.1 Tutkimustulosten luotettavuuden arviointi

Tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan validiteetti- sekä reliabiliteettitarkastelulla. Validiteetti voidaan jakaa ulkoiseen sekä sisäiseen validiteettiin. Ulkoisella validiteetilla tarkastellaan, kuinka yleistettävä tutkimus on. Sisäinen validiteetti viittaa sisällön validiteettiin, jossa tutkitaan ovatko tutkimuksessa käytetyt käsitteet teorian mukaiset ja kattavatko ne riittävän laajasti kyseisen ilmiön. Reliabiliteetti viittaa tutkimuksen toistettavuuteen. (Metsämuuronen, 2011, 74). Tutkimuksen luotettavuutta tulee arvioida kokonaisuutena, jolloin sen sisäinen johdonmukaisuus painottuu. Lisäksi tutkimuksen kohde ja tarkoitus, aineistonkeruumenetelmä, aineiston analyysi ja tutkimuksen raportointi on hyvä muistaa luotettavuutta arvioidessa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Kvantitatiivisen tutkimuksen aineistona toimi kyselytutkimus suomalaisten kulutuksesta ja elämäntavoista. Kuten aiemmin mainittu, osa vastaajista on jättänyt osaan kysymyksistä vastaamatta, mikä voi hieman huonontaa tutkimuksen luotettavuutta ja tulosten yleistettävyyttä. Tutkimuksessa kuitenkin hyödynnettiin ylivelkaantumisesta erilaisia määritelmiä, sekä subjektiivista että objektiivista mittaria, ja lisäksi käytettiin erilaisia malleja, mitkä puolestaan lisäävät luotettavuutta, kun ilmiötä tutkitaan useasta eri suunnasta. Lisäksi tutkimuksen aineistossa hyödynnettiin vastauksia kahdelta vuodelta, jotta ylivelkaantuneita saatiin tutkimukseen enemmän. Vuosia ei kuitenkaan lähdetty analysoimaan erikseen, sillä itsensä ylivelkaantuneiksi määrittäneitä henkilöitä olisi tullut yhdelle vuodelle liian vähän.

Kvalitatiivisessa osuudessa aineisto hankittiin yksilöhaastatteluilla hyödyntäen puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Haastateltavat saivat vapaamuotoisesti vastata heille esitettyihin kysymyksiin ja haastatteluiden annettiin edetä keskustelun pohjalta, jolloin tutkittavasta ilmiöstä saatiin mahdollisimman kattava kokonaiskuva. Tarkentavilla kysymyksillä minimoitiin väärinymmärrykset ja saatiin selkeämpi käsitys haastateltavan tilanteesta. Haastattelut pohjautuivat haastateltavien omiin kokemuksiin, joten haastatteluissa myös painotettiin haastatteluiden

luottamuksellisuutta, jotta haastateltavat pystyivät vapaasti kertomaan omista kokemuksistaan. Kaikki haastattelut myös nauhoitettiin ja litteroitiin, jotta haastatteluiden jälkeen vastauksiin pystyttiin paneutumaan syvällisemmin ja muodostamaan analyysit tulosten pohjalta. Laadullisen tutkimuksen tulosten avulla saatiin laajempi ymmärrys nuorten ylivelkaantumiseen johtavista syistä ja seurauksista, mutta huomioitavaa on tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin kannalta, ettei tuloksia voi täysin yleistää tai toistaa, sillä eri tiedonantajilla myös tulokset voivat olla hyvin erilaiset, sillä tulokset perustuivat henkilökohtaisiin kokemuksiin. Kokonaisuutena kuitenkin tutkimuksen luotettavuutta voidaan pitää hyvänä.

5.2 Jatkotutkimusehdotukset

Nuorilla on heikommat mahdollisuudet saada lainaa pienten tulojen, luottojen ikärajojen sekä puuttuvien vakuuksien vuoksi. Kuitenkin elämäntilanne ja muutokset voivat vaatia lisärahoituksen tarvetta ja silloin he joutuvat turvautumaan huonommilla lainaehdoilla oleviin luottoihin. Jatkotutkimuksena nuorten velkaantumiseen olisi hyvä tutkia pankkien riskejä nuorten luototuksessa. Paremmilla lainaehdoilla sekä matalamman koron luotoilla moni nuori välttäisi velkakierteeseen joutumisen, kun ei joutuisi turvautumaan pienlainoihin, joita esimerkiksi erilaiset digipankit markkinoivat.

Nuorten talouslukutaitojen puute nousi haastatteluiden myötä esille ja on yksi selkeä ylivelkaantumisen taustalla vaikuttava tekijä. Monilta nuorilta puuttuu suunnitelmallisuus oman talouden hoitoon ja luottoja nostetaan helposti ymmärtämättä niiden kustannuksia. Talouslukutaitoa tulisi kehittää jo peruskoulussa, jotta nuorilla olisi ymmärrystä ja osaamista omaan taloudenhallintaan. Nuorten talouslukutaitojen puutetta suhteessa ylivelkaantumiseen tulisi kuitenkin tutkia lisää, jotta sen laajuudesta saataisiin parempi käsitys ja korjaavia toimenpiteitä voitaisiin tehdä. Raijas ym (2010, 220) mukaan taloudellisia valmiuksia tulisi vahvistaa kolmen ulottuvuuden kautta; (1) taloudellinen tuntemus ja ymmärtäminen, (2) taidot ja pätevyys sekä (3) vastuullisuus. Nuorten taloudellisten valmiuksien parantamisella voisi siten olla positiivinen vaikutus heidän velkaongelmiensa lievittämiseen tai ennaltaehkäisyyn.

LÄHTEET

Asiakastieto, (2019). Maksuhäiriötilastot. Luettavissa: https://www.asiakastieto.fi/media/press_room/1/releases/asiakastietogroup_paymentdefaultstatisticsh1-2019.pdf. Viitattu: 30.4.2020.

Angel, S. & Heitzmann, K. (2015). Over-indebtedness in Europe: The relevance of country-level variables for the over-indebtedness of private households. *Journal of European Social Policy* 25:3, 331–351.

Autio, M., Wilska, T., Kaartinen, R. & Lähteenmaa, J. (2009). The use of small instant loans among young adults – a gateway to a consumer insolvency? *International Journal of Consumer Studies*, 33:4, 407–415.

Balmer, N., Pleasence, P., Buck, A. & Walker, H. C. (2006). Worried Sick: The Experience of Debt Problems and their Relationship with Health, Illness and Disability. *Social Policy and Society* 5:1, 39–51.

Betti, G., Dourmashkin, N., Rossi, M. & Yin, Y. (2007). Consumer over-indebtedness in the EU: measurement and characteristics. *Journal of Economic Studies* 34:2, 136–156.

Calder, L. (1999). *Financing the American dream: a cultural history of consumer credit*. New Jersey: Princeton University Press.

CPEC. (2013). *The over-indebtedness of European households: updated mapping of the situation, nature and causes, effects and initiatives for alleviating its impact. Part 1: Synthesis of findings*. Berlin: Civic Consulting. Luettavissa: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/final-report-on-over-indebtedness-of-european-households-synthesis-of-findings_december2013_en.pdf. Viitattu: 26.2.2020.

Dew, J. (2011). The association between consumer debt and the likelihood of divorce. *Journal of Family and Economic Issues*. 32:4, 554-565.

Disney, R., Bridges, S. & Gathergood, J. (2008). Drivers of Over-indebtedness. Report to the Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform. Centre for Policy Evaluation.

Euro ja talous. (2019). Kotitalouksien velkaantumisen kehitys on ollut tasaista viime vuosina. Luettavissa: <https://www.eurojatalous.fi/fi/kuviot/graaafi/kotitalouksien-velkaantumisen-kehitys-on-ollut-tasaista-viime-vuosina/>. Viitattu: 8.12.2019

European Commission. (2007). Common operational European definition of over-indebtedness: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.

European Commission. (2008). Towards a Common Operational European Definition of Over-indebtedness, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Luettavissa: http://www.oee.fr/files/study_overindebtedness_en.pdf. Viitattu: 8.12.2019.

Finanssialan keskusliitto. (2019). Säästäminen, luotonkäyttö ja maksutavat. Luettavissa: https://www.finanssiala.fi/materiaalit/SLM%202019_Tutkimusraportti.pdf. Viitattu: 25.2.2020.

Gathergood, J. (2012). Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. *Journal on Economic Psychology* 33:3, 590–602.

Hemminki, T. (2014). Vauraus, luotto, luottamus: Talonpoikien lainasuhteet Pohjanlahden molemmin puolin 1796–1830. Jyväskylä. University of Jyväskylä.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2007). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.

Järvelä, K., Raijas, A. & Saastamoinen, M. (2019). Pikavippiongelmiä laatu ja laajuus. Luettavissa: <https://www.kkv.fi/globalassets/kkv-suomi/julkaisut/selvitykset/2019/kkv-selvityksia-3-2019-pikavippiongelmiä-laatu-ja-laajuus.pdf>. Viitattu: 24.2.2020.

Kela. (2019). Yhä useampi opiskelija nostaa lainaa. Luettavissa: https://www.kela.fi/ajankohtaista-tilastot/-/asset_publisher/S7FocUefTr02/content/yha-useampi-opiskelija-nostaa-lainaa. Viitattu: 30.4.2020.

Kempson, E., McKay, S. & Willitts, M. (2004). Characteristics of families in debt and the nature of indebtedness. London: Department for Work and Pensions (Research Report No 211).

Koivula, A., Räsänen, P. & Sarpila, O. (2014). Working papers in economic sociology: Suomi 2014: kulutus ja elämäntapa: Tutkimusseloste ja aineistojen 1999–2014 vertailua. Luettavissa: https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/103792/Suomi_2014_tutkimusseloste.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu: 22.2.2020.

Koljonen, V. (2002). Nuorten velkaantuminen ja maksuhäiriöt. In Autio, M., Eresmaa, I., Heinonen, V., Koljonen, V., Paju, P & Wilska, T. A. Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen (pp. 12–118). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura.

Kuluttajaliitto. (2019). Velkaantuminen ja maksuhäiriöt. Luettavissa: kuluttajaliitto.fi/tietopankki/oman-talouden-hallinta/velkaantuminen-ja-maksuhairiot/. Viitattu: 23.2.2020.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (2015). Tapaustutkimuksen taito. 3. painos. Helsinki, Gaudeamus.

Lehtinen, A. R., & Leskinen, J. (2005). Young consumers' credit based lifestyles and payment problems. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. TemaNord 2005:512.

Marron, D. (2012). Producing Over-Indebtedness: Risk, Prudence and Consumer Vulnerability. *Journal of Cultural Economy* 5:4, 407–421.

Matala, T. (2013). Suomalaisten velkaantuminen on eurooppalaista keskitasoa. Luettavissa: https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-03-11_009.html?s=0#2. Viitattu: 8.10.2019.

Metsämuuronen, J. (2011). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. International Methelp Oy. Helsinki

Mikkonen, H. (2018). Mistä tietää, että velkaa on jo liikaa? Luettavissa: <https://op.media/talous/raha-ja-arki/mista-merkeista-tietaa-etta-velkaa-jo-liikaa-839fc9facdc24e2abb3a23f11cc2268e>. Viitattu: 8.12.2019.

Muttilainen, V. (1991). Kohti luottoyhteiskuntaa - Henkilöluottojen yleistymisen yhteiskunnallinen, taloudellinen ja moraalinen tausta sekä kuluttajien velkaantuminen ja velkaongelmien nykytilanne Suomessa. Helsinki. Kuluttajatutkimuskeskus. Julkaisuja 6.

Muttilainen, V. (2002). Luottoyhteiskunta. Kotitalouksien velkaongelmat ja niiden hallinnan muodonmuutos luottojen säännöstelystä velkojen järjestelyyn 1980- ja 1990-luvun Suomessa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Muttilainen, V. (2004). Sosiaalipolitiikkaa ylivelkaantuneille. *Janus* 12:1, 49–63.

Niskakangas, T. (2019). Kuusi kuviota paljastaa suomalaisten velkaongelman. Luettavissa: <https://www.hs.fi/talous/art-2000006256713.html>. Viitattu: 8.10.2019.

Oksanen, A., Aaltonen, M, & Rantala, K. (2015). Social Determinants of Debt Problems in a Nordic Welfare State: a Finnish Register-Based Study. *Journal of Consumer Policy* 38:3, 229–246.

Patel, A., Balmer, N. J. & Pleasence, P. (2012). Debt and disadvantage: the experience of unmanageable debt and financial difficulty in England and Wales. *International Journal of Consumer Studies* 36:5, 556–565.

Putkuri, H. (2019). Runsaasti velkaantuneet vähentävät kulutusta, kun talouskasvu alkaa hidastua. Luettavissa: <https://www.eurojatalous.fi/fi/2019/2/runsaasti-velkaantuneet-vahentavat-kulutusta-kun-talouskasvu-alkaa-hidastua/>. Viitattu: 21.3.2020.

Raijas, A., Lehtinen, A. & Leskinen, J. (2010). Over-Indebtedness in the Finnish Consumer Society. *Journal of Consumer Policy* 33:3, 209–223.

Rantala, K. (2012). *Vippikierteen muotokuva*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Hakapaino. Helsinki.

Saarinen, H. (2001). *Nuoruus ja hulluus, vanhuus ja viisaus? Tutkimus nuorten kulutuskäyttäytymisestä ja velkaantumisesta*. Helsinki: National Research and Development Centre for Welfare and Health.

Strömberg, J. (2019). Positiivinen luottorekisteri nytkähti ministeriötyöryhmässä eteenpäin – valmista pitäisi olla keväällä 2023. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-11035941>. Viitattu: 24.2.2020.

Suomen Mielenterveys Ry. (2019). *Velat ja mielenterveys – mitä tiedämme, mitä pitäisi vielä tietää?* Luettavissa: https://mieli.fi/sites/default/files/inline/velkaongelmat_ja_mielenterveys_-raportti-web.pdf. Viitattu: 22.3.2020.

Suomen Pankki. (2018). *Kotitalouksien velkaantuneisuus kasvattaa talouden haavoittuvuutta*. Luettavissa: <https://www.suomenpankki.fi/fi/media-ja-julkaisut/tiedotteet/2018/kotitalouksien-velkaantuneisuus-kasvattaa-talouden-haavoittuvuutta/>. Viitattu: 22.2.2020.

Suomen Pankki. (2019a). *Kotitalouksien velkaantumisaste ja korkorasitus Suomessa*. Luettavissa: https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/kuviopankki/rahoituksen-suhdannemittarit/yksityisen-sektorin-velkaantuneisuus-tai-velanhoitorasite/velkaantumisaste_ja_korkorasitus/. Viitattu: 24.2.2020.

Suomen Pankki. (2019b). *Kotitalouksien velkaantumisen kehitys on ollut tasaista viime vuosina*. Luettavissa: <https://www.eurojatalous.fi/fi/kuviot/graafi/kotitalouksien-velkaantumisen-kehitys-on-ollut-tasaista-viime-vuosina/>. Viitattu: 24.2.2020.

- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2019). Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. Luettavissa: <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>. Viitattu: 4.4.2020.
- Talous- ja velkaneuvonta (2018). Maksuhäiriömerkintä. Luettavissa: https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/talous_ja_velkaneuvonta/ylivelkaantuminen/maksuhairiomerkinta.html. Viitattu: 23.2.2020.
- Talous- ja velkaneuvonta. (2019a). Perinnän eteneminen ja perintäkulut. Luettavissa: https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/talous_ja_velkaneuvonta/ylivelkaantuminen/perinnaneteneminenjaperintakulut.html. Viitattu: 8.12.2019.
- Talous- ja velkaneuvonta. (2019b) Ylivelkaantuminen. Luettavissa: https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/talous_ja_velkaneuvonta/ylivelkaantuminen.html. Viitattu: 8.12.2019.
- Tilastokeskus. (2019). Pääkaupunkiseudun asuntokunnilla eniten asuntovelkaa. Luettavissa: https://www.stat.fi/til/velk/2018/velk_2018_2019-06-20_tie_001_fi.html. Viitattu 8.12.2019. Viitattu: 8.12.2019
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki, Tammi Oy
- Urpelainen, A. K. (2019). Jo yli 8 prosentilla aikuisista on maksuhäiriömerkintä – 25–44-vuotiaat erottuvat joukosta. Luettavissa: <https://www-kauppalehti-fi/uutiset/jo-yli-8-prosentilla-aikuisista-on-maksuhairiomerkinta-25-44-vuotiaat-erottuvat-joukosta/90993a8c-e57b-4bd5-8009-85fe01efd8be>. Viitattu: 23.2.2020.
- Urpelainen, A. K. (2020). Maksuhäiriömerkinnät taas ennätyskseen: Viime vuonna 1,8 miljoonaa merkintää lisää, ongelma koskee jo yli 380 000 suomalaista. Luettavissa: <https://www-kauppalehti-fi/uutiset/maksuhairiomerkinnaat-taas-ennatyskseen-viime-vuonna-1-8-miljoonaa-merkintaa-lisaa-ongelma-koskee-jo-yli-380-000-suomalaista/7df2d880-15f0-42cd-9b51-1bf8a2d759ab>. Viitattu: 23.2.2020.

Valtiovarainministeriö. (2019). Selvitys keinoista ehkäistä kotitalouksien liiallista velkaantumista. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161807/VM_2019_56_Selvitys_keinoista_ehkaista_kotitalouksien_liiallista_velkaantumista.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu: 24.2.2020.

Webley, P. & Nyhus, E.K. (2001). Life-cycle and dispositional routes into problem debt. *British Journal of Psychology* 92, 423–446.

Yle (2018). Maksuhäiriöiden määrässä taas uusi ennätys – merkintä jo lähes 400 000:lla. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10284242>. Viitattu: 23.2.2020.

LIITTEET

LIITE 1. Haastattelurunko

Haastattelukysymykset:

Tausta:

- Ikä
- Koulutusaste
- Siviilisääty
- Perheenkoko
- Työsuhde
- Velkojen määrä
- Velkojen hoitokulut/kk

1. Milloin velkaantuminen on alkanut ja missä vaiheessa huomasit sen ongelmalliseksi?
2. Mitkä tekijät ajoivat lainanottoon?
3. Mitä lainaa sinulla on? Miksi olet päätenyt kyseiseen lainamuotoon?
4. Oletko koskaan ottanut pikavippejä?
5. Tiesitkö lainojen todelliset kustannukset? / Oliko helppo ymmärtää kulut?
6. Milloin olet ottanut viimeksi lisää lainaa?
7. Onko maksusi usein myöhässä/saatko maksumuistutuksia?
8. Maksatko ensin pakolliset menot vai lainanhoitokulut?
9. Mikä on ollut tärkein ominaisuus velkaa ottaessa (esimerkiksi nopeus, helppous, kulut)?
10. Mitä seurauksia velkaantumisella on ollut? Onko vaikeuttanut lainansaantia? Onko aiheuttanut fyysisiä tai psyykkisiä oireita? Vaikuttaako sosiaaliseen elämään?

11. Oletko ottanut lisää lainaa kattaaksesi aiemmat velanhoitokulut?
12. Oletko saanut ongelmaan ulkopuolista apua? Onko läheisesi/tukiverkostosi auttanut? Tietävätkö läheisesi tilanteesi?
13. Onko velkasi mennyt perintään tai onko sinulle tullut maksuhäiriömerkintä? Jos on, niin mitä seurauksia näillä on ollut?
14. Miten olisit voinut välttää velkaantumisesi?
15. Oletko vähentänyt kuluttamista velkaantumisen myötä?
16. Oletko yhdistellyt lainojasi?
17. Aiheuttaako tilanteesi huolta, stressiä tai häpeää?
18. Uskotko saavasi taloutesi kuntoon/uskoitko jos tilanne on nyt hallinnassa?

LIITE 2. Korrelaatiomatriisi

(havainnot= 346)	Sukupuoli	Henkilökoh- taiset tulot	Talouden koko	Lasten lukumäärä	Maksu- häiriöt	Koulutus	Siviilisääty	Työsuhde	Työsuhteen laatu	Velkasuhde
Sukupuoli	1.0000									
Henkilökoh- taiset tulot	-0.1772	1.0000								
Talouden koko	-0.0416	0.0225	1.0000							
Lasten lukumäärä	-0.0027	0.0583	0.9049	1.0000						
Maksuhäiriöt	-0.0462	-0.1006	0.0407	0.1217	1.0000					
Koulutus	0.1209	0.2284	-0.1360	-0.1107	-0.2885	1.0000				
Siviilisääty	0.1049	0.0902	0.3695	0.3037	-0.0293	-0.0226	1.0000			
Työsuhde	0.1806	-0.4063	0.1576	0.1585	0.0092	-0.0382	0.0133	1.0000		
Työsuhteen- laatu	0.0158	-0.2034	-0.0215	-0.0637	0.0012	-0.1139	-0.0890	0.2429	1.0000	
Velkasuhde	0.0578	0.0578	0.2023	0.2471	-0.1142	-0.0059	0.3054	0.0899	-0.0314	1.0000

LIITE 3. Logistinen regressioanalyysi, selittävänä muuttujana talouden koko

Log likelihood = -180.42505		Havaintojen määrä = 626		LR chi2 (1) = 2.25		Prob > chi2 = 0.1336		Pseudo R2 = 0.0062	
Muuttuja	Odds Ratio	Keskivirhe	z	P > z 	[95% luottamusväli]				
Talouden koko	0.836966	0.1037621	-1.44	0.151	0.6564186	1.067173			
_vakio	0.137871	0.0414812	-6.59	0.000	0.0764491	0.2486414			

LIITE 4. Logistinen regressioanalyysi, selittävänä muuttujana koulutus

Log likelihood = -180.75729		Havaintojen määrä = 613	LR chi2 (1) = 3.96	Prob > chi2 = 0.0467	Pseudo R2 = 0.0108
Muuttuja	Odds Ratio	Keskivirhe	z	P > z 	[95% luottamusväli]
Koulutus	0.5393182	0.1738612	-1.92	0.055	0.286709 1.014492
_vakio	0.1179941	0.0197265	-12.78	0.000	0.0850266 0.1637442

LIITE 5. Hosmer-Lemeshow testin tulokset

Havaintojen määrä	=	344
Ryhmien määrä	=	10
Hosmer-Lemeshow chi2(8)	=	22.64
Prob > chi2	=	0.0039

LIITE 6. Logistinen regressioanalyysi rajatulla aineistolla

Log likelihood = -21.978488					Havaintojen määrä =	49
					LR chi2 (15) =	23.95
					Prob > chi2 =	0.0464
					Pseudo R2 =	0.3527
Muuttuja	Odds Ratio	Keskivirhe	z	P > z	[95% luottamusväli]	
Sukupuoli						
Mies						
Nainen	6.673973	7.206449	1.76	0.079	0.8040269	55.39854
Tulot	0.9996641	0.0006639	-0.51	0.613	0.9983637	1.000966
Talouden koko	0.9362212	0.7162511	-0.09	0.931	0.209012	4.193588
Lasten määrä	1.045351	1.033668	0.04	0.964	0.1505129	7.260232
Maksuhäiriöt						
Ei						
Kyllä	35.86499	57.33274	2.24	0.025	1.56302	822.9568
Koulutus						
Ei korkeakoulutetut						
Korkeakoulutetut	0.7680208	0.6858555	-0.30	0.768	0.1334245	4.420896
Siviilisäätty						
Naimaton						
Avio-/avoliitossa	0.3805462	0.4351689	-0.84	0.398	0.04046	3.57922
Eronnut	0.0232001	0.0586575	-0.49	0.137	0.0001634	3.293103
Työsuhde						
Töissä						
Työtön	3.718939	9.956982	0.49	0.624	0.019563	706.972
Opiskelija	0.1298457	0.2840396	-0.93	0.351	0.0017841	9.450284
Muu	1.147293	1.573579	0.10	0.920	0.0780194	16.87121
Työsuhteen laatu						
Vakinainen						
Määräaikainen	1.884643	2.625592	0.45	0.049	0.1228504	28.91222
Yrittäjä	1					
Muu	0.7105709	1.23749	-0.20	0.844	0.0233993	21.57804
Velkasuhde	1.027682	0.0270891	1.04	0.300	0.9759365	1.082171
_vakio	0.3098891	0.7420389	-0.49	0.625	0.0028378	33.84032

LIITE 7. Cook-Weisberg heteroskedastisuustesti

Breusch-Pagan / Cook-Weisberg heteroskedastisuustesti		
H0: Jatkuva varianssi		
chi2(1)	=	59.12
Prob > chi2	=	0.0000

LIITE 8. ANCOVA

Havaintojen määrä = 475		R-squared = 0.0182			
Root MSE = 24.9228		Adj R-squared = 0.0078			
Lähde	Partial SS	df	MS	F	Prob>F
Malli	5413.0069	5	1082.6014	1.74	0.1233
Talouden nettotulot	488.48044	1	488.48044	0.79	0.3756
Maksuhäiriöt	421.82269	2	210.91135	0.34	0.7123
Talouden nettotulot # maksuhäiriöt	121.19732	2	60.598659	0.10	0.9071
Jäännös	291316.3	469	621.14349		
Yhteensä	296729.3	474	626.01119		

LIITE 9. Korrelaatiomatriisi tulot ja luotot

Korrelaatiokerroin (havainnot = 484)	Talouden nettotulot	Lainat yhteensä
Talouden nettotulot	1.0000	
Lainat yhteensä	0.4908	1.0000